

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANA BİLİM DALI

**AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME PROGRAMININ ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞINA ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan TURGUT

Çorum - 2025

**AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME PROGRAMININ ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞINA ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Gökhan TURGUT

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Adli Bilimler Ana Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŐMANI

Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE

İkinci Danışman: Öğr. Gör. Dr. Neslihan Nur PEHLİVAN

Çorum - 2025

Gökhan TURGUT tarafından hazırlanan “Akran Zorbalığını Önleme Programının Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Etkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı tez çalışması 28/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Adli Bilimler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE

.....

Başkan, Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Dilek ŞEKER

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Şeyhmus AKSOY

.....

Üye

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Gökhan TURGUT'un Adli Bilimler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Gökhan TURGUT

İTHAF

Sevgili eşime ve canım kızım Asya'ya...

AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME PROGRAMININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞINA ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Gökhan TURGUT

ORCID: 0009-0009-8867-5494

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

2025

ÖZET

Akran zorbalığı, aynı yaş grubundaki bir ya da birden fazla çocuğun başka bir kişiye ya da gruba kasıtlı ve sistematik olarak zarar verme davranışıdır. Akran zorbalığı sadece fiziksel şiddetle değil, sözel saldırı, aşağılama, duygusal saldırı, psikolojik şiddet şeklinde de görülebilir. Okullarda görülen akran zorbalığı çocukların psikolojik ve fiziksel sağlıklarına zarar vermekte ve çocuklarda ciddi travmalar yaratabilmektedir. Bu travmalar yalnızca çocukluk döneminde kalmayıp yaşam boyu sürebilir ve toplum sağlığına ciddi zararlar verebilir. Bu araştırma, akran zorbalığını önlemek amacıyla bu çalışma için hazırlanan akran zorbalığı farkındalık eğitim programının akran zorbalığına etkisini çeşitli değişkenlere göre incelenmeyi amaçlamaktadır. Araştırma ön test-son test kontrol gruplu araştırma tasarımı ile yarı deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Çorum'daki bir ortaokulda 7.sınıf öğrencileri oluşturmuş olup, araştırma toplam 138 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamış, tüm evrene ulaşılmıştır. Araştırma evreninde yer alan öğrencilerin bulunduğu toplam 5 şubeden 2 tanesi deney, 3 tanesi de kontrol grubu olmuştur. Öğrencilere 2023-2024 Eğitim öğretim yılının başında "Zorbalık Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmış, daha sonra deney grubuna bir farkındalık eğitimi olan ve bu çalışma için hazırlanan "Akran Zorbalığı Önleme Programı" uygulanmıştır. Akran zorbalığı önleme programı oluşturulurken alanyazın incelenmiş ve akran zorbalığı ile ilişkisi olan konular hakkında öğrencilere bilgilendirme yapılmıştır. Bu kapsamında öğrencilere "Çatışma Çözme, Öfke Yönetimi, Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık, Empatik Düşünme, Ergenlik Bilgilendirme Oturumları, Bilinçli ve Güvenli Teknoloji Kullanımı, Hayır Demenin Önemi" konularında, velilere de akran zorbalığı hakkında genel bilgilendirme yapılmıştır. Akran Zorbalığı Önleme Programı sona erdikten sonra hem deney hem de kontrol grubuna tekrar "Zorbalık Ölçeği"

uygulanarak yapılan programın etkililiği değerlendirilmiştir. Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Ayrıca alışmamızda akran zorbalığı ile ilişkili olabilecek çeşitli değişkenler ile akran zorbalığı arasındaki ilişki de incelenmiştir. Çeşitli değişkenlerle akran zorbalığı arasındaki ilişkiye bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı, sadece okulu seven öğrencilerin yaşamdan zevk alma puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan alışma, akran zorbalığını önlemede ğrenci ve velilere konu ile ilgili farkındalık eğitimleri vermenin tek başına yeterli olmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kavramlar: Akran zorbalığı, ortaokul öğrencileri, önleme programı, saldırganlık, farkındalık eğitimi

Bilim Kodu: 113009-10908

**EXAMINATION OF THE EFFECT OF PEER BULLYING PREVENTION PROGRAM ON PEER
BULLYING AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO VARIOUS
VARIABLES**

Gökhan TURGUT

ORCID: 0009-0009-8867-5494

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

2025

ABSTRACT

Peer bullying is the behavior of one or more children in the same age group intentionally and systematically harming another person or group. Peer bullying can be seen not only in physical violence but also in the form of verbal assault, humiliation, emotional assault, and psychological violence. Peer bullying seen in schools harms children's psychological and physical health and can cause serious traumas in children. These traumas do not only remain in childhood but can last a lifetime and can cause serious damage to public health. This research aims to examine the effects of the peer bullying awareness training program prepared for this study in order to prevent peer bullying on peer bullying according to various variables. The research was conducted as a quasi-experimental study with a pre-test-post-test control group research design. The universe of the research consisted of 7th grade students in a middle school in Çorum, and the research was conducted with a total of 138 students. No sample selection was made in the research, and the entire universe was reached. Of the 5 branches in the research universe, 2 were the experimental group and 3 were the control group. The "Bullying Scale" and "Personal Information Form" were applied to the students at the beginning of the 2023-2024 academic year, and then the "Peer Bullying Prevention Program", which is an awareness training and prepared for this study, was applied to the experimental group. While creating the peer bullying prevention program, the literature was reviewed and students were informed about the issues related to peer bullying. Within this scope, students were given general information about peer bullying on the subjects of "Conflict Resolution, Anger

Management, Peer Bullying and Cyber Bullying, Empathetic Thinking, Adolescence Information Sessions, Conscious and Safe Technology Use, The Importance of Saying No” and parents were given general information about peer bullying. After the Peer Bullying Prevention Program ended, the “Bullying Scale” was applied to both the experimental and control groups again to evaluate the effectiveness of the program. According to the post-test results, there is no statistically significant difference between the students’ victimization, bullying and life enjoyment sub-dimensions and the experimental and control groups. In addition, the relationship between various variables that may be related to peer bullying and peer bullying was also examined in our study. When the relationship between various variables and peer bullying was examined, it was found that there was no statistically significant difference, only students who loved school had higher average scores for enjoying life. The study revealed that providing awareness training to students and parents on the subject alone was not enough to prevent peer bullying.

Key Terms: Peer bullying, middle school students, prevention program, aggression, awareness training

Science Code: 113009-10908

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez tez çalışmamı yaptığım süre boyunca emek ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Hitit Üniversitesi Adli Bilimler Ana Bilim Dalı Başkanı Sayın Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE'ye, çalışmamın her aşamasında büyük emeği ve gayreti olan, desteğini hiç esirgemeyen ikinci danışmanım Sayın Öğr. Gör. Dr. Neslihan Nur PEHLİVAN'a, canım aileme, değerli jüri üyelerine, yüksek lisans eğitimim süresince üzerimde emeği olan değerli bölüm hocalarıma, tez çalışmama destek olan okul idarecilerime, velilerime ve sevgili öğrencilerime teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca beni motive eden, zorlandığım zamanlarda her zaman bana destek olan canım eşim Ayőe TURGUT'a, tez yazım sürecim boyunca çok fazla zaman ayıramadığım bir tanecik kızım Asya'ya teşekkür ederim.

Gökhan TURGUT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1.Akran Zorbalığı Kavramı.....	6
1.2. Akran Zorbalığı Türleri.....	8
1.2.1. Fiziksel zorbalık	10
1.2.2. Sözel zorbalık	10
1.2.3. İlişkisel/Duygusal zorbalık	10
1.2.4. Siber zorbalık	11
1.3. Akran zorbalığı rolleri.....	11
1.3.1.Zorbalar	11
1.3.2. Kurbanlar	13
1.3.3. Zorba-kurbanlar	13
1.3.4. İzleyiciler.....	14
1.3.5. Vekil zorba	14
1.4. Akran Zorbalığı ile İlişkili Kuramlar.....	14
1.4.1. Sosyal bilgiyi işleme kuramı ve akran zorbalığı arasındaki ilişki.....	15

1.4.2.Psikanalitik kuram	16
1.4.3. Etolojik kuram açısından saldırganlık ve şiddet	17
1.4.4. Biyolojik kuram	17
1.4.5. Sosyo-Ekolojik kuram.....	18
1.4.6. Varoluşçu psikoterapi kuramı açısından akran zorbalığı.....	19
1.5. Akran Zorbalığının Nedenleri	20
1.5.1. Bireysel faktörler.....	20
1.5.1.1. Yaş.....	20
1.5.1.2. Cinsiyet	21
1.5.1.3. Bireysel özellikler.....	21
1.5.2. Ailesel faktörler.....	22
1.5.3. Okula ilişkin faktörler	24
1.5.4. Çevresel faktörler	25
1.6.Suç Kavramı.....	26
1.7. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Suçluluğu	27
1.8. Adli Bilimler ve Akran Zorbalığı.....	30

2. BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	35
2.2. Araştırmanın Modeli.....	35
2.3. Veri Toplama Araçları	36
2.3.1. Zorbalık ölçeği	36
2.3.2. Kişisel bilgi formu.....	37
2.4. Etik Kurul Onayı	37
2.5. Akran Zorbalığı Önleme Programı	38
2.5.1. Çatışma çözme	38

2.5.2. Öfke yönetimi	39
2.5.3. Akran zorbalığı ve siber zorbalık.....	39
2.5.4. Empatik düşünme	41
2.5.5. Ergenlik bilgilendirme oturumları	41
2.5.6. Bilinçli ve güvenli teknoloji kullanımı.....	42
2.5.7. Hayır demenin önemi	43
2.6. İstatistiksel Veri Analizi.....	45

3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmanın Bulguları	46
-----------------------------------	----

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Araştırma Tartışma Verileri.....	61
---------------------------------------	----

SONUÇ VE ÖNERİLER	70
--------------------------------	-----------

KAYNAKLAR	72
------------------------	-----------

EKLER	81
--------------------	-----------

EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	82
---------------------------------------	-----------

EK 2: Zorbalık Ölçeği.....	84
-----------------------------------	-----------

EK-3. Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzni	85
---	-----------

EK 4: Zorbalık Ölçeği İzin Maili	86
---	-----------

EK 5: Etik Kurul İzin Belgesi.....	87
---	-----------

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Zorba davranış sergileyen çocukların genel özellikleri	12
Tablo 1.2. Zorba öğrencilerin ailesel özellikleri	23
Tablo 1.3. Mağdur öğrencilerin ailesel özellikleri	24
Tablo 1.4. TCK 31. maddesinden yola çıkarak suça sürüklenen çocuklara verilebilecek cezalar.....	27
Tablo 1.5. Bazı ülkelerin çocukların yaşlarına uyguladıkları kanuni yaptırımlar	29
Tablo 1.6. TCK'da zorbalık ve siber zorbalık sonucu suça karışan kişilere uygulanabilecek hükümler.....	33
Tablo 2.1. Örnek akran zorbalığı ve siber zorbalık senaryoları.....	40
Tablo 2.2. Hayır demenin önemi örnek senaryolar	44
Tablo 3.1. Öğrencilere ait tanıtıcı istatistikler.....	46
Tablo 3.2. Ölçeklere ilişkin tanıtıcı istatistikler (Ön test).....	48
Tablo 3.3. Ölçeklere ilişkin tanıtıcı istatistikler (Son test).....	48
Tablo 3.4. Ön testte göre sınıf ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	49
Tablo 3.5. Son testte göre sınıf ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	49
Tablo 3.6. Ön testte göre cinsiyet ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	50
Tablo 3.7. Son testte göre cinsiyet ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması	50
Tablo 3.8. Ön testte göre yaş ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	50
Tablo 3.9. Son testte göre yaş ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	51
Tablo 3.10. Ön testte göre VKI ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması	51
Tablo 3.11. Son testte göre VKI ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması	51
Tablo 3.12. Ön testte göre fiziki durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	52
Tablo 3.13. Son testte göre fiziki durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	52
Tablo 3.14. Ön testte göre akademik başarı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	53

Tablo 3.15. Son testte göre akademik başarı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	53
Tablo 3.16. Ön testte göre okulu sevmeye ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	53
Tablo 3.17. Son testte göre okulu sevmeye ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	54
Tablo 3.18. Ön testte göre anne-baba durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	54
Tablo 3.19. Son testte göre anne-baba durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	54
Tablo 3.20. Ön testte göre sosyoekonomik durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	55
Tablo 3.21. Son testte göre sosyoekonomik durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	55
Tablo 3.22. Ön testte göre kardeş sayısı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	55
Tablo 3.23. Son testte göre kardeş sayısı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	56
Tablo 3.24. Ön testte göre kardeş sırası ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	56
Tablo 3.25. Son testte göre kardeş sırası ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	56
Tablo 3.26. Ön testte göre engel bir hastalık durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	57
Tablo 3.27. Son testte göre engel bir hastalık durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	57
Tablo 3.28. Ön testte göre kitap okuma saati ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	57
Tablo 3.29. Son testte göre kitap okuma saati ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	58
Tablo 3.30. Ön testte göre teknoloji kullanımı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	58

Tablo 3.31. Son testte göre teknoloji kullanımı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	59
Tablo 3.32. Ön testte göre zorbalık tepkisi ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	59
Tablo 3.33. Son testte göre zorbalık tepkisi ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	60
Tablo 3.34. Ön testte göre gruplar ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması	60
Tablo 3.35. Son testte göre gruplar ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması.....	60

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Zorbalığın şiddet ve saldırganlıkla ilişkisi.....	8
Şekil 1.2. Akran zorbalığı türleri.....	9
Şekil 1.3. Akran zorbalığı kavramı ve Bronfenbrenner'in ekolojik modeli.....	19

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

χ^2	Ki-kare İşareti
p	Anlamlılık Değeri
n	Katılımcı Sayısı

Kısaltmalar

TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
TCK	Türk Ceza Kanunu
KADEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
ÖDDK	Öğrenci Davranışları Değerlendirme Kurulu
VKI	Vücut Kitle İndeksi
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖRGM	Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
SSÇ	Suçta Sürüklenmiş Çocuk

GİRİŞ

Akran zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun bir başka çocuğa karşı hoş olmayan davranışlarda bulunulması ya da psikolojik sıkıntıya neden olan, kötü niyet taşıyan ve sürekli olarak tekrar eden fiziksel, sözel ya da psikolojik şiddet içeren davranışlar sergilemeleridir (Ayaz Alkaya ve Avşar, 2017). Akran zorbalığı sadece fiziksel şiddetle değil, sözel saldırı, aşağılama, duygusal saldırı, psikolojik şiddet şeklinde de görülebilir. Okullarda görülen akran zorbalığı çocukların psikososyal ve fiziksel sağlıklarına zarar vermekte ve çocuklarda ciddi travmalar yaratabilmektedir. Bu travmalar sadece çocukluk çağı ile sınırlı olmayıp yaşam boyu etkilerini sürdürebilmekte ve toplum sağlığına da ciddi zararlar verdiği kabul edilmektedir (Özdiñer Aslan ve Savaşer, 2009). Araştırmamızın konusu; akran zorbalığını önlemek için tarafımızca hazırlanan programın akran zorbalığına etkisini araştırmak ve çeşitli değişkenlere göre akran zorbalığı durumlarının incelenmesidir.

Zorbalık, fiziksel, sözlü, psikolojik ve siber zorbalık şeklinde görülebilir. Fiziksel zorbalık, başkalarını korkutmak, zarar vermek veya onlara hükmetmek için fiziksel güç içeren bir saldırganlık biçimidir. Mağdur çocuklar üzerinde uzun süreli etkiler meydana getiren ciddi bir sorundur. Bu tür zorbalık, vurmak, tekmelemek, itmek ve hatta birinin eşyalarını zorla çalmak da dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir (Pişkin, 2002). Zorbalık çeşitlerinin en kolay gözlemlenebilen şekli fiziksel zorbalıktır. Çocuklar akranları üzerinde güç ve kontrol için fiziksel güç kullanarak zorbalık yapabilirler. Fiziksel zorbalığa maruz kalan çocuklarda fiziksel yaralanmalar, duygusal travma ve öz saygının zedelenmesi gibi hem acil hem de uzun süreli hasarlara neden olabilir. Akran zorbalığının en endişe verici türlerinden biri olan fiziksel zorbalık, mağdur öğrencilerde kırık kemikler, beyin yaralanmaları veya iç hasar gibi ciddi yaralanmalara yol açabilir. Bu yaralanmalar tedavi müdahalesi gerektirebilir ve fiziksel sağlığın uzun süreli bozulmasına, sakatlıklara, mağdurların engelli kalmasına hatta ölmesine bile sebep olabilir. Ayrıca, fiziksel zorbalık, duygusal travmaya ve psikolojik sıkıntıya neden olabilir. Mağdurlar korku, endişe ve stresin yanı sıra öz saygı duygusunda azalma yaşayabilirler. Ayrıca okula gitme veya başkalarıyla sosyalleşme korkusu gelişebilir, bu da sosyal izolasyona ve zihinsel gelişim üzerinde olumsuz etkiye yol açabilir. Okulların, çocukların ve toplumların fiziksel zorbalığı hızlı ve etkili bir şekilde ele alınması çok önemlidir (Dolgun, 2018).

Sözel zorbalık, bir kişinin diğer bir kişiye sözlü olarak zarar vermek için kullanabileceği her türlü söz veya davranıştır. Bu tür zorbalık, en yaygın zorbalık türüdür. Çocuklar, sözel zorbalığa yetişkinlerin yanında maruz kalabilirler ve yetişkinler tarafından fark edilmesi zor olabilir. Sözel zorbalığın süreklilik gösterdiği vakalarda zorbalığın mağduru olan öğrencinin özgüven gelişimi yara alır ve bu durum da zorbalıkların daha fazla hedefi haline gelmesine zemin oluşturarak durumu daha da kötüleştirir. Mağdur öğrenci zamanla grubun dışına itilir ve yalnız kalır. Özellikle öğrencilik hayatı içinde çok sık karşılaşılan sözel zorbalık örnekleri ise; alay

konusu edilme, küçümsenme, iftira atılma, zan altında bırakılma, küçük düşürülme, kültürel ve etnik kökene yönelik hakaretler, cinsel hakaretler olarak verilebilir (Yahşi, 2022).

İlişkisel/duygusal zorbalık; mağdur çocuğu dışlamak, oyunlara dahil etmemek, hakkında dedikodu çıkartmak vb. şekilde görülebilir. İlişkisel/duygusal zorbalık tespit edilmesi en güç zorbalık türüdür ve çoğu özelliği itibariyle sözel zorbalık ile ortak yönleri vardır. Zorba çocuklar tarafından sistematik olarak uygulanır ve mağdur çocuğun benliği zayıflatılmak amaçlanır. Mağdur çocuk hakkında dedikodu çıkartmak da bu zorbalığın yöntemlerinden biridir. Çıkartılan dedikodu mağdur öğrenci tarafından duyulmasa bile çevredeki diğer çocuklar tarafından duyulacağı için mağdur çocuğun yeni arkadaşlıklar kurmasını engelleyebilir ve mevcut arkadaşlıklarına da zarar verebilir (İrfaner, 2009).

Siber zorbalık, gelişen teknolojinin de etkisiyle bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla bireye, gruba veya tüzel bir kişiliğe karşı zarar verme amacıyla gerçekleştirilen fiillerdir. Gizli numaradan yapılan telefon çağrıları, spam içeren gizli e-postalar, tehdit, hakaret ve şantaj içeren mesajlar, görüntüler ve ses kayıtlarının hepsini siber zorbalık başlığı altında toplamak mümkündür (Arıca, 2011). Siber zorbalık, teknolojik gelişmelerin kötü yanlarından biridir. Bir davranışın siber zorbalık olabilmesi için zorbalığın internet veya diğer iletişim teknolojileri kullanılarak yapılması gerekir. Ayrıca siber zorbalık, kasten ve sistematik olarak yapılır ve mağdura zarar verme amacı içeren saldırgan fiiller içerir (Usta, 2013).

Akran zorbalığı konusu eğitim bilimleri, psikoloji ve sosyal hizmetler dallarının sıklıkla araştırma yaptığı bir alan olmasına rağmen adli bilimler noktasında literatürde konu ile ilgili çok fazla araştırmanın olmadığı gözlemlenmektedir. Bu araştırma, akran zorbalığı konusuna adli bilimler çerçevesinden bakmaktadır. Bunun için öncelikli olarak suç ve suçlu kavramının açıklanması, ayrıca akran zorbalığı noktasında kanuni yaptırımlara göz atmak elzemdir.

Yetişkin birey suç işlediği zaman "suçlu" olarak adlandırılır ancak çocuk suçluluğunda çocuğu "suçlu" olarak adlandırmak ağır bir değerlendirme olur. Bunun yerine, suç işleyen çocuk için "suça sürüklenmiş çocuk (SSÇ) " kavramı kullanılır (İçli, 2007). Akran zorbalığına "suç" kavramı açısından bakacak olursak genel olarak şu noktalara değinebiliriz.

1-Akran zorbalığı türlerinden biri olan fiziksel zorbalık sonucunda akran zorbalığı yapan zorba çocuklar mağdur çocuklara karşı; yaralama, sakat bırakma, darp ve ölüm vb. gibi suç sayılabilecek fiiller ile sonuçlanan eylemleri neticesinde Türk Ceza Kanunu (TCK)' nun ilgili maddeleri gereğince suça sürüklenen çocuk olarak nitelenerek haklarında adli mercilerce gerekli tedbirler uygulanabilir.

2-Akran zorbalığı sonucunda mağdur öğrencinin benlik saygısı azalacağı için bazı psikolojik sorunlar yaşayabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada akran zorbalığı kurbanı olan çocuklarda yüksek intihar düşüncesinin, depresyonun, anksiyetenin, sigara ve esrar kullanımının ve hiperaktivitenin fazla olduğunu belirtmektedir (Kelly vd., 2015). Bu psikolojik yıpranma sonucunda mağdur çocuğun intihar etmesi durumu yine adli bir vaka olarak

karşımıza çıkacaktır. Ayrıca akran zorbalığı neticesinde psikolojisi bozulan mağdur çocuğun ailesi konuyu adli mercilere taşıyabileceği için konu adli bir boyut kazanabilecektir.

3-Bazı ülkelerde görülen yine bizim ülkemizde de az da olsa benzer vakalara rastlanan akran zorbalığı neticesinde mağdur öğrencinin okulda cinayet işlemesi, silahla okulu basması, diğer öğrencileri yaralaması ve rehin alması vb. gibi olaylar neticesinde akran zorbalığı adli bir boyut kazanmış olacaktır.

4-Siber zorbalık sonucunda kişisel bilgilerin izinsiz yayınlanması, kişiye ait görüntülerin sosyal medya sitelerine servis edilmesi, sanal ortamdan kişiye hakaret ve küfür edilmesi, kişinin sanal ortamda tehdit edilmesi vb. gibi durumlar sonucunda siber zorbalık adli bir boyut kazanmış olacaktır.

5-Zorba çocuklar rehabilite edilmediğinde yetişkin olduklarında suç işlemeye daha meyilli oldukları bazı araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. Zorbalık aynı zamanda antisosyal ve kurallara aykırı davranışları da beraberinde getirmektedir. Buradan yola çıkarak, bu çocukların yaşamlarının ileriki yıllarında suç işleme ihtimallerinin yüksek olacağı söylenebilir. Ortaokul ve lise yıllarında zorbaca davranan bir grup çocuğun 24 yaşına geldiklerinde %40'ının bu davranışlarını devam ettirdikleri görülmüştür (Olweus, 1997).

6-Akran zorbalığına yönelik adli yaptırımlar dışında okullar tarafından da zorbalık yapan öğrencilere yaptırımlar uygulanabilir. Ortaokullarda "Öğrenci Davranışları Değerlendirme Kurulu" liselerde de "Disiplin Kurulu" tarafından zorbalık yapan öğrencilere çeşitli yaptırımlar uygulanabilir. Ayrıca 2022 yılında Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde yapılan düzenleme ile beraber, "siber zorbalık" ve "akran zorbalığı" fiillerini yapan öğrencilere de disiplin işlemi uygulanabilecektir. Bu fiil yeni düzenlemede, "bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine, kişilere ve kurumlara zarar vermek" ile "tekrarlayan çeşitli davranışlarıyla başka bir öğrencinin, sosyal veya duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyecek şekilde akran zorbalığı yapmak" şeklinde açıklanmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) direkt olarak zorbalık ve siber zorbalık başlığı altında bir ceza maddesi olmamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nda siber zorbalık ve zorbalık davranışına uygulanabilecek pek çok hüküm bulunmaktadır (Maviş, 2021).

Akran zorbalığı okullarda her geçen gün artan, kısa ve uzun dönemde insan sağlığını olumsuz etkileyen sonuçlar doğuran bir sorundur (Albayrak, 2012). Akran zorbalığına karşı önlem alınmaz ve gerekli adımlar atılmazsa, akran zorbalığının mağdur ve zorba çocuklardaki etkileri yetişkinlik döneminde de kendini gösterecektir. Bu araştırmada akran zorbalığını çeşitli değişkenlere göre incelemek deney ve kontrol grubu aracılığıyla zorbalığı önlemek için hazırlanan farkındalık programının ön test ve son test yöntemiyle etkililiğini ölçmek amaçlanmaktadır. Uygulanacak akran zorbalığını önleme programı neticesinde okullarda zorbalığı azaltmak ve önlemeye yönelik sınılanmış bir çalışma oluşturulacaktır. Bu sayede okullarda görülen önemli bir sorun olan akran zorbalığına karşı bir farkındalık yaratılacak ve

akran zorbalığını önlemek için hazırlanan programın verimliliği ölçülerek sonuçlar öneriler şeklinde sıralanarak akran zorbalığını önlemeye yönelik yapılacak çalışmalarda kullanılabilir.

Bu çalışmanın amacı, ortaokul 7.sınıf öğrencilerine uygulanan akran zorbalığını önlemeye yönelik olarak tarafımızca hazırlanan farkındalık programının akran zorbalığına etkisini ölçmek ve ortaokul 7.sınıf öğrencilerinde sosyodemografik verilere göre akran zorbalığı durumunu araştırmaktır. Araştırmamız akran zorbalığını önleme noktasında bir program oluşturmayı ve hangi değişkenlerin akran zorbalığında önemli olduğunu incelemeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede; Çorum ilinde bir ortaokulda öğrenim gören 7.sınıf öğrencilerine uygulanacak olan Akran Zorbalığı Önleme Programı öncesinde öğrencilere Zorbalık Ölçeği ile beraber Kişisel Bilgi Formu uygulanmış olup bu formda akran zorbalığına etkisi olabileceği düşünülen yaş (aynı sınıfta olsalar bile 1 yaş büyük küçük olma durumu olabilir), cinsiyet, ebeveynlerin sağ ya da vefat etme durumu, anne ve babanın ayrı ya da beraber olması durumu, akademik durum, süregelen hastalık durumu, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim düzeyi, ekonomik durum, okulu sevip sevmeme durumu vb. gibi çeşitli değişkenlerle akran zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. 7.sınıflarda 5 şubesi olan bu okulda rastgele belirlenecek 2 şubeye Akran Zorbalığı Önleme Programı uygulanmış diğer 3 şubeye ise araştırmanın son testi yapılabildiği kadar akran zorbalığı önleme programı yapılmamıştır (diğer 3 şubeye araştırma sona erdikten sonra akran zorbalığı eğitimleri uygulanmıştır). Akran zorbalığı önleme programı sona erdikten sonra 7.sınıf öğrencilerine Zorbalık Ölçeği bir kez daha yapılarak araştırmanın sonuçları incelenmiştir. Belirlenen bu okulda 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı rehberlik özel hedeflerinden birisi Akran Zorbalığı olarak seçilmiştir. Akran zorbalığını önlemek için ilgili literatür taranmış ve ulaşılan sonuçlar neticesinde deney grubunda yer alan öğrencilere aşağıdaki akran zorbalığı farkındalık eğitim programı planlanmıştır.

1-Öğrenci ve deney grubunda yer alan öğrenci velilerine yönelik akran zorbalığı ve siber zorbalık bilgilendirme semineri düzenlemek

2-Öğrencilere yönelik çatışma çözme etkinliği yapmak

3-Öğrencilere yönelik öfke kontrolü semineri yapmak

4-Öğrencilere yönelik empatik düşünme etkinliği yapmak

5-Öğrencilere yönelik ergenlik oturumları yapmak

6- Öğrencilere bilinçli ve güvenli teknoloji kullanımı hakkında bilgi vermek

7- Öğrencilere hayır demenin önemini anlatmak ve nereden nasıl yardım alabileceklerini hatırlatmak

Öğrencilere 2023-2024 Eğitim öğretim yılının başlarında yapılacak Zorbalık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'dan sonra deney grubu olan iki şubeye Akran Zorbalığı Önleme Programı

uygulanmış olup bu program sona erdikten sonra deney ve kontrol gruplarına (toplam beş şube) Zorbalık Ölçeği uygulanarak yapılan programın etkililiği değerlendirilmiştir.

Akran zorbalığı programına araştırma süresince dahil edilmeyecek olan kontrol grubunun zorbalıkla ilgili eğitimleri son test yapıldıktan sonra 2023-2024 eğitim öğretim yılı sona erene kadar yapılarak bu öğrencilerin mağdur olması önlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne baba özellikleri gibi sosyo-demografik özelliklerini içeren maddeler ile beraber zorbalığı etkileyebileceği düşünülen maddeleri içermekte olup toplam 16 sorudan oluşan kişisel bilgi formu ve Kutlu (2005) tarafından geliştirilen zorba, kurban ve yaşamdan zevk alma (dolgu maddeler) boyutlarından oluşan zorbalık ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 138 7.sınıf öğrencisine okulun Bilişim Sınıfı'nda Google formlar aracılığıyla hazırlanan anket uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 23.0 programına aktarılıp ve gerekli analizler yapılmıştır.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Akran Zorbalığı Kavramı

Okullar modern toplumların en önemli kurumları arasında yer alırlar. Öğrenciler, okullarda akademik bilgi anlamında kendilerini geliştirdikleri kadar sosyal ilişkiler alanında da kendilerini geliştirirler. Öğrenciler, okullarda diğer öğrenciler ve öğretmenleri ile kurdukları iletişim sayesinde yeni ilişkiler geliştirirler ve sosyal olarak gelişimleri desteklenir. Ancak okullarda görülen akran zorbalığı öğrencilerin gelişimlerini olumsuz şekilde etkiler. Zorbalığa maruz kalan çocukların zamanla akademik, sosyal ve duygusal gelişimleri olumsuz olarak etkilenir.

Akran zorbalığı kavramına yönelik ilk bilimsel çalışmalar Norveçli bilim adamı Dan Olweus tarafından yapılmıştır. Akran zorbalığı ile ilgili ilk bilimsel yayını 1973 yılında 'Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys' isimli kitabı ile yayınlamıştır. Bu çalışmada, akran zorbalığının türlerini, nedenlerini ve görülme sıklığını inceleyen Olweus 1983 yılında Norveç Eğitim Bakanlığı'nın akran zorbalığına karşı harekete geçmesinde öncü olmuştur. Akran zorbalığı ile mücadele için 'Olweus Zorbalığı Önleyici Müdahale Programı'nı (Olweus Bullying Prevention Program) geliştiren Olweus, bu programı okullarda uygulayarak bu alanda yapılan diğer çalışmalara rehber olmuştur. Olweus'a (1993) göre bir saldırının akran zorbalığı olarak tanımlanması için üç temel özelliği bulundurması gerekmektedir.

1-Davranışın bilinçli ve kasıtlı olarak yapılması

2-Davranışın sürekli olarak devam etmesi ve tekrarlanması

3-Zorba ile mağdur arasında zorba lehine güç farkının olması

Olweus'un yaptığı çalışmadan sonra pek çok ülkedeki bilim adamları da akran zorbalığı alanında bilimsel çalışmalar yapmış ve zorbalığın kendi ülkelerindeki okullarda da olduğunu gözlemlemişlerdir (Ergül, 2009).

Akran zorbalığı kavramını açıklamak için öncelikle "akran" ve "zorba" kavramlarına açıklık getirmek yerinde olacaktır. Türk Dil Kurumu (2024)'na göre akran; "Yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri; baştaş, boydaş, taydaş, öğür." olarak geçer ve akran zorbalığı kavramında yer alan akran kelimesi aynı yaş grubunda yer alan çocukları ifade eder. Zorbalık ise sözlükte; "Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse); kefenci, müstebit, mütegalibe, despot, diktatör" olarak geçer (TDK, 2024). Zorbalık ise zorbaca davranışlarda bulunulması eylemidir.

Akran zorbalığı kavramına ilişkin literatürdeki farklı tanımlar şu şekildedir.

Mağdurlara göre daha güçlü kişi ya da bir grup tarafından güçsüz kişilere uygulanan, süreklilik teşkil eden duygusal ve fiziksel eziyete zorbalık denir (Yeşilyaprak ve Dursun Balanuye, 2012)

Pişkin (2002)'e göre, akran zorbalığı, bir veya daha fazla öğrencinin kendilerinden güçsüz olan öğrencileri bilinçli ve kasıtlı olarak sürekli şekilde rahatsız etmesi ve kurbanların kendilerini koruyamadıkları bir saldırganlıktır.

Fitzgerald (1999)'a göre akran zorbalığı; saldırgan kişinin kurbanı bilinçli bir şekilde baskı altına alması, saldırgan kişinin yaptığı bu zorbaca eylemlerden haz alması, kurban üzerinde acı ve sıkıntıya neden olan ve bu duruma engel olunmadığında etkileri yıllarca sürebilen bir saldırganlıktır.

Tüm bu kavramlar ışında şu tanımları yapmak akran zorbalığı için uygun olacaktır. Akran zorbalığı; bir kişinin, bir ya da daha fazla kişi tarafından sistematik olarak hedef alındığı, sürekli bir şekilde fiziksel, sözel veya duygusal olarak incitici davranışlara maruz kalması durumudur. Bu tür zorbalık genellikle okul ortamlarında, işyerlerinde, sosyal çevrelerde veya çevrimiçi platformlarda görülebilir. Zorbalık yapanlar, kurbanlarını bilinçli bir şekilde üzecek veya incitecek davranışlarda bulunur ve genellikle güç dengesi ellerinde olduğu için bu davranışları devam ettirebilirler.

Akran zorbalığı, ciddi bir sorun olup hem zorba bireyin hem de kurbanın psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Akran zorbalığı yapmak veya zorbalığa maruz kalmak, bireyin sosyal ilişkilerine, duygusal sağlığına ve genel refahına zarar vermektedir. Ayrıca, bu tür olayların bireylerde öfke, intikam alma dürtüleri ve özsaygı sorunları gibi olumsuz sonuçları olacağı bilinmelidir. Bu nedenle toplumun ve uzmanların akran zorbalığının farkında olması ve gerek önlemleri almaları önemlidir.

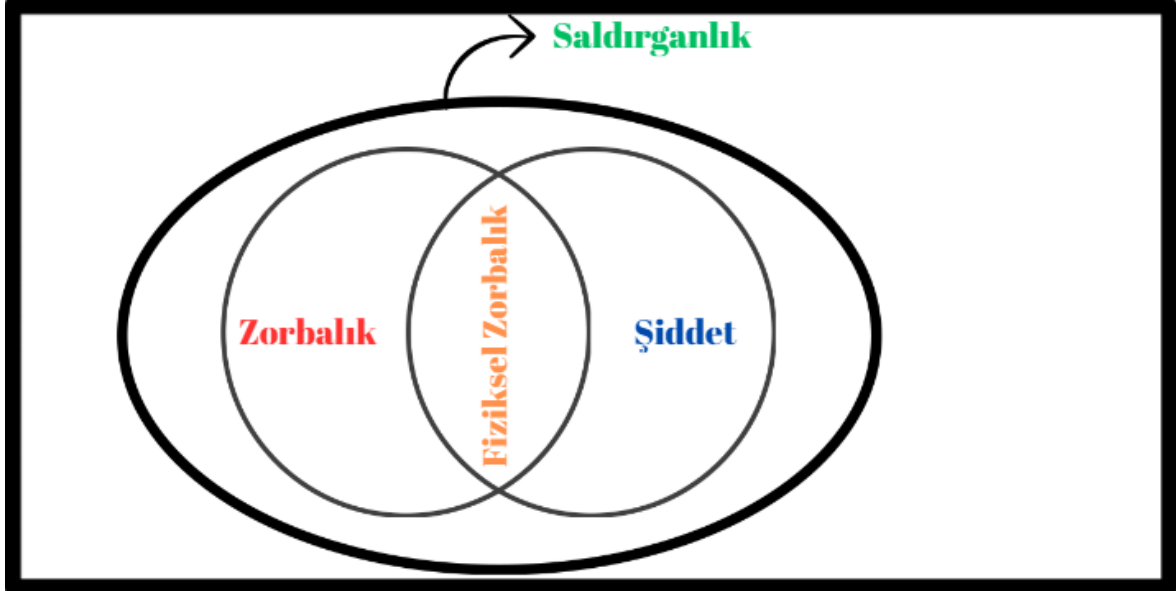
Akran zorbalığı, kurbanın özgüvenini sarsabilir, psikolojik sorunlara yol açabilir ve hedef alınan kişinin günlük yaşamını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, zorbalığa maruz kalan kişinin sosyal ilişkilerinde zorluk yaşamasına, okul veya iş performansının düşmesine ve hatta intihara yönelik düşüncelere sahip olmasına neden olabilir.

Akran zorbalığı durumlarında, yetişkinlerin ve toplumun bu konuda duyarlı olması ve etkili müdahalelerde bulunması son derece önemlidir. Ayrıca, adli bilimlerin de bu tür vakaların incelenmesinde ve adaletin sağlanmasında önemli bir rolü bulunmaktadır.

Okullarda akran zorbalığı genellikle şiddet ve saldırganlık kavramı ile karıştırılır. Ancak bu kavramlar birbirinden farklıdır. Kişiye zarar vermeyi hedefleyen her tür eyleme saldırganlık denir. Şiddet ise; kişinin kendisi de dahil olmak üzere başka bir kişiye ya da gruba kasti olarak fiziksel güç uygulaması veya bununla tehdit etmesine denir. Şiddete maruz kalan kişilerde yaralanma, ölüm, psikolojik hasar ve gelişim bozukluğu görülebilir (Olweus, 1999).

Şiddet ve saldırganlık kavramları ile akran zorbalığı arasındaki ilişki şu şekilde açıklanabilir. Akran zorbalığı saldırgan davranışın alt türüdür. Akran zorbalığı sadece fiziksel olarak ortaya

çıkmadığı için şiddet kavramından bu yönüyle ayrılır. Duygusal zorbalıktan kabul edilen alay etme, lakap takma ve dışlama gibi davranışlar şiddet olarak kabul görmez. Zihinsel ve bedensel güçleri eşit olan iki öğrencinin kavgası şiddet olarak tanımlanabilir ancak bu olaya akran zorbalığı denemez (Geen ve Donnerstein, 1998; Olweus, 1993).

Şekil: 1.1. Zorbalığın şiddet ve saldırganlıkla ilişkisi (Olweus, 1999)

Akran zorbalığı ile ilgili olarak yapılan araştırmalar akran zorbalığının tüm dünyada yaygın bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre her gün yaklaşık olarak 200 milyon öğrenci akran zorbalığına maruz kalmaktadır (Spiel vd. 2011). Farklı yaş gruplarına göre yapılan araştırmalar neticesinde okul öncesi dönemde %7 ile %55, ilkokul döneminde %12 ile %55, ortaokulda %6 ile %54, lisede ise %7 ile %40 arasında akran zorbalığı görüldüğü bulunmuştur.

Yapılan araştırmalara göre akran zorbalığı okulun her alanında görülebilir. Akran zorbalığı özellikle yetişkinlerin gözetiminin olmadığı yerlerde daha çok yapılmaktadır. Akran zorbalığı ile mücadele etmek için okuldaki tüm alanların mümkün olduğu kadar okul personeli tarafından gözlemlenmesi ayrıca tüm okul personelinin akran zorbalığına karşı eğitilmesi gerekmektedir (Vaillancourt vd., 2010).

1.2. Akran Zorbalığı Türleri

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, akran zorbalığı genel olarak dört farklı türde ele alınmaktadır. Bunlar; fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalıktır (Hinduja ve

Patchin, 2014). Literatürde bu dört zorbalık türü doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Fiziksel ve sözel zorbalık doğrudan zorbalık sınıfına girerken, ilişkisel ve siber zorbalık dolaylı zorbalık kategorisine girmektedir (Juvonen ve Graham, 2014).

Doğrudan zorbalıkta amaç açık olarak kurban üzerinde güç ve hakimiyet kurma olarak belirlenmiştir. Kurbanı karşı doğrudan ve açık şekilde saldırı içerir. Açık bir şekilde yapıldığı için zorbanın kim olduğu bellidir. Doğrudan yapılan zorbalıkta zorba kimliğini gizleme ihtiyacı hissetmez.

Dolaylı zorbalıkta amaç kişinin sosyal ilişkilerine zarar vermektir. Kurbanı dolaylı olarak bir saldırı içerir ve üçüncü şahıslar üzerinden yapılabilir. Zorbalığı yapan kişi kimliğini gizleyebilir.

Şekil: 1.2. Akran zorbalığı türleri

1.2.1. Fiziksel zorbalık

Fiziksel zorbalık, başkalarını korkutmak, zarar vermek veya onlara hükmetmek için fiziksel güç içeren bir saldırganlık biçimidir. Mağdur çocuklar üzerinde uzun süreli etkiler meydana getiren ciddi bir sorundur. Bu tür zorbalık, vurmak, tekmelemek, itmek ve hatta birinin eşyalarını zorla çalmak da dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir (Pişkin, 2002). Çocuklar, akranları üzerinde güç ve kontrol için fiziksel güç kullanarak zorbalık yapabilirler. Fiziksel zorbalığa maruz kalan çocuklarda fiziksel yaralanmalar, duygusal travma ve öz saygının zedelenmesi gibi hem acil hem de uzun süreli hasarlar görülebilir. Akran zorbalığının en endişe verici türlerinden biri olan fiziksel zorbalık, mağdur öğrencilerde kırık kemikler, beyin yaralanmaları veya iç hasar gibi ciddi yaralanmalara yol açabilir. Bu yaralanmalar tedavi müdahalesi gerektirebilir ve fiziksel sağlığın uzun süreli bozulmasına, sakatlıklara, mağdurların engelli kalmasına hatta ölmesine bile sebep olabilir. Ayrıca, fiziksel zorbalık, duygusal travmaya ve psikolojik sıkıntıya neden olabilir. Mağdurlar korku, endişe ve stresin yanı sıra öz saygı duygusunda azalma yaşayabilirler. Ayrıca okula gitme veya başkalarıyla sosyalleşme korkusu gelişebilir, bu durum da sosyal izolasyona ve zihinsel gelişim üzerinde olumsuz etkiye yol açabilir. Okulların, çocukların ve toplumların fiziksel zorbalığı hızlı ve etkili bir şekilde ele alınması çok önemlidir (Dolgun, 2018).

1.2.2. Sözel zorbalık

Sözel zorbalık, bir kişinin diğer bir kişiye sözlü olarak zarar vermek için kullanabileceği her türlü söz veya davranıştır. Bu tür zorbalık, en yaygın zorbalık türüdür. Çocuklar sözel zorbalığa yetişkinlerin yanında maruz kalabilirler ve yetişkinler tarafından fark edilmesi zor olabilir. Sözel zorbalığın süreklilik gösterdiği vakalarda zorbalığın mağduru olan öğrencinin özgüven gelişimi yara alır ve bu durum da zorbalıkların daha fazla hedefi haline gelmesine zemin oluşturarak durumu daha da kötüleştirir. Mağdur öğrenci zamanla grubun dışına itilir ve yalnız kalır. Özellikle öğrencilik hayatı içinde çok sık karşılaşılan sözel zorbalık örnekleri ise; alay konusu edilme, küçümsenme, iftira atılma, zan altında bırakılma, küçük düşürülme, kültürel ve etnik kökene yönelik hakaretler, cinsel hakaretler olarak verilebilir (Yahşi, 2022).

1.2.3. İlişkisel/Duygusal zorbalık

İlişkisel/duygusal zorbalık; mağdur çocuğu dışlamak, oyunlara dahil etmemek, hakkında dedikodu çıkartmak vb. şekilde görülebilir. İlişkisel/duygusal zorbalık tespit edilmesi en güç zorbalık türüdür ve çoğu özelliği itibariyle sözel zorbalık ile ortak yönleri vardır. İlişkisel/duygusal zorbalık, zorba çocuklar tarafından sistematik olarak uygulanır ve mağdur çocuğun benliğini zayıflatmak amaçlanır. Mağdur çocuk hakkında dedikodu çıkartmak da bu zorbalığın yöntemlerinden biridir. Çıkartılan dedikodu mağdur öğrenci tarafından duyulmasa

bile çevredeki diğer çocuklar tarafından duyulacağı için mağdur çocuğun yeni arkadaşlıklar kurmasını engelleyebilir ve mevcut arkadaşlıklarına da zarar verebilir (İrfaner, 2009).

1.2.4. Siber zorbalık

Siber zorbalık, gelişen teknolojinin de etkisiyle bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla bireye, gruba veya tüzel bir kişiliğe karşı zarar verme amacıyla gerçekleştirilen fiillerdir. Gizli numaradan yapılan telefon çağrıları, spam içeren gizli e-postalar, tehdit, hakaret ve şantaj içeren mesajlar, görüntüler ve ses kayıtlarının hepsini siber zorbalık başlığı altında toplamak mümkündür (Arıcak, 2011).

Siber zorbalık, teknolojik gelişmelerin kötü yanlarından biridir. Bir davranışın siber zorbalık olabilmesi için zorbalığın internet veya diğer iletişim teknolojileri kullanılarak yapılması gerekir. Ayrıca siber zorbalık, kasten ve sistematik olarak yapılır ve mağdura zarar verme amacı içeren saldırgan fiiller içerir (Usta, 2013).

1.3. Akran Zorbalığı Roller

Akran zorbalığı hakkında yapılan araştırmalar zorbalık olaylarında dört farklı rol olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar; zorbalar, mağdurlar, hem mağdur hem zorbalar ve izleyicilerdir (Menesini ve Salmivalli, 2017).

1.3.1.Zorbalar

Zorbalık davranışını yapan kişilerdir. Zorba, genellikle güç avantajına sahiptir. Bu güç, fiziksel güç, popülerlik, sosyal statü veya başka bir faktör olabilir. Zorba, bilinçli bir şekilde saldırı yapar. Bu, fiziksel şiddet, sözlü taciz, dışlama veya diğer olumsuz davranışlar olabilir. Zorba, kurbanı kontrol etmeye çalışır ve onu manipüle eder. Zorbalar genellikle saldırganlık düzeyleri yüksek olup antisosyal kişilik yapısına sahiptirler. Genellikle çok az empati yaparlar. Zorbalarda sigara ve alkol kullanım oranı yüksektir ayrıca okulu sevmezler, kurallara uymazlar, okul başarıları genellikle düşük olup başarılı öğrencilere karşı da hasmane bir tutuma sahiptirler (Viding, 2009).

Zorbalar genellikle ebeveynlerinden yeterince sevgi ve hoşgörü görmemekte ve zorlayıcı bir baskı ile yetiştirilmektedirler. Aile içinde genellikle yüzeysel ve işlevsiz bir iletişim vardır (Besag 1995, akt. Seçer, 2014).

Genç (2007) 'e göre öğrencilerin çoğu, zorbalığı kötü bir şey olarak betimlerken, zorbaları ise sevmediklerini ve arkadaş gruplarına almayı tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak

yapılan bazı araştırmalar ise zorbaların bazı çevrelerce oldukça popüler olduklarını ve kolaylıkla arkadaş edindiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 1.1. Zorba davranış sergileyen çocukların genel özellikleri (Gürhan, 2017)

AKRAN ZORBALIĞI YAPAN ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ
<ul style="list-style-type: none">• Sevgi ihtiyacı karşılanmayan bir aile ortamında büyüme• Devamlı mutsuzluk hissetme• Kendisi ile barış içinde olamama, içsel huzursuzluk hissetme• Kendini beğenmeme ve sevmeme• Diğerleri tarafından sevgi, beğeni, kabul görme ihtiyacı ve popüler olma arzusu• İhtiyaçları ve istekleri karşılanmadığında olumsuz tepkiler gösterme ve sınırlamalara karşı direnç gösterme• Değersizlik hissi yaşama ve kendini yetersiz görme• Hakimiyet kurmaktan ve üstünlük hissinden hoşlanma• Korku duygusunu gizlemek için başkalarına güçlü ve çetin izlenimi vermek isteme• Başarı duygusunu hissetmeye ihtiyaç duyma• Hakkı olmamasına rağmen daha fazlasına sahip olmayı isteme

Coloroso (2003) zorbaları yedi alt kategoriye ayırmaktadır (Akt., Baş, 2021)

1-Kendinden Emin Zorba: Çok fazla özgüvene sahiptirler ve diğer insanlardan kendilerini üstün görürler. Empati duygusundan yoksundurlar. Zarar verici eylemleri vardır ve bunları kolaylıkla gizleyebilirler.

2-Sosyal Zorba: Bu kişiler başkalarının sahip olduklarına karşı kıskançlık duyarak zorbalık yapma eğilimindedirler. Kurbanlarına karşı olumsuz şeyler söyleyip çıkan söylentileri yayma ve kurbanlarının dışlanmalarını sağlamayı amaç edinirler.

3-Tedbirli Zorba: Bu kişiler duygularını ve gerçek niyetlerini ustaca kamufle ederler. Kurbanlarına karşı besledikleri yoğun kinle beraber gerçek duygularını gizleyici bir şekilde hareket ederler.

4-Hiperaktif Zorba: Bu kişilerin okul başarıları düşüktür ve sosyal değillerdir. Arkadaşlık kurmakta zorlanırlar ve sorumluktan kaçınırlar. Küçük bir kışkırtma ile çevrelerine zorbalık uygulayabilirler.

5-Zorbaliğa Maruz Kalan Zorba: Bu kişiler başkalarından da zorbalık gördükleri için yaşadıkları çaresizlik ve güçsüzlük duygusundan kurtulmak için başkalarına zorbalık yaparlar.

6-Grup Zorbaliğı: Bir akran grubu tarafından ortak bir hedef doğrultusunda kurban ya da kurbanlara yönelik sergiledikleri saldırganlığı ifade eder.

7-Pasif Zorba: Bu kişiler genellikle zorbalık davranışlarından kaçınırlar ancak dolaylı yoldan zorbalık yapabilirler. Uygun ortam ve koşullar oluştuğunda bu kişiler zorbalık yapabilirler.

1.3.2. Kurbanlar

Zorbalık davranışına maruz kalan, mağdur ya da kurban olarak tanımlanan kişilerdir. Kurban, zorbanın gücüne karşı savunmasızdır. Bu, fiziksel olarak daha zayıf olmak, sosyal izolasyon veya başka nedenlerle olabilir. Kurban, zorbanın saldırısı sonucunda fiziksel yaralanma, duygusal travma veya diğer olumsuz sonuçlara maruz kalır. Kurban, genellikle pasif bir rol oynar ve zorbanın saldırısına karşı direnmez. Kurbanlar psikolojik olarak kaygıya ve mutsuzluğa yatkın, sosyal yönden pasif, özgüven problemleri yaşayan, çekingen ve sessiz kişilerdir (Olweus, 1997).

Akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler çeşitli sebeplerle bu olayları yetişkinlere anlatmazlar. Çünkü; bu davranışların zorbalık olduğunu bilmeyebilirler, anlatmaya utanabilirler, zayıf ve güçsüz görünmek istemeyebilirler, zorbanın olayları anlatmaması şeklindeki uyarısından korkabilirler. Ayrıca zorbalığa maruz kalan çocuğun çevresinde onu anlayıp ona yardım edebilecek bir yetişkinin olmaması da zorbalığın devam etmesine neden olur (Storey vd., 2013).

Zorbalığa maruz kalan çocukların da zorbalar kadar olmasa bile okulla bağları zayıftır ve okul başarıları iyi değildir. Zorbalığa maruz kaldıkları için okula gitmekten kaçınmaktadırlar, spor ve oyunlarda başarısız oldukları için yeteneksiz olduklarını düşünmektedirler. Kurbanlar zorbaya karşı direnmekte zorlanırlar, korktukları ve yardım edemeyeceklerini düşündükleri için anne babalarına ve öğretmenlerine akran zorbalığından bahsetmeyebilirler (Gürhan, 2017).

1.3.3. Zorba-kurbanlar

Bu grupta bulunan öğrenciler hem zorbalık yaparlar hem de başka bir zorbalığın mağduru olurlar. Her iki grubun da davranışlarını sergilerler. Hem zorba hem de mağdur oldukları için tespit edilmesi zor ancak tespit edildikten sonra mağdur rolleri de olduğu için başa çıkması kolay bir gruptur (Sullivan vd., 2005). Bu kişiler yaşça kendinden küçük olanlara zorbalık yaparken yaşlıları ve kendinden büyükler tarafından ise zorbalığa maruz kalabilirler. Okulda zorba, mahallede ya da evde mağdur olabilirler veya bunun tam tersi de olabilir.

Hem zorbalık yapan hem maruz kalanlar kendinden güçlü olan kişilerden zorbalık görürlerken kendilerinden zayıf olan kişilere ise zorbalık yaparlar. Bu davranışı genellikle zorbalığa maruz kaldıklarında sarsılan özgüvenlerini toplamak ve daha iyi hissetmek için gerçekleştirirler (Gürhan, 2017). Bu kişiler genellikle çevrelerine uyum sağlamakta güçlük çeken, kabul görmekte zorlanan, düşük özgüvenli, psikolojik sorunları olan, asosyal, saldırgan ve zorbanın

oluşturduğu gruba katılmak için kabul görmeye çalışan, endişeli, fiziksel açıdan çekici olmayan ve kolay manipüle olan kişilerdir (Pişkin, 2002).

1.3.4. İzleyiciler

Bu grup aktif bir şekilde zorbalığa katılmaz. "İzleyiciler" tanımı zorbalığın mağduru ya da zorbalığı yapan kişileri değil sadece olaylara şahit olan öğrencileri ifade eder. Akran zorbalığında izleyicilerin rolü önemlidir. İzleyiciler, zorbanın ve kurbanın etkileşimini gözlemleyen kişilerdir. Bir zorbalık olayına izleyiciler içinde de olaylara farklı tepki verenler vardır. Bazıları zorbanın yaptığı davranışa gülüp destek vererek zorbayı daha da cesaretlendirirken bazıları ise mağdur öğrenciyi savunarak durumu bir yetiştikine aktararak zorbalığın son bulmasını sağlayabilir. Bazı öğrenciler ise zorbalığı görmezden gelir veya sessiz kalır. Bu pasiflik, zorbanın davranışını sürdürmesine yol açabilir.

İzleyici grupta olan çocukların mağdur öğrenciyi yardım etmeme nedenleri şunlar olarak sıralanabilir.

- Bu benim sorunum ve benim sorumluluğum değil diyebilir.
- Zorba kişinin aynı davranışları kendisine yapmasından korkabilir.
- Mağdur öğrenciyi savunacak kadar güçlü olmayabilir.
- Nasıl ve nereden yardım isteyeceğini bilemeyebilir.
- İçten içe mağdur öğrencinin bu olanları hak ettiğini düşünebilir (Storey vd., 2013).

1.3.5. Vekil zorba

Kendi amacı ve düşüncesine göre zorbalık yapmayan ancak başka bir öğrenci adına mağdur kişilere zorbalık yapanlara vekil zorba denir. Zorba öğrenci, mağdurlar üzerinde zaman zaman kendini gizlemek adına zorbalığı bir vekil zorba aracılığıyla yapabilir. Zorba, bu yöntemi karşılaşılabileceği cezalardan kaçınmak için uygular. Vekil zorba bir gruba ait olmak, zorba lider tarafından kabul görmek ve kendisine zorbalık yapılma olasılığından kurtulmak için bu davranışı yapar (Ayas, 2018).

1.4. Akran Zorbalığı ile İlişkili Kuramlar

Akran zorbalığı kavramını bazı kuramsal temellere dayanarak açıklamak için bazı kuramsal yaklaşımlara göz atmakta fayda vardır. Bu kuramlar zorbalık davranışını ve bunun altında yatan nedenleri anlamak için farklı görüş açılarına sahiptirler. Akran zorbalığı kavramı farklı disiplinlerdeki alanları ilgilendirdiği için birçok kuram tarafından ele alınmış ve yorumlanmıştır. Araştırmamızda, saldırganlığa birbirlerinden farklı çerçevelerde bakan kuramlar ele alınmıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde kuramların akran zorbalığına ilişkin görüşlerine kısaca yer verilmiştir.

1.4.1. Sosyal bilgiyi işleme kuramı ve akran zorbalığı arasındaki ilişki

Kişilerin sosyal durumlardaki bilgiyi nasıl yorumladığı ve algıladığı ve buna göre nasıl bir tepki verdiği üzerine odaklanan sosyal bilgiyi işleme kuramı akran zorbalığının anlaşılmasında önemli bir rol oynar. İnsanların aynı olaya farklı tepkiler vermeleri her insanın sosyal bilgiyi farklı şekilde işlediğini ve yorumladığını bizlere gösterir.

Crick ve Dodge (1994) tarafından geliştirilen Sosyal Bilgi İşleme Süreci Modeli'ne göre sosyal bilgi işleme süreci bireylerin karşılaştıkları sosyal durumları önceki deneyimlerine ve bilgi birikimlerine göre değerlendirdiklerini ve buna göre davrandıklarını ileri sürmektedir.

Dodge (1986) sosyal bilgi işleme modelinin altı basamaklı bir işlem süreci olmasına rağmen bu basamakların katı ve doğrusal olmadığını her işlem basamağının geri bildirim döngüsü olduğunu bu döngülerin diğer adımları etkileyebileceğini belirtmektedir (Akt., Şenol ve Metin, 2019). Bu altı basamak şu şekildedir;

1. İçsel ve dışsal ipuçlarının kodlanması: Kişi, yaşadığı olaylar neticesinde dışarıdan ya da içeriden gelen sosyal sinyalleri fark eder ve bunları zihnine kodlar. Örnek vermek gerekirse çocuğun yaşadığı bir olayda ebeveynlerinin verdiği tepkiler, arkadaşlarının ve çevresinin bu olay neticesinde sergiledikleri yüz ifadeleri bu ipuçlarından bazılarıdır.

2. Bu ipuçlarının yorumlanması: Birey tarafından kodlanan bu ipuçları ve kişinin sahip olduğu şemalar (düzenli bilgi yapıları) ve deneyimleri doğrultusunda yorumlanır. Örneğin bir çocuk kendisine gülünmesini "beni seviyorlar" diye yorumlayabilirken başka bir çocuk "benimle dalga geçiyorlar" diye yorumlayabilir.

3. Tepkilerin çeşitlendirilmesi ve yapılandırılması: Bu süreçte bireyin ipuçlarını yorumladıktan sonra vereceği tepkileri değerlendirmesi ele alınır.

4. Tepki kararı: Kişi çeşitlendirdiği ve yapılandırdığı tepkileri değerlendirerek sergileyeceği tepkiyi belirler.

5. Tepkiyi davranışa dökme: En uygun görülen tepki alınan kararlarla beraber bu adımda davranışa dökülür.

6. Değerlendirme: Kişi sergilediği tepkinin olumlu ya da olumsuz sonuçlarını değerlendirir.

Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı'na göre kişi sosyal ipuçlarını farklı yorumladığı için buna zorbaca davranışlar içeren tepkiler verebilir. Örneğin; yolda yürürken düşen bir çocuğa bir arkadaşı yardım ederken diğerleri gülebilir, dalga geçebilir ve zorbaca davranışlarda bulunabilirler.

Sosyal bilgiyi işleme kuramı akran zorbalığına çözüm için kişilerin sosyal bilgiyi işleme yeteneklerini geliştirmeye odaklanır.

1.4.2.Psikanalitik kuram

Psikanalitik kuram davranışlarımızın kökeninde bilinçaltı dürtülerin etkili olduğunu ve saldırganlığın insanın biyolojik yapısından kaynaklandığını öne süren ve Sigmund Freud'un en önemli temsilcisi olduğu bir yaklaşımdır (Arslan vd., 2010).

Freud'a göre insan kişiliği İd, ego ve süperego olmak üzere üç yapıdan oluşur. Kısaca açıklamak gerekirse id, doğal dürtüleri; süperego, ahlaki değerler ve sosyal yargıları; ego kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğünün ve bunun algılanışının genel adıdır. Akran zorbalığını bu üç kavramla açıklayacak olursak, ego id'in saldırgan dürtülerini yeterince kontrol edemediğinde birey başkalarına karşı saldırgan davranışlarda bulunabilir. Ayrıca süperegonun da zayıf olması bu durum ile ilişkilendirilebilir. Saldırganlık insan doğasının bir parçasıdır ve bazen özkıyım olarak bu durumu kendine de yöneltebilir. Bireyin egosu kendisine yöneltilen özkıyım ve kendine zarar verme davranışını engellemek için bunu dışarıya yönelterek bu zararı önlemiş olur (Kağıtçıbaşı ve Üskül, 2008).

Psikanalitik kuramın diğer bir kavramı olan savunma mekanizmaları ile de akran zorbalığını açıklamak mümkündür. İnsanlar içsel çatışmalarını ve kaygılarını azaltmak için savunma mekanizmalarını kullanmak durumunda kalırlar. Zorbalar güçsüz hissettiklerinde ve zor durumda kaldıklarında kendi benliklerini korumak için savunma mekanizmalarını kullanarak zorbaca davranışlarda bulunabilirler. Freud'a göre saldırganlık ifade edilemezse bu enerji kişinin içinde kalarak davranış bozukluklarına zemin hazırlar (Cüceloğlu, 1996). Saldırganlık içgüdücü eyleme dökülerek boşaltılmazsa kişide farklı ruhsal rahatsızlıklar ortaya çıkabilir, bu saldırganlık enerjisi eyleme dökülerek boşaldığı takdirde kişi rahatlayarak "katarsis" meydana gelmektedir (Kağıtçıbaşı ve Üskül, 2008).

Çocukluk deneyimleri açısından zorbalık davranışına bakacak olursak, küçüklüğünde zorbalığa maruz kalan ve şahit olan çocuklar büyüdüklerinde zorba olabilirler.

Gruen (2015) zorbalığı aile ve çocuk arasındaki ilişki ile açıklamıştır. Çocuklarını sevgisiz bir ortamda büyüten ebeveynler farkında olmadan onları saldırganlığa, suç işlemeye ve şiddet eğilimi geliştirmeye itmektedirler. Çocuk kendisine sevgisiz yaklaşan ebeveynlerinden sormadığı hesabı başka insanlara saldırganca davranışlar sergileyerek sorar (Akt., Başeğmez ve Özerk, 2021).

1.4.3. Etolojik kuram açısından saldırganlık ve şiddet

Etoloji, doğal ortamlarında hayvanların davranışlarını inceleyen, bu davranışların evrimsel kökenlerini ve biyolojik altyapılarını ele alan bir bilim dalıdır. Etolojik kuram, hayvanların davranışlarının genetik yatkınlıklar ve çevresel etmenler sonucu ortaya çıktığını savunur. Bu kurama göre saldırganlığın insanda biriken enerjinin doğal bir şekilde dışa vurumu olduğunu, insandaki enerji birikiminin düzenli olarak boşaltılmadığında insanda birikerek saldırganlık şeklinde patlayacağını savunmaktadır. Lorenz'e göre saldırganlık insan doğasının önlenemez bir parçasıdır ve toplumsal nedenlerle ortaya çıkmaz (Lorenz, 2008).

Etolojiye göre saldırganlık içgüdülerle ortaya çıkar, canlıların hedeflerine ulaşmalarını, hayatta kalmalarını sağlayan ve kurtarıcı etkisi olan bir davranış şeklidir (Davis vd., 1999, akt., Sezgin, 2023). Etolojik kuramın saldırganlığı açıklaması psikanalitik kuram ile benzerlik gösterse de aralarındaki temel fark Lorenz'in Freud'a göre saldırganca davranışların dışsal uyarıcılarla belirlendiğini savunmasıdır diyebiliriz (Hasta ve Güler, 2013). Psikanalitik kuram ve etolojik kuram saldırganlığın doğuştan geldiğini savunsa da psikanalitik kuram saldırganlığı yıkıcı olarak değerlendirir. Etolojik kuram ise psikanalitik kuramın aksine organizmada uyumu kolaylaştıran ve canlılara yardımcı olan bir özellik olarak değerlendirir (Kurtyılmaz, 2005).

1.4.4. Biyolojik kuram

Biyolojik kurama göre akran zorbalığının temelinde bireyin biyolojik faktörleri etkilidir. Biyolojik kurama göre sadece içgüdüler ile saldırganlığı açıklamak yetersizdir. Biyolojik kurama göre saldırganlık, genler, sinir sistemi ve biyokimyasal faktörler ile açıklanabilir. (Kurtyılmaz, 2005)

Bazı hormonların kişide saldırganlık düzeyini etkilediğini belirten araştırmalar mevcuttur. Serotonin hormonu kişinin kendisine olan saldırganlığında da önemli bir rol oynar. Testosteron hormonu ise bireylere uyarıcı olarak verildiğinde onların saldırganca tepkiler vermelerine neden olmaktadır (Gökler, 2007).

Yaşları 15 ve 17 arasında değişen erkekler ile yapılan bir araştırmaya göre kanda artan testosteronun saldırgan davranışlara neden olduğu, testosteron düzeyi yüksek olan erkeklerde alkol kullanımı ve antisosyal kişilik bozukluğu olduğu görülmüştür (Olweus, 1987).

Bernhardt'ın (1997) çalışmasına göre aynı anda serotonin seviyesi düşük ve kandaki testosteron seviyesi yüksek erkekler daha saldırgandır (Akt., Özaşçılar, 2016).

Yapılan araştırmalar kadınların premenstruel dönemde (adet öncesi sendrom) daha çok saldırgan davranış sergilediğini ve suça karışma olayları yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Özaşçılar, 2016).

Stalenheim vd. tarafından 1998 yılında yapılan bir çalışmaya göre Tiroid hormonu T3 'ün suç davranışı ile bağlantılı olduğu belirlenmiştir (Akt., Özaşçılar, 2016).

Kortizol hormonu ve suç arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu öne süren araştırmalar mevcuttur. Mcburnett vd. (2000)'in yaptığı bir çalışmada yaşları 7 ila 12 arasında değişen ve davranış sorunları olan 38 erkek üzerinde gerçekleştirilen 4 yıllık çalışmaya göre olumsuz davranış sergileyenlerde kortizol hormonunun düşük olduğu görülmüştür. Ancak Schulz vd. (1997)'nin çalışmasında ise; kortizol düzeyi ile saldırganlık arasında herhangi bir bağlantı yoktur (Akt., Özaşçılar, 2016).

1.4.5. Sosyo-Ekolojik Kuram

Bu kuramın öncüleri saldırganlığı bireysel nedenli olarak ele almanın yetersiz olduğunu, saldırganlık davranışını sosyal bağlam içinde açıklanabileceğini belirtmişlerdir. Çevre ve bireyin karşılıklı etkileşiminden bahsedilen bu kuramda çevresel etmenler kişiyi hem etkilemekte hem de kişiden etkilenmektedir. Ekolojik modelde çocuğun ve ergenin gelişimin etkileyen beş sistem mevcuttur.

1-Mikrosistem: Bireyin en yakınında bulunan çevreyi kapsar. Kişinin gelişiminde en önemli etkiye sahiptir. Aile, okul ve arkadaş grupları mikrosistem içinde yer alır (Bronfenbrenner, 1986, akt., Doğan, 2010).

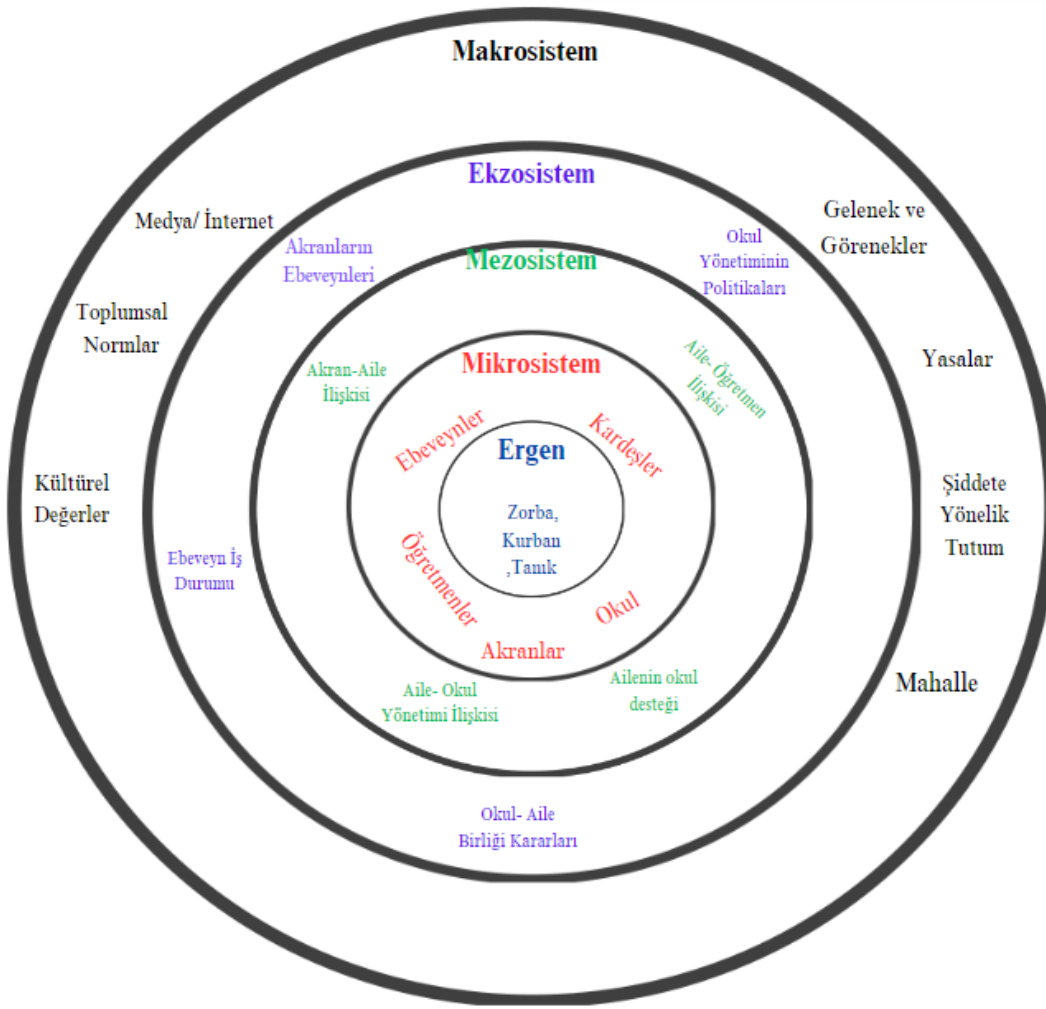
2-Mezosistem: Bireyin ilişki içinde olduğu iki ve daha fazla mikrosistem arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Aile ve çocuğun arkadaşları, okul ve aile, öğretmenler ve aile arasındaki ilişkiler buna örnektir.

3-Ekzosistem: Ergeni dolaylı olarak etkileyen bazı etkileşimleri ifade eder. Örnek vermek gerekirse, anne ve babanın çalışma şartları ergenin gelişimini dolaylı da olsa etkiler.

4-Makrosistem: Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini ifade eder. Bunun içine dini inançlar, kanunlar ve ekonomik refah da dahildir. Makrosistem ergenin gelişimini dolaylı olarak etkilemektedir.

5-Kronosistem: Çocuğun ve ergenin içinde yaşadığı çevrede meydana gelen değişimlerin çocuğun gelişimini ne ölçüde değiştirdiğini ifade eder. Örnek vermek gerekirse, anne babanın ölümü, okul değişikliği, taşınma gibi durumlar zaman içinde gelişebilir ve çocuğun gelişimine etki eder (Bronfenbrenner, 1986, akt., Doğan, 2010).

Doğan (2010) yaptığı araştırmada Ekolojik kuram ile akran zorbalığı arasında yakından bir bağ olduğunu belirtmekle beraber, ülkemizin aile yapısı, değerleri, çocuk ve ergenlerin gelişim dönemi özelliklerini dikkate alarak okullarda bir akran zorbalığı programının yapılmasını tavsiye etmektedir. Yapılacak bu farkındalık ve önleme programının ülkedeki tüm okulları içermesini önermektedir.

Şekil 1.3. Akran zorbalığı kavramı ve Bronfenbrenner'in ekolojik modeli (Bronfenbrenner, 1989)

1.4.6. Varoluşçu psikoterapi kuramı açısından akran zorbalığı

Varoluşçuluk, insanın kendi anlamını ve değerini yaratma sürecine odaklanan bir kuramdır. Bireyin varoluşsal sancıları yönünden saldırganlığı anlamlandırmaya çalışan kuramın öncüleri akran zorbalığı ve varoluş çatışmaları arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedirler.

Rollo May (2019)'a göre açığa çıkan saldırganlık durumları genellikle kendilerinin de önemli olduğunu kanıtlamaya çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kuramın öncülerine göre gelişim döneminde sevgi ve kabul görmüş, öz saygısı yüksek bir birey; toplum tarafından da onay görürse saldırganlığı karşılaştığı çatışma durumlarında son ihtimal olarak değerlendirecektir. Kişinin varolma, onaylanma ve kendini ortaya koyma ihtiyaçları uzun süre bastırılırsa bu duyguları elde etmek için saldırganlığa başvurabilmektedir (Başegmez ve Özerk, 2021).

1.5. Akran Zorbalığının Nedenleri

Akran zorbalığı, çocuklar ve gençler arasında yaygın bir sorun olup, birçok farklı nedeni bulunmaktadır. Akran zorbalığını sadece tek bir neden ile sınırlandırmak yetersiz olacaktır. Akran zorbalığı çok boyutlu ve karmaşık bir durumdur. Akran zorbalığına neden olan faktörlerin belirlenmesi zorbalığı önlemek için son derece önemlidir.

Akran zorbalığının nedenleri dört ana başlıkta incelenebilir.

- Bireysel faktörler
- Aileye ilişkin faktörler
- Okula ilişkin faktörler
- Çevresel faktörler

1.5.1. Bireysel faktörler

Araştırmamızın bu bölümünde akran zorbalığına neden olan yaş, cinsiyet, bireysel özellikler gibi etmenler ele alınacaktır.

1.5.1.1. Yaş

Yapılan bazı çalışmalara göre akran zorbalığına maruz kalma durumunun yaşın artmasıyla beraber azaldığı bunun nedeni olarak da yaşın artmasıyla beraber sosyal becerilerin gelişmesi ve okulda bulunacak kendisinden yaşça büyük zorba çocukların sayısının azalması gösterilmiştir (Olweus, 1993).

Zorbalık türleri ile yaş arasında bir bağlantı olduğunu öne süren çalışmalar mevcuttur. Ülkemizde yapılan bir çalışmada küçük yaş grubundaki çocuklarda fiziksel zorbalık fazlaca görüldüğü belirtilirken, daha büyük yaş grubundaki çocuklarda ise sözel zorbalığın daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir (Olweus, 1993).

Finkelhorn ve arkadaşları (2009-A) tarafından yapılan çalışmada akran zorbalığına maruz kalan çocukların özellikle okul hayatlarındaki iki dönemde daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir. Daha önce akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler ilköğretim ve lise hayatlarının ilk yıllarında da akran zorbalığına maruz kalma açısından risk altındadırlar. Bunun ana sebebi; yeni bir ortama girmeleri nedeniyle henüz yeterli arkadaşlık bağlarını kuramamalarıdır (Akt., Ergün, 2011).

1.5.1.2. Cinsiyet

Akran zorbalığına cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında farklı sonuçlardan bahsetmek mümkündür. Bu çalışmalardan bazılarında göz attığımızda karşımıza şu bulgular çıkmıştır.

Sharp ve Smith (2002), tarafından yapılan çalışmada erkeklerin kızlara oranla akran zorbalığında daha fazla düzeyde hem mağdur hem de zorba oldukları ortaya çıkmıştır.

Kızlarda da zorbalığın yaygın olduğunu gösteren çalışmalara göre cinsiyetler arasında uygulanan zorbalık türü arasında farklılıklar mevcuttur. Erkeklerin daha çok fiziksel ve sözel zorbalık yaptığı, kızların ise dedikodu çıkarma, olumsuz söylenti çıkarma ve yayma, gruptan dışlama gibi daha çok dolaylı zorbalıklara başvurdukları gözlemlenmiştir (Ural ve Özteke, 2010).

Akran zorbalığı rolleri ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki olduğunu savunan bir diğer araştırmaya göre ise zorba ve zorba-kurban olarak nitelendirilen kesimde bulunan çocukların daha çok erkeklerden oluştuğu, kızların ise kurban olarak adlandırılan grupta erkeklere göre daha fazla oldukları belirtilmiştir (Pişkin, 2010).

Smith ve Gross (2006), tarafından 5., 6. ve 10.sınıfa giden öğrenciler arasında zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığını araştıran çalışmada; çocuklar, ebeveynler ve öğretmenlerden alınan bilgiler ışığında zorbalık ve mağduriyetin ölçümü yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada erkeklerin genel olarak kızlardan daha fazla kavga eden ve açık saldırganlık gösteren durumda oldukları belirtilmiştir. Yapılan çalışmada zorbalık davranışının yaşla birlikte azalacağı fikrini destekleyen hiçbir şey bulunamamıştır. Cinsiyet farklılıklarının incelenmesi, 6. sınıfta erkeklerin daha yüksek düzeyde açık zorbalık davranışı gösterdiğini ve 10. sınıfta kızların daha yüksek düzeyde ilişkisel zorbalık davranışı sergilediğini ortaya koymuştur.

Crapanzano vd. (2011) tarafından 4. sınıftan yedinci sınıfa kadar 284 öğrencinin katılımıyla yapılan çalışmada zorbalık davranışları araştırılmıştır. Bu çalışmada zorbalık davranışı erkek ve kızlarda çok benzer görünmekle beraber erkeklerin yaptığı zorbalıkların sosyal davranışlarla daha az bağlantılı olduğunu kızların ise yaptığı zorbalıkların sosyallikle ilişkisel olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum zorbalığın kızlarda sosyal grup dinamikleriyle biraz daha ilişkili olabileceğini düşündürülebilir.

1.5.1.3. Bireysel Özellikler

Akran zorbalığı yaş ve cinsiyetin yanında bireyin kişilik özellikleri ile de ilgilidir. Her insanın mizacı birbirinden farklıdır ve bazı kişilik özellikleri saldırganlıkla daha yakından ilişkilidir. Zor kişilik özellikleri olan kişilerin sorunlarını daha çok kaba kuvvetle çözdükleri ve şiddete daha meyilli oldukları bulunmuştur (Olweus, 1993).

Bağlanma stilleri ile akran zorbalığı arasında bağlantı olduğunu savunan bir çalışmaya göre kaygılı ve kaçınan bağlanma stiline sahip çocukların diğer kişilere göre daha az akran zorbalığına uğradıkları bulunmuştur (Bektaş, 2007).

Mitsopoulou ve Giovazolias (2015), tarafından yapılan çalışma daha düşük "Uyumluluk" ve "Vicdanlılık" düzeyi ile daha yüksek "Nevrotiklik" ve "Dışadönüklük" düzeylerinin hem zorbalık hem de kurban olma ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Zhang vd. (2021), tarafından yapılan araştırmaya 1631 ortaokul ve lise öğrencisi katılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

1- Nevrotikliğin akran zorbalığında mağdur olmak ile ilişkili olduğu, dışadönük kişilerin akran zorbalığına daha az maruz kaldıkları, uyumluluğun zorbalık ve zorbalığa uğramak üzerinde önemli bir azaltıcı etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

2-Yalnızlığın; nevroitiklik ile zorbalığa maruz kalma, dışadönüklük ile zorbalığa maruz kalma ve uyumluluk ile zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama davranışları arasında aracılık rolü oynadığı bulunmuştur.

3- Öz saygının; yalnızlığın nevroitiklik, dışadönüklük, uyumluluk ve zorbalığa uğrama davranışları üzerindeki aracılık etme rolünü düzenleyici bir etki gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle ergenler arasında akran zorbalığını azaltmak için öğrencilerin yalnızlık seviyelerini azaltmanın yanında öz saygı seviyelerini de iyileştirmek son derece önemlidir.

Van Geel vd. (2017), tarafından yapılan çalışmaya yaşları 16 ile 21 arasında değişen 1568 kişi katılmıştır. Çalışmada "Büyük Beşli (Açıklık, Sorumluluk, Dışadönüklük, Uyumluluk ve Duygusal Denge)", "Karanlık Üçlü'nün (Makyavelizm, narsisizm , psikopati)" ve sadizmin geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sadizmin geleneksel zorbalık ve siber zorbalıkla ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma sadizmin antisosyal davranışların bir göstergesi olabileceğini ortaya koymaktadır.

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar empati ile zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Empati düzeyi, yaşlarına göre düşük olan öğrencilerin daha fazla zorbalık davranışında buldukları, zorba davranışlar sergilemede bir sorun görmedikleri tespit edilmiştir (Endresen ve Olweus, 2001).

1.5.2. Ailesel faktörler

Çocukların davranışlarına şekillendiren en önemli etmenlerden birisi ailedir. Akran zorbalığı kavramı ile aile arasında yakından bir ilişki vardır. Sevgiden yoksun ve kötü ilişkilerin hüküm sürdüğü bir aile ortamında yetişen çocukların akran zorbalığı konusunda risk altında olduğu bir gerçektir. Akran zorbalığı yapan çocukların ailelerinde genellikle şiddet bir çözüm yolu

olarak görülür. Aile içi çatışmaların sık yaşandığı bir ortamda büyüyen çocuk ileriki dönemlerde genellikle suç işlemeye daha yatkın olur (Zych vd., 2017).

Lereya vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada, akran zorbalığı ve anne baba davranışlarını konu alan 70 araştırmanın meta-analizi yapıldığında ortaya şu sonuçlar çıkmıştır.

1-Olumsuz anne-baba davranışları çocuğun zorba-kurban olma riskini orta düzeyde artırmaktadır.

2-Olumsuz anne-baba davranışları çocuğun kurban olma riskini düşük orta düzeyde artırmaktadır.

Araştırmalara göre zorba ergenlerin aileleri genellikle kuralcı ve cezalandırıcı bir aile yapısına sahiptir. Çocukların psikolojik yönden sağlıklı gelişimleri için en iyi aile modeli demokratik aile yapısıdır. Demokratik aile yapısı çocukların zorbalıktan korunması noktasında da önemli bir işleve sahiptir (Baldry ve Farrington, 2005).

Gür vd. (2020) tarafından Bursa ilinde ortaokul öğrencilerine yönelik olarak yapılan çalışmada öğrenciler tarafından "müdahaleci" olarak tanımlanan aile iklimi akran zorbalığında kurban olmayı 1.04 kat, zorba-kurban olmayı ise 1.08 kat artırmaktadır. Yine öğrenciler tarafından aile ikliminin "duygusal destek yönünden zayıf olması" zorba-kurban olmayı 1.03 kat artırmaktadır.

Tablo 1.2. Atik ve Güneri (2013) 'e göre zorba öğrencilerin ailesel özellikleri

AKRAN ZORBALIĞI YAPAN ÇOCUKLARIN AİSESEL ÖZELLİKLERİ
<ul style="list-style-type: none">• İlgi, sevgi ve sıcaklıktan yoksun bir aile ortamı• Ebeveynlerin çocuklarına karşı cezalandırıcı, düşmanca ve kötüleyici davranması• Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin zayıf veya yetersiz olması• Ebeveynlerin çocuğu yeteri kadar denetlememesi ve gözlemlememesi• Ebeveynler arası çatışma veya huzursuzluk, düşük evlilik doyumu• Fiziksel veya duygusal istismar• Otoriter ebeveynlik stili• Anne ve babanın evde fiziksel güce dayalı disiplin yöntemlerini kullanması• Saldırgan davranışların ebeveynler tarafından hoşgörü ile karşılanması• Ebeveynlerin çevrelerindeki diğer kişilere karşı saldırgan davranışlar sergilemeleri• Farklı aile yapısına sahip olma (örn. tek ebeveynli aileler, anne-baba dışında farklı yetişkinlerle yaşamak zorunda kalma)• Çocuğun ağabey/abla/kardeşleri tarafından zorbalığa maruz kalması veya kardeşlerine zorbalık yapması

Tablo 1.3. Şirvanlı Özen (2006)' e göre mağdur öğrencilerin ailesel özellikleri

ZORBALIĞA MARUZ KALAN ÇOCUKLARIN AİLESEL ÖZELLİKLERİ
<ul style="list-style-type: none">• Aşırı koruyucu ve kollayıcı ebeveynler• Özellikle annelerin çocuklarına yaşından daha küçük davranma eğilimi• Anne ile çok yoğun duygusal ilişki kurulması• Baba ile çok uzak, mesafeli ve olumsuz bir ilişki yaşanması

1.5.3. Okula ilişkin faktörler

Çocuk ve ergenlerin ailelerinden sonra en çok vakit geçirdikleri ortam okullardır. Okullar, öğrencilerin akademik becerilerini geliştirdikleri yerden çok daha fazlasıdır. Öğrencilerin sosyalleştikleri, arkadaş edindikleri, kendilerini ifade edebildikleri yerlerin başında okul gelir. Okul ortamının çok fazla olumlu özelliği olmasının yanında yapısı gereğince birçok akranın aynı ortamda olmaları nedeniyle akran zorbalığının en fazla görüldüğü ortamlardandır. Okullardaki akran zorbalığı sınıfta, koridorlarda, okul bahçesinde olabilesinin yanında daha çok öğretmenlerin ve idarecilerin gözetiminin daha az olduğu tuvalet, kantin, yemekhane vb. bölümlerde gerçekleşmektedir (UNESCO, 2017).

Sharp ve Smith (2002) tarafından yapılan araştırmaya göre ilkokul öğrencileri arasında akran zorbalığının en çok oyun oynanan alanlarda yapıldığı tespit edilmiştir. Ortaokullarda ise bu zorbalığın okulun tüm alanlarını kapsadığı belirtilmiştir (Akt., Can, 2024).

Ülkemizde lise öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada öğrenciler zorbalığa maruz kaldıkları alanları sırasıyla şu şekilde belirtmişlerdir; sınıflar, okul yolu, koridor ve okul bahçesi (Karaman Kepenekçi ve Çınkır, 2006).

Burnukara (2009) tarafından yapılan çalışmada ergenler zorbalığa en çok hem okulda ve hem okul dışında (%62,2) uğradıklarını belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla okulda seçeneği %34 ile takip ederken, %3.8'i ise okul dışında zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Son yıllarda öğrencilerin okullara giderken servis aracı kullanmalarının yaygınlaşması nedeniyle okul servisleri de zorbalığın görüldüğü yerler arasına girmiştir. Tezcan (2015)'in yaptığı çalışmada öğrenciler zorbalığa en çok maruz kaldıkları alanlar arasında servisleri de belirtmişlerdir.

Doğan Ateş ve Yağmurlu (2010)'nun yaptığı çalışmaya göre öğrencilerin en çok zorbalık davranışını sergilediği yerler sırasıyla en çok sınıflar, oyun alanları, koridorlar, kantin, tuvaletler, okul girişi, soyunma odaları, spor salonu, okul servisleri şeklinde sıralanmıştır.

Zorbalık davranışını benimseyen çocuk ve ergenleri buldukları okul iklimi de olumsuz olarak etkileyebilir. Öğretmenlerin olumsuz davranışları, sürekli olarak öğretmenlerin değişmesi, okulda tutarsız bir disiplinin olması, çocuğa hatalı davranışını anlatmadan sadece cezalandırmaya odaklanması, öğrencilerden beklenen olumlu davranışların anlatılmaması, ergenlerin kimlik arayışlarına kayıtsız kalınması gibi nedenler zorbalık davranışının artmasına sebep olabilir (Açıkgöz, 2017).

İsrail’de 2007 yılında yapılan bir araştırma özel gereksinimli çocukların diğer çocuklara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymuştur. Yaşları 12 ila 21 arasında değişen 186 zihinsel engelli öğrencinin katılımıyla yapılan çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin yüzde %83’ü akran zorbalığına maruz kaldığını belirtmiştir (Reiter ve Lapidot Lefler, 2007 , akt., Akman, 2024).

1.5.4. Çevresel faktörler

Çocuk büyürken içinde yaşadığı toplumdan da çok şey öğrenir. Toplumun kültürü, örf ve ananeleri, çocuğun ailesinin sosyoekonomik durumu, toplumun genel ekonomik refah durumu, medya vb. durumlar da çocuğun davranışları üzerinde etkilidir. Sorunlarını kaba kuvvet kullanarak çözmeye alışmış bir toplumda yetişen çocuğun sorunların çözümünde diyalog yerine şiddeti tercih etmesi daha olasıdır. Suçluluk ve yoksulluk oranının yüksek olarak görüldüğü mahallerde büyüyen, küçük yaşlarda suç ile tanışan çocukların çevrelerinden şiddet davranışını öğrenmeleri kaçınılmazdır. Yine medyada şiddet içerikli dizi, film, video oyunları, sosyal medya içeriklerine maruz kalmak da çocukta şiddet kullanımı noktasında risk oluşturmaktadır (Doğan, 2010).

Yurttaş (2010)’ın yaptığı araştırmaya göre sosyoekonomik olarak üst ve orta düzeyde bulunan öğrencilerin alt gelir grubundaki öğrencilere göre zorbalık eğilimleri daha yüksektir. Bu araştırmaya göre sosyoekonomik düzey zorbalık davranışı üzerinde etkilidir.

KKTC’de 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerine yapılan ve 2137 öğrencinin katıldığı araştırmaya üst sosyoekonomik durumda olan çocukların diğer gruplara göre daha fazla zorbalık yaptığı, diğer grupların ise akran zorbalığına daha çok maruz kaldıkları belirtilmiştir (Ergün, 2011).

İzmir’de 1285 ortaokul öğrencisinin katılımıyla yapılan bir çalışmaya göre sosyoekonomik durumu düşük olan çevrede yer alan okullarda akran zorbalığının daha yaygın olduğu saptanmıştır (Ertan, 2012).

KADEM tarafından 2024 yılında ülkemizdeki diziler üzerine yapılan araştırma şiddetin dizilerde ne denli fazla kullanıldığını ispatlamıştır. “Medyada Kadına Yönelik Şiddet ve İzleyici Farkındalığı: Yerli Diziler Üzerine İnceleme” başlıklı araştırma kapsamında Türkiye’de 2023-2024 yayın sezonunda televizyon ve dijital mecralarda yayınlanmış ve en çok izlenme oranına sahip 14 dizi incelenmiştir. Bu 14 dizide toplam 3013, kadına yönelik şiddet sahnesi tespit

edilmiştir. İncelenen bölüm ve şiddet sahnesi sayıları dikkate alındığında ise TV dizilerinde bir bölümde ortalama olarak 9, dijital platformlarda ise 7 şiddet sahnesi (kadına yönelik) görüldüğü tespit edilmiştir (KADEM, 2024). Sadece kadına yönelik şiddet sahnelerinin hesaba katıldığı bu araştırmaya diğer şiddet sahnelerinin de eklenmediği düşünüldüğünde ortaya çıkacak verilerin daha fazla olacağı kabul edilmektedir. Bu içerikleri izleyerek büyüyen çocuk ve ergenlerin şiddet konusunda risk altında oldukları bir gerçektir.

Kitle iletişim araçlarının etkisiyle suçu tanıyan, öğrenen ve suç işleme davranışını izleyen ayrıca çeşitli medya yayın organları aracılığıyla suçu teşvik edici yayınlara maruz kalan çocuklar gerçek hayatlarında da öğrendikleri bu suç davranışlarını uygulama yoluna gidebilmektedirler. Elazığ Çocuk Islah Evi'nde yapılan araştırmaya göre suça sürüklenen çocukların yüzde 60'ı suç işlemeyen önce şiddet ve macera türünde filmler seyrettiklerini söylemişlerdir (Erdoğan, 1989). Ankara Keçiören Islah Evi'ndeki çocukların katılımıyla yapılan araştırmada ise suça sürüklenen bu çocukların yüzde 75'i şiddet içerikli filmler seyretmektedirler (Kunt, 2003).

Şiddet ögesi barındıran oyunları oynayan ergenlerin beyin gelişimleri üzerine yapılan tıbbi bir çalışmada; rastgele seçilmiş 44 ergene yarım saat boyunca şiddet içeren ve içermeyen bilgisayar oyunları oynatılmış ve beyinlerindeki değişim FMRI cihazı ile incelenmiştir. Sonuç olarak şiddet içeren oyunlar oynayan gruptaki ergenlerin hissel artış ile alakalı amigdala bölgesindeki etkinliğin diğer çocuklara göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Mathews vd., 2005, akt., Kantarcı, 2018).

Suçta sürüklenen çocuklarda teknoloji bağımlılığının incelendiği bir araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların yüzde 28,8'inin orta/yüksek düzeyde akıllı telefon bağımlılığının olduğu, yüzde 15,6'sının siber mağduriyet yaşadığı, yüzde 8,9'unun siber zorbalık yapmış olduğu saptanmıştır (Gizli Çoban ve Önder, 2021).

1.6.Suç Kavramı

Literatüre baktığımızda suç; bir devletin ya da toplumun oluşturduğu yasalar tarafından yapılması yasak olan ve cezalandırılan fiil ve davranışlar olarak tanımlanmakta ve Latince adı "crimen" olarak geçmektedir (Tapan, 2019). Yasaklanan ve cezalandırılan davranışlar anlamına gelmekle beraber suç; yasalara aykırı davranışlar olarak değerlendirilir. Caza hukuku yönünden bakılacak olursa; kanunlar tarafından cezai yaptırım ile sonuçlanacak eylemleri ifade eder. Hukuk devletlerinde kanunlarla belirtilmedikçe bir eylem suç olarak kabul edilmez (Tapan, 2019). Bu durum 5237 sayılı TCK'nın 2.maddesinin 1.fıkrasında şu şekilde yer alır:" Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz (TCK, 2004)."

Suç hakkında bilim adamlarının üzerinde uzlaştıkları tek ve kesin bir tanım yoktur. Bir fiilin suç olarak tanımlanması insanın doğuştan ve sonradan kazandığı özellikleri ile değil, yaşadığı

sosyal durum ile tanımlanır. Örneğin çoğu toplumda cinsel ilişki evlilik kurumu içerisinde yasal ve uygun kabul edilirken, aynı fiil farklı durumlara göre ensest, cinsel istismar, tecavüz, zina vb. şekilde “suç” olarak değerlendirilebilir (İçli, 2007).

Suçun farklı disiplinlere göre tanımını şu şekillerde yapabiliriz:

Hukuki açıdan suç: Devletin hukuk sisteminde, sonucunda cezai yaptırım olan fiil ve eylemlerdir. Burada söz edilen ceza yasasının ihlalinden ziyade bu yasa ile korunan kuralların ihlalidir (Aktan, 1981).

Sosyolojik anlamda ise “şahsi alanın dışına çıkarak toplumsal alana giren ve yasaklanmış kural ve kanunları çiğneyen, buna bağlı olarak kanun koyucu tarafından belirtilmiş yasal cezaların uygulandığı ve toplumsal bir otoritenin dahilini zorunlu hale getiren eylemler bütünüdür” (Marshall, 1999).

1.7. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Suçluluğu

Modern toplumlar için en önemli sorunlar arasında “suç” kavramı gösterilebilir. Toplumun düzenini bozan ayrıca bireyleri ve toplumu maddi ve manevi olarak etkilen fiiller insan nüfusunun artmasıyla beraber her geçen gün artmakta ve çeşitlenmektedir. Suça ilişkin fiillerin hedefi çocuk ve erişkin olan herkes olabilirken suçu işleyen kişi de yine yetişkin ve çocuk olabilir. Yetişkin birey suç işlediği zaman “suçlu” olarak adlandırılır ancak çocuk suçluğunda çocuğu “suçlu” olarak adlandırmak ağır bir değerlendirme olur. Bunun yerine “Suça Sürüklenmiş Çocuk (SSÇ) ” kavramı kullanılır (İçli, 2007). Hukuk sistemimizde yasalarda suç olarak belirtilen bir fiil işlediği iddiası ile hakkında kovuşturma ve soruşturma yapılan ya da güvenlik tedbiri kararı verilen 18 yaşını tamamlamamış çocuğa “Suça Sürüklenmiş Çocuk (SSÇ)” denir (Balo, 2009).

B. M. Çocuk Hakları Sözleşmesinde bulunan suça itilen çocuk kavramı ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu’nda “Suça Sürüklenen Çocuk” kavramı olarak kanunda yerini almıştır. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak TCK 31. maddesinden yola çıkarak suça sürüklenen çocuklara verilebilecek cezalar tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.4. TCK 31. maddesinden yola çıkarak suça sürüklenen çocuklara verilebilecek cezalar

Yaş	Uygulanacak Hüküm
0-12 Yaş Grubu	Çocuk suçu işlediğinde on iki yaşını doldurmamışsa cezai sorumluluğu yoktur. Bu yüzden 0-12 yaş grubundaki çocuklara ceza verilemez, bu yaş grubundakilere sadece çocuklara özgü olarak düzenlenmiş olan güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

12-15 Yaş Grubu	Çocuk suça sürüklendiği esnada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış ise çocuğun işlediği suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamaması durumu değerlendirilir. Eğer çocuk, işlediği suçun hukuki açıdan anlam ve sonuçlarını algılayamayacak seviyede ise on iki yaşından küçükler gibi cezai sorumluluğu yoktur ve bu kişilere çocuğa özgü güvenlik tedbirlerine göre işlem yapılır. Eğer çocuk işlediği suçun hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahipse ve bu yaş grubundaki çocuğun işlediği suç ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiriyorsa cezası on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezası olacak şekilde uygulanır. Eğer bu yaş grubundaki çocuğun işlediği suç müebbet hapis cezasını gerektiriyorsa, çocuk hakkında dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların ise yarısı indirilir ve bu durumda da her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.
15-18 Yaş Grubu	Çocuk suça sürüklendiğinde on beş yaşını doldurmuş ve on sekiz yaşını doldurmamış ise işlediği suç ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiğinde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu durumda her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.
Sağır ve dilsizlik durumunda ise yaş grubu düzenlenmesi şu şekilde yapılır:	1. 0-15 yaş: Sağır ve dilsizlik engeli olmayan çocuklara uygulanan 0-12 yaş hükümleri geçerlidir. 2. 15-18 yaş: Sağır ve dilsizlik engeli olmayan çocuklara uygulanan 12-15 yaş hükümleri geçerlidir. 3. 18-21 yaş: Sağır ve dilsizlik engeli olmayan çocuklara uygulanan 15-18 yaş hükümleri geçerlidir.

Çocuk adalet sisteminin ana hedefi, mağdur, sanık ya da tanık olarak bir şekilde adalet sistemiyle tanışan çocukların durumlarına özgü olarak özel bir muameleye tabi tutulması ve yargılama sürecinin her aşamada onların yararlarının gözetilmesidir. Bunun yanında yargılama süreci boyunca çocuğun adalet mekanizmasındaki yıpratıcı süreçlerden en az zararlı çıkmaları da çocuk adalet sistemin hedeflerindedir (Karataş, 2019).

Ülkelerdeki ceza sorumluluğu yaşlarına bakıldığında ise farklılıklar mevcuttur. Ülkelerin çocuklara ilişkin cezai yaptırım yaşları tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.5. Yenisey (2007)'ye göre bazı ülkelerin çocukların yaşlarına uyguladıkları kanuni yaptırımlar.

Ülke	Cezai yaptırım yaşı
1-ABD	Cezai sorumluluk yaşı 7'dir. 8-14 yaş arası çocukların doğruyu yanlıştan ayırt edemedikleri kabul edilir. Doğru yanlıştan ayıranları ise cezai ehliyeti vardır. 14 yaş üzerindeki çocukların ise doğruyu yanlıştan ayırt edebildikleri kabul edilir.
2-Almanya	12 yaşından küçüklerin cezai sorumluluğu yoktur. 12-18 yaş arası işlenen suçlarda verilecek cezalarda hafifletici hükümler vardır.
3-Avusturya	14 yaşından küçüklerin suç işlemesi halinde bakım tedbiri uygulanır. 14-16 yaş arası işlenen suçlarda cezai sorumluluk vardır ancak verilecek hapis cezası 10 yılı geçemez. 16-18 yaş arası için ise hapis cezası 15 yılı geçemez.
4-Belçika	Cezai sorumluluk 18 yaş ile başlar.
5-Çin	Cezai sorumluluk yaşı 14'dür. 14-16 yaş arasındaki çocuklara ise idari önlemler alınır.
6-Fransa	13 yaşını henüz tamamlamayan çocukların cezai sorumluluğu yoktur. 13-17 yaş arası ergenlere eğitici güvenlik tedbirleri uygulanır ve bu kişilere istisnai olarak hapis cezası verilir.
7-İngiltere	Suç işlemiş çocuklar 10-13 ve 14-17 yaş olmak üzere iki gruba ayrılır. Çocuk suçlular için belirlenen kurumda kalma yaşı 15 iken bu kurumda en az 2 ay en çok 12 ay kalınabilir.
8-İsviçre	Cezai sorumluluk yaşı 7'dir. 7-15 yaş arasında kalanların ise cezai sorumlulukları sınırlıdır ve yaptırım olarak eğitici programlara tabi tutulurlar.
9-Panama	Cezai sorumluluk 18 yaş ile başlar.
10-Pakistan	Cezai sorumluluk 7 yaş ile başlar.
11-Peru	Cezai sorumluluk 18 yaş ile başlar.
12-Sudan	Cezai sorumluluk 7 yaş ile başlar.
13-Ürdün	Cezai sorumluluk 7 yaş ile başlar.

1.8. Adli Bilimler ve Akran Zorbalığı

Hem zorbalılar hem de mağdurlar için zorbalığın çok sayıda psikolojik, sosyal, akademik ve fiziksel sorunla birden fazla boyutla ilişkili olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak adli bilimler boyutunda bir endişe kaynağı olarak, akran zorbalığı saldırısında kişiler yaralanma, silah taşıma, kazara yaralanma, intihar ve cinayet nedeniyle genç yaşta ölme riskiyle karşı karşıyadır (Srabstein vd., 1998, akt., Aslan, 2024).

Akran zorbalığı gerek mağdur gerekse kurban açısından psikolojik, akademik, fiziksel ve sosyal boyutta birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Akran zorbalığı ve suç ilişkisine çok boyutlu olarak bakmakta fayda vardır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar bizlere akran zorbalığının gelecekte yaşanacak suçlara zemin hazırladığını ortaya koyarken bazı araştırmalar da süregelen akran zorbalıklarının farklı niteliklerde suç teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

Akran zorbalığı sırasında yaralanma, silah taşıma, intihar, cinayet gibi adli bilimleri ilgilendirecek durumlar ortaya çıkabilir (Srabstein vd., 1998, akt., Aslan, 2024).

Silva vd. (2023) tarafından yapılan araştırmada yaşları 14-19 arasındaki 2296 lise öğrencisi ergenlerde zorbalık mağdurları olma ile silah taşıma arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmaya katılan bireylerden %23,1'i zorbalık mağduru olduğunu ve bu kişilerin de %37,6'sı son bir ay içinde yanında kesici, delici ve yaralayıcı aletlerden birini bulundurduğunu belirtmiştir. Bu araştırmaya göre zorbalık mağduru ergenlerin okulda silah taşıma ihtimalleri diğer bireylere göre iki kat fazladır (Akt., Aslan, 2024).

Lowry (1998) tarafından yapılan bir araştırmaya göre silah bulundurma oranı 12-14 yaş ergenlerde 15-17 yaş arası ergenlere göre daha düşüktür. Yapılan bu çalışmada zorbalık davranışı küçük yaşlarda daha sık görülmesine karşın yaş arttıkça zorbalığın dozajının daha şiddetli olduğunu ortaya koymuştur.

Kim vd. (2011) uzun süreli gözlem şeklinde yaptıkları araştırma sonucuna göre 5. sınıfa giderken zorbalık yapan bireylerin 21 yaşlarına geldiklerinde şiddet, esrar kullanımı ve aşırı içki tüketme durumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma, zorbalığı önlemek için müdahale etmenin ve zorbalıları rehabilite etmenin kişilerin yaşamlarının sonraki dönemlerine de olumlu olarak etki edeceğini göstermektedir.

Radliff vd. (2012) tarafından çalışmada zorbalığa karışma durumu ve madde kullanımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre zorbalılar ve zorba-kurbanların madde kullanım olasılıkları daha yüksekken mağdurların madde kullanım ihtimalleri daha düşüktür.

Boccio vd. (2022)'nin 9800 ergen ile yaptıkları çalışmada zorbalıktan etkilenmenin (kurban, zorba, kurban-zorba) katılımcıların son zamanlardaki nikotin kullanımları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Atasoy-Karakaya (2023)'nın akran zorbalığı ve intihar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında akran zorbalığı ile intihar ihtimali arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu ilişki sadece kurban rolü için değil zorba rolü için de yüksek çıkmıştır.

Polat-Külcü (2015)'nin yapmış olduğu araştırmaya göre zorba veya kurban öğrencilerin belirgin özellikleri arasında intihar girişimi varlığı, intihar düşüncesi ve nasıl intihar edeceğine yönelik düşüncelerin olduğunu söylemenin doğru olacağını belirtmiştir.

İpek vd. (2022)'nin yapmış oldukları araştırmada Batman ilinde gerçekleşen 2013-2019 yılları arasında 25 yaşın altındaki intihar vakaları ele alınmıştır. İntihara teşebbüs eden kişiler ve intihar eden kişilerin aile bireylerinden toplam 112 kişi çalışmaya katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akran zorbalığı %3,41 oranında intihara neden olarak gösterilmiştir.

Norveç'te 2088 8.sınıf öğrencisinin katılımıyla yapılan araştırmada zorbaların ve kurbanların diğer öğrencilere göre intihar düşüncesi ve depresiflik belirtilerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca dolaylı zorbalığın doğrudan zorbalığa göre intihar düşüncesinde daha büyük bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Roland, 2002).

Akran zorbalığı sonucunda mağdur öğrencinin benlik saygısı azalacağı için bazı psikolojik sorunlar yaşayabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada akran zorbalığı kurbanı olan çocuklarda yüksek intihar düşüncesinin, depresyonun, anksiyetenin, sigara ve esrar kullanımının ve hiperaktivitenin fazla olduğunu belirtmektedir (Kelly vd., 2015).

Kanada'da 8-17 yaş aralığında 270 kişi üzerinde yapılan bir çalışmaya göre zorbalık ve intihar düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmaya katılan kişilerin %77'si zorbalık mağduru olduğunu bu kişilerin de %68,9'unda intihar düşüncesi olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada intihar düşüncesi olan kişilerin intihar düşüncesi olmayan kişilere göre akran zorbalığını bildirme ihtimallerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Alavi vd., 2017, akt., Karakaya 2023).

Hansen vd. (2024) tarafından yapılan çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nde okul takvimi ve Covid-19 pandemi süreci dikkate alınarak ergen intiharlarının istatistikleri karşılaştırılmış ve ortaya ilginç sonuçlar çıkmıştır. Yapılan araştırma 12-18 yaş arasında yaşanan intiharların en çok okulların açık olduğu aylarda meydana geldiğini, yaz tatili sürecinde ise en düşük seviyede olduğunu ortaya koymuştur. Okulların Ağustos ayında başladığı bölgelerde ergen intiharlarında artış görüldüğü, Eylül ayında başlayan bölgelerde ise Eylül ayına kadar ergen intiharlarının artmadığı tespit edilmiştir. Covid-19 pandemi sürecinin 2020 Mart ayında başladığı ABD'de bu dönemde genç intiharlarının düştüğü, yüz yüze eğitimin başladığı 2020 sonbahar aylarına kadar ise yaz boyunca genç intiharlarının düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir. 2020 sonbaharında ve 2021 ilkbaharında okulların yeniden açılmasıyla çevrimiçi eğitimden yüz yüze eğitime dönmenin genç intiharlarında %12 ila %18'lik bir artışın yaşandığı bulunmuştur. Zorbalığa maruz kalmanın bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli neden olabileceği varsayılmaktadır.

Akran zorbalığı günümüzde okullarda yaygın olarak görülür ve bazı durumlarda suçta dönüşebilen yıkıcı etkileri vardır. Akran zorbalığı neticesinde cinayetler görülebilir. Bu duruma zorba neden olabileceği gibi baskılardan bunalan veya intikam almak isteyen kurban da neden olabilir.

Su vd. (2019) tarafından 5726 ortaokul ve lise öğrencisinin katılımı ile yapılan bir araştırmaya göre her tip zorbalık türü ile (fiziksel, sözel, sosyal ve siber), öldürücü düşünce ve davranışlar (fikir, plan, hazırlık ve girişimler) karşılaştırılmıştır. Buna göre her tipteki zorbalığın mağduru olma ile öldürücü düşünce ve davranışların istatistiksel olarak ilişkili olduğu bulunmuştur. Birden çok zorbalık türüne maruz kalan öğrencilerde cinayete yönelik düşünce ve davranış varlığının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Benzer bir çalışmada Zhang vd. (2019) tarafından 4034 üniversite öğrencisinin katılımıyla akran zorbalığı ve cinayet ile ilişkili psikolojik davranışlar incelenmiştir. Fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalık türleri arasından birden fazlasına maruz kalan öğrenciler zorbalığa maruz kalmayan öğrencilere göre daha fazla cinayete ilgili psikolojik belirtiler göstermektedir.

Yuan vd. (2022) tarafından 5724 ortaokul öğrencine yönelik yapılan araştırmada, ortaokul öğrencilerinin cinayet düşünceleri ve bağıntıları incelenmiştir. Buna göre cinayet düşüncelerinin ilişkisi şu üç ana başlık altında incelenmiştir;

1-Bireysel: Travmalar, kaygı, okul performansı, hastalık

2-Aile: Ekonomik durum, anne babanın psikolojik durumu, aile içi şiddet

3-Okul: Akran zorbalığı, öğretmen desteği, arkadaşlık ilişkileri

Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin %11,7'si son altı ay içinde cinayeti düşündüğünü belirtmiştir. Bu çalışmaya göre bireysel ve okula dayalı nedenlerin cinayet düşüncesi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Akran zorbalığı mağduriyeti ve cinayet düşüncesi sadece erkek çocuklarda istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Yapılan bu çalışmalarla beraber akranlar arasında zorbalığa bağlı olarak gerçekleşen ölümcül yaralamalı olayları, zorbalık mağduru kişilerin yurtdışında gerçekleştirdikleri silahlı okul baskınlarını medyadan takip etmek mümkündür.

Siber zorbalık sonucunda kişisel bilgilerin izinsiz yayınlanması, kişiye ait görüntülerin sosyal medya sitelerine servis edilmesi, sanal ortamdan kişiye hakaret ve küfür edilmesi, kişinin sanal ortamda tehdit edilmesi vb. gibi durumlar sonucunda siber zorbalık adli bir boyut kazanmış olacaktır.

Yapılan çalışmalar siber zorbalığın yaygınlığını ve sonucunda ciddi problemlerin ortaya çıkabileceğini ortaya koymaktadır. Teknolojik cihazların yaygınlaşması ve sosyal medyanın kullanımı ile beraber artan siber zorbalığa hukuksal acıdan ne şekilde yaklaşılmasına yönelik

bir görüş birliği yoktur. Bazı ülkeler sorunu tazminat yoluyla çözerken, Avusturya gibi bazı ülkeler de siber zorbalığı bağımsız bir suç tipi olarak değerlendirmiştir (Maviş, 2021).

Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) direkt olarak zorbalık ve siber zorbalık başlığı altında bir ceza maddesi olmamakla birlikte, siber zorbalık ve zorbalık davranışına uygulanabilecek pek çok hüküm bulunmaktadır (Maviş, 2021).

Tablo 1.6. Maviş (2021)'e göre TCK'da zorbalık ve siber zorbalık sonucu suça karışan kişilere uygulanabilecek hükümler

1-Sanal şiddet uygulayarak bir kimsenin yaşamına son verilmesi halinde kasten insan öldürme (Madde 81), 2-İntihara yönlendirme (Madde 84), 3-Eziyet (Madde 96), 4-Tehdit (Madde 106), 5-Ayrımcılık (Madde 122), 6-Kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (Madde 123), 7-Hakaret veya sövme (Madde 125), 8-Özel yaşamını izleyerek, iletişimine müdahale ederek içeriğini alay konusu etmek, haberleşmenin gizliliğini ihlal (Madde 132), 9-Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (Madde 133), 10-Özel hayatın gizliliğinin ihlali (Madde 134), 11-Kişisel verilerin kaydedilmesi (Madde 135), 12-Özel yaşamın gizliliğini ihlal, kişisel verilerin kaydedilmesi kişisel verileri yok etmemek (Madde 138).
--

Akran zorbalığına yönelik adli yaptırımlar dışında birde okullar tarafından zorbalık yapan öğrencilere yaptırımlar uygulanabilir. Ortaokullarda "Öğrenci Davranışları Değerlendirme Kurulu (ÖDDK)" liselerde de "Disiplin Kurulu" tarafından zorbalık yapan öğrencilere çeşitli yaptırımlar uygulanabilir. Ayrıca 2022 yılında Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde yapılan düzenleme ile beraber, "siber zorbalık" ve "akran zorbalığı" fiilleri yapan öğrencilere de disiplin işlemi uygulanacaktır. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde siber zorbalık ve akran zorbalığı ile ilgili yaptırımlar şu şekildedir:

Okuldan 1-5 gün arasında kısa süreli uzaklaştırma cezasını gerektiren fiil ve davranışlar;

a) Okul yöneticilerine, öğretmenlerine, çalışanlarına, öğrencilere ve eğitim ortamlarında bulunan diğer kişilere sözlü, davranışla veya sosyal medya üzerinden hakaret etmek, hakareti paylaşmak, başkalarını bu davranışa kışkırtmak, bu kişileri tehdit etmek,

ğ) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine, kişilere ve kurumlara zarar vermek,

n) Okul yöneticilerinin, öğretmenlerinin, çalışanlarının ve diğer öğrencilerin izinsiz olarak görüntülerini çekmek, kaydetmek, paylaşmak,

ö) Tekrarlayan çeşitli davranışlarıyla başka bir öğrencinin, sosyal veya duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyecek şekilde akran zorbalığı yapmak

Okul değiştirme cezasını gerektiren fiil ve davranışlar;

m) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretimi engellemek, kişilere ağır derecede maddi ve manevi zarar vermek,

r) Kişilere, arkadaşlarına ve okul çalışanlarına; söz ve davranışlarla sarkıntılık yapmak, iftira etmek, başkalarını bu davranışlara kışkırtmak veya zorlamak, yapılan bu fiilleri sosyal medya yoluyla paylaşmak, yaymak,

Örgün eğitim dışına çıkarma cezasını gerektiren davranışlar;

l) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla; bölücü, yıkıcı, ahlak dışı ve şiddeti özendiren sesli, sözlü, yazılı ve görüntülü içerikler oluşturmak, bunları çoğaltmak, yaymak ve ticaretini yapmak (MEB, 2013).

2. BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmamızın bu kısmında çalışmanın yeri ve zamanı, araştırmanın modeli, deney ve kontrol gruplarının belirlenmesi, kullanılan veri toplama araçları, akran zorbalığını önleme programının içeriği, elde edilen verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Çorum Merkez’de bulunan bir ortaokulda öğrenim gören 138 7.sınıf öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin velilerinden veli onam formu alınmıştır. Yapılan bu çalışma için Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılan Zorbalık Ölçeği için Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu’dan mail yoluyla gerekli izin alınmıştır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, akran zorbalığını önlemek amacıyla hazırlanan eğitim programının akran zorbalığına etkisini çeşitli değişkenlere göre incelenmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma ön test-son test kontrol gruplu araştırma tasarımı ile yarı deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Çorum’daki bir ortaokulda 7.sınıf öğrencileri oluşturmuş olup araştırma, toplam 138 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örneklem seçimi yapılmamış, tüm evrene ulaşılmıştır. Araştırma evreninde yer alan öğrencilerin bulunduğu toplam 5 şubeden 2 tanesi deney, 3 tanesi de kontrol grubu olmuştur. 7-A ve 7-E sınıfları araştırma süresince deney grubu olarak seçilmiş 7-B-C-D sınıfları kontrol grubu olarak seçilmiştir.

Öğrencilere 2023-2024 Eğitim öğretim yılının başında Zorbalık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmış, daha sonra deney grubuna “Akran Zorbalığı Önleme Programı” uygulanmıştır. Akran zorbalığı önleme programı kapsamında öğrenci ve velilere “Çatışma Çözme, Öfke Yönetimi, Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık, Empatik Düşünme, Ergenlik Bilgilendirme Oturumları, Bilinçli ve Güvenli Teknoloji Kullanımı, Hayır Demenin Önemi” konularında bilgilendirme yapılmıştır.

Akran Zorbalığı Önleme Programı sona erdikten sonra hem deney hem de kontrol grubuna tekrar Zorbalık Ölçeği uygulanarak yapılan programın etkililiği değerlendirilmiştir. Yapılan Zorbalık Ölçeği sonuçlarına göre sınıfların, deney ve kontrol gruplarının toplam zorbalık, kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyutlarına göre analizleri yapılmış olup uygulan ön test

ve son teste göre ayrıca Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan soruların analizleri toplam puanlara göre analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılan 138 7.sınıf öğrencisine okulun Bilişim Sınıfı'nda Google formlar aracılığıyla hazırlanan Zorbalık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'ndan oluşan anket uygulanarak veriler toplanmıştır.

Araştırmadan dışlanma kriterleri ise şunlardır;

1-Araştırmanın yapıldığı okulda 7.sınıf öğrencisi olmamak.

2-Araştırmaya katılmak için gönüllü olmamak,

3-Katılımcı istediği zaman araştırmadan ayrılabilme. Olağanüstü bir durumun (kaza, hastalık vb.) yaşanması durumunda araştırmadan ayrılabilme gibi kriterler ayrılma ya da dışlanma için kriter belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda kullanılan veri toplama araçları bu bölümde açıklanmıştır. Kutlu (2005) tarafından geliştirilen Zorbalık Ölçeği ve tarafımızca hazırlanan Kişisel Bilgi Formu araştırmamızda kullanılmıştır.

2.3.1. Zorbalık ölçeği

Zorbalık Ölçeği, Kutlu (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, zorba, kurban ve yaşamdan zevk alma (dolgu maddeler) boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek kendini değerlendirme formatında hazırlanmış ve 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin cevap seçenekleri "1- hiç katılmıyorum" ile "5-tümüyle katılıyorum" arasında değişen 5'li likert tipi olarak düzenlenmiştir. Kutlu (2005) tarafından yapılan analizlerde alt ölçeklerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları (zorba= 0.83, kurban= 0.86, dolgu= 0.70) yeterli düzeyde bulunmuştur. Doğrulayıcı Faktör Analizi ile üç faktör sınanmıştır. Bulgular üç faktör modelinin en iyi uyma istatistiklerini gösterdiğine işaret etmiştir (Kutlu, 2005). Çalışmamızdaki istatistiksel verilere göre zorbalık ölçeğinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ön test için .72 ve son test için .81'dir.

Araştırmada kullanılan Zorbalık Ölçeği için Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu'dan mail yoluyla gerekli izin alınmıştır (Ek 4).

2.3.2. Kişisel bilgi formu

Hazırlanan kişisel bilgi formunda öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne baba özellikleri gibi sosyo-demografik özelliklerini içeren maddeler ile beraber zorbalığı etkileyebileceği düşünülen maddeleri içermekte olup toplam 16 sorudan oluşmuştur. Bu sorular şu şekildedir;

1-Sınıfınız ,

2-Cinsiyet ,

3-Yaş ,

4-Kilo,

5-Boy,

6-Yaşlıtlarıma göre fiziksel durumu,

7-Akademik Başarı Durumu

8- Okulu seviyor musun?,

9-Anne baba durumu ,

10-Sosyoekonomik Durumunuz,

11-Sen dahil kaç kardeşiniz?

12- Kardeşlerin arasında sen kaçınıcı çocuksun?,

13-Süregelen hastalığın ya da bir engelin var mı? Varsa açıklayınız,

14- Günde kaç saat kitap okursun?,

15- Günde kaç saat teknolojik cihazlarla vakit geçirirsin?,

16-Okulda sana ya da bir arkadaşına zorbalık yapıldığını görsen ne yaparsın?

2.4. Etik Kurul Onayı

Araştırmaya başlamak için Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı (Ek 5) ile birlikte Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (Ek 3). Çalışmaya katılan öğrencilerin velilerinden veli onam formu alınmıştır. Araştırmada kullanılan Zorbalık Ölçeği için Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu'dan mail yoluyla gerekli izin alınmıştır (Ek 4).

2.5. Akran Zorbalığı Önleme Programı

Akran zorbalığı önleme programı, akran zorbalığı ile ilişkili alanyazın taranarak oluşturulmuştur. Tarafımızca oluşturulan “Akran Zorbalığı Önleme Programı” bir farkındalık programıdır. 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı sene başında öğrencilere uygulanan anket çalışması sonrasında rastgele deney ve kontrol grupları oluşturulmuş; 7-A ve 7-E sınıfları araştırma süresince deney grubu olarak seçilmiş 7-B-C-D sınıfları kontrol grubu olarak seçilmiştir. Yapılan Ön-Test çalışmasından sonra 7-A ve 7-E sınıflarına zaman zaman sınıflarda zaman zaman da okulun konferans salonunda akran zorbalığını önleme programı içerisinde yer alan konu başlıkları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca 7-A ve 7-E sınıfının velilerine bir defaya mahsus olmak üzere akran zorbalığı hakkında bilgilendirme yapılmış olup akran zorbalığını önleme programı içerisinde yer alan konular hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Eğitim-öğretimde fırsat eşitliği ilkesi gereğince çalışma tamamlanıp son test yapıldıktan sonra 7-B-C-D sınıflarına da akran zorbalığı ile ilgili gerekli eğitimler verilmiştir.

Akran zorbalığını önlemede aşağıdaki konu başlıkları hakkında deney grubuna bilgilendirme yapılmıştır.

- 1-Çatışma Çözme
- 2-Öfke Yönetimi
- 3-Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık
- 4-Empatik Düşünme
- 5-Ergenlik Bilgilendirme Oturumları
- 6-Bilinçli ve Güvenli Teknoloji Kullanımı
- 7-Hayır Demenin Önemi

Bu konu başlıkları seçilirken akran zorbalığı ile ilgili alanyazın incelenmiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan farkındalık eğitimleri, broşürler, sunumlar ve psikoeğitim çalışmaları da incelenerek zorbalık konusunda öğrencilere verilecek konular belirlenmiştir. Hazırlanan eğitimler öğrencilere 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılının Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uygulanmıştır. Her bir konu için bir ders saati boyunca deney grubundaki sınıflara bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca çalışmayı güçlendirmek adına veliler de sürece dahil edilmiş ve deney grubundaki öğrencilerin velilerine bir defaya mahsus olmak üzere bilgilendirme çalışması yapılmıştır.

2.5.1. Çatışma çözme

Her insanı diğer insanlardan ayıran farklı karakter ve kişilik özellikleri vardır. Her bireyin kendine göre istekleri, gereksinimleri, hedef ve tercihleri olabilir ve bu durum son derece

doğaldır. Her bireyin kendine has olan bu kişilik özellikleri diğer bireylerle çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum olağan ve hayatın getirdiği bir renkliliktir (Türnüklü, 2002).

Çatışmalar insan hayatının her yerinde görülebileceği gibi okul ortamında da kendini gösterir. Öğretmenler, öğrencilerin yaşadığı bu sorunlara ciddiyle yaklaşarak bu sorunlara çözüm bulma yaklaşımı içinde olurlar. Yaşadığı çatışmaları çözemeyen bir öğrencinin kendisini derslere vermesi olanaksızdır (Açıkgöz, 2003).

Yaptığımız araştırmada deney grubunda bulunan 7-A ve 7-E sınıfında bulunan öğrencilerin derslerine ayrı ayrı girerek çatışma çözme konusunda öğrencilere bilgilendirme yapılmıştır. Akıllı tahta üzerinden öğrencilere sunum yapılarak konu hakkında kısa videolar gösterilmiş ve örnek olaylar anlatılmıştır.

Akran zorbalığı ile ilgili alanyazın incelendiğinde çatışma çözmeyi öğrenmenin öğrencilerde zorbalık davranışını azaltacağı öngörülmektedir. Yahşi (2022) tarafından yapılan çalışmada İstanbul'da bulunan bir ortaokuldaki 24 (12 birey deney grubu ve 12 birey kontrol grubu) 6. sınıf öğrencisine Çatışma Çözme Psikoeğitim programı uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre deney grubunda yer alan öğrencilerin akran ilişkileri ölçeğinden aldıkları ön test-son test puan ortalamalarının kontrol grubunda bulunan öğrencilere göre daha iyi durumda olduğu belirlenmiştir.

2.5.2. Öfke yönetimi

Birey herhangi bir durumu kendisine engelleyici olarak algıladığında kişide öfke ortaya çıkmaktadır. Öfke sonucunda da kişide saldırgan davranışlar görülmektedir. Öfke duygusu ve saldırganlık durumu kişiden kişiye göre farklılaşabilir. Öfkesini iyi kontrol edebilen birisi durumu saldırganlığa ulaşmayacak şekilde idare edebilir (Balkaya, 2001).

Konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde öfkesini kontrol edebilen bireylerin daha az zorbalık davranışında bulunacakları varsayımı ile deney grubunda bulunan öğrencilere öfke yönetimi hakkında bilgi verilmiştir.

2.5.3. Akran zorbalığı ve siber zorbalık

Deney grubunda bulunan 7-A ve 7-E sınıfındaki öğrencilere akran zorbalığı ve siber zorbalık konusu anlatılmış ve konu hakkında etkinlik yapılmıştır. Yapılan etkinliklerde sınıflar 5'erli ya da 6'şarlı gruplara ayrılarak her gruba zorbalık ve siber zorbalık konulu örnek olay verilmiş, örnek olaylarda anlatılan durumun hangi zorbalık türleri kapsamında olduğu sorulmuş ve mağdur öğrencilerin kimlerden ve nasıl yardım alabileceklerine dair fikir yürütmeleri istenmiştir. Gruplara verilen süre dolduktan sonra her grubun sözcüsü hazırladıkları çözüm

önerilerini sınıfta dile getirmişlerdir. Sunulan çözüm önerileri öğrencilerin katılımıyla beraber tartışılarak zorbalık mağduru öğrencilerin neler yapabilecekleri aktarılmıştır.

Tablo 2.1. Örnek akran zorbalığı ve siber zorbalık senaryoları

<p>ÖRNEK OLAY 1 Ali ve ailesi babasının işi nedeniyle farklı bir şehre taşınmışlar ve Ali de yeni okuluna başlamıştır. Yeni okulundaki arkadaşları ile tanışmaya çok hevesli olan Ali'yi sınıftaki bazı öğrenciler hoş karşılamamışlardır. Ali'nin konuştuğu şive ile dalga geçmişler ve onu aralarına almamışlardır. Ayrıca Ali derslerde söz hakkı alıp konuşmaya başladığında onunla alay ederek gülmüşlerdir. Ali ne yaptıysa arkadaşlarına kendisini kabul ettirememiş ve bu duruma çok üzülmüştür.</p>
<p>ÖRNEK OLAY 2 Sevim ve Arda aynı sınıfta öğrenim iki arkadaşır. Aralarındaki arkadaşlık zamanla daha farklı bir hal almış ve ikisi sevgili olmuşlardır. Arda ve Sevim, okuldan geldikten sonra da sosyal medya üzerinden birbirleriyle mesajlaşmaktadırlar. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra Sevim Arda'dan ayrılmak istediğini söylemiştir. Arda ise bu durumu kabullenememiş ve Sevim ile arasında geçen bazı yazışmaları sınıfın sosyal medya grubunda paylaşmıştır. Sevim ertesi gün okula geldiğinde tüm sınıfın kendisi ile dalga geçtiğini görmüştür. Arda ise Sevim'e kendisine geri dönmezse attığı diğer mesajları da grupta paylaşacağını hatta bunları ailesine de ulaştıracağını belirtmiştir.</p>
<p>ÖRNEK OLAY 3 İsmail 7.sınıfta öğrenim gören özel gereksinimli bir öğrencidir. Sınıfta bulunan Mete, İlhan ve Rasim sürekli olarak İsmail ile dalga geçmektedirler. Ayrıca oyun oynuyormuş gibi yaparak ona vurmakta, beden dersi için soyunma odasına geçtiklerinde ise onun özel bölgelerine dokunmaktadırlar. İsmail'in bu durumuna şahit olan sınıf arkadaşı Kenan olanlara çok üzülmemektedir. Kenan olanları sınıf öğretmenine anlatmayı düşünse de Mete, İlhan ve Rasim'in daha sonra kendisine zarar vermesinden korktuğu için bu durumu dile getirememektedir.</p>
<p>ÖRNEK OLAY 4 Aylin ve Ceren iki iyi arkadaşken araları bir olaydan sonra bozulmuştur. Ceren, Aylin'e sosyal medyadan hakaretler ve küfürler etmiş, Aylin'in kendisine attığı fotoğraflara eklemeler yaparak sınıf grubunda paylaşmıştır. Aylin ise Ceren'e attığı öğretmenlerini eleştiren mesajları da paylaşmasından korktuğu için hiçbir şey yapamamıştır. Aylin bu duruma çok üzülmemekte ve diğer sınıf arkadaşları Aylin ile dalga geçmektedirler.</p>
<p>ÖRNEK OLAY 5 Hakan sınıfın en iyi futbol oynayan ve sınıfın en güçlü öğrencisidir. Bir gün okul bahçesinde maç yaptıkları sırada sınıfın en zayıf öğrencisi Necip, Hakan'ı çalılımlamış ve gol atmıştır. Bu olaydan sonra Hakan sürekli olarak Necip ile dalga geçmeye başlamıştır. Necip tahtaya kalktığında ona çelme takarak düşmesine sebep olmuştur. Ayrıca Necip'in yeni aldığı çantayı çöp kutusuna atmıştır. Necip'e sürekli olarak lakap takmakta ve ona küfürler etmektedir. Necip ise olanları öğretmenlerine anlatsa bile hala Hakan ile aynı sınıfta öğrenim göreceğini düşünerek durumu kimse ile paylaşmamaktadır.</p>

2.5.4. Empatik düşünme

Bir başkasının duygularını, düşüncelerini ve durumunu anlama ve hissetme yeteneğine empati denir. Kısacası, kendinizi bir başkasının yerine koyarak onun ne hissettiğini ya da nasıl düşündüğünü anlamaya çalışmak demektir (Tarhan, 2010).

Empati, zorbalığın önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Empati eğitimi, çocukların ve ergenlerin başkalarının duygularını anlamalarına ve değer vermelerine yardımcı olabilir. Bu sayede, zorbalık davranışlarının nedenlerine dair farkındalık artar ve zorbalığın yanlış olduğunu öğrenebilirler. Empati eğitimi aynı zamanda sosyal becerilerin geliştirilmesine ve çatışma çözme becerilerinin öğretilmesine de katkı sağlayarak saldırganlığın düşmesine yardımcı olabilir. Bu varsayımı destekleyen alanyazından da yola çıkarak araştırmamızın deney grubunu oluşturan 7-A ve 7-E öğrencilerine empatik düşünme hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Lee ve Shin (2017) tarafından 4000 ergen bireyin katılımıyla yapılan araştırmada siber zorbalığın yaygınlığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre empati yapmanın siber zorbalık davranışlarını azaltmaya yardımcı olduğu görülmüştür.

Ülkemizde; Horzum vd. (2021) tarafından yapılan çalışmada 1540 ergenin katılımıyla empati ve siber zorbalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmaya göre ergenlerin empati seviyelerinde artış olduğunda siber zorbalık davranışları azalmıştır.

2.5.5. Ergenlik bilgilendirme oturumları

7-A ve 7-E sınıfı öğrencileri gelişimsel açıdan ergenlik döneminin ilk yıllarını yaşamaktadırlar. Bu öğrencilere yönelik yapılacak herhangi bir çalışma içinde buldukları dönemden ayrı bir şekilde düşünülemez. Ergenlik dönemlerin henüz ilk yıllarında olan bu öğrencilere ergenlik hakkında bilgilendirme yapılarak içinde buldukları dönemin farkına varmaları, bu dönemde zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel yönden yaşayacakları değişimleri öğrenmeleri, yalnız olmadıklarını hissetmeleri amaçlanmıştır. Ergenlik ve saldırganlık arasındaki alanyazın incelendiğinde de ergenlik sorunlarının kişide saldırganlığı artırdığına yönelik çalışmaların olduğu gözlemlenmiştir.

İnsan hayatının en önemli evrelerinden olan ergenlik döneminde bireyler sık sık öfke patlamaları yaşarlar. Bu öfke patlamalarına çok çeşitli şeyler neden olabilir; kısıtlandıklarında, istekleri geri çevrildiğinde, toplum içindeki statülerine saldırı olduğunda ergenler öfkelenebilir. Eleştirilmek, küçümsenmek, reddedilmek ve utandırılmak da ergenin aşırı duyarlı olan benliğine bir tehdit olarak algılanır ve bu durumlar da onu öfkeli edebilir (Avcı, 2009).

Birey ergenlik döneminde birçok değişime uyum sağlamaya çalışır. Ergen, yaşadığı fiziksel ve duygusal değişimlere uyum sağlayamadığında kendini çaresiz hisseder ve saldırganca

davranışlar sergileyebilir. Ergenin yaşadığı hayal kırıklıkları ve hedeflerine ulaşmada karşılarına çıkan engellerde öfkelenmelerine neden olabilir (Nair, 2014).

İnsan hayatında ergenlik döneminin de bir sonu vardır. Kişi ergenlik dönemi sonunda yetişkin bir birey olarak hayatına devam eder. Ergen birey hayatta bağımsızlığa kavuştukça duygusal olarak dinginliğe ulaşır. Ergenliğin ilk yıllarında ortaya çıkan bunalımlar azaldıkça ergen duygusal ve davranışsal olarak daha kontrollü ve sakin bir yapıya kavuşur (Temel, 2001).

2.5.6. Bilinçli ve güvenli teknoloji kullanımı

Teknolojin hızla gelişmesi, internetin yaygınlaşması şüphesiz ki bizlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak teknoloji ve internetin de insan hayatını olumsuz etkileyebilecek bazı olumsuz tarafları vardır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre internet ve teknoloji bağımlılığı tıpkı kumar, oyun, egzersiz bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklardan biri olarak kabul edilir (Olukçu, 2024).

Yetişkinlere göre daha hassas ve korunmasız olan çocuklar, bilinçsiz, denetimsiz ve zaman sınırı olmadan teknoloji kullanımları neticesinde, internetin ve kitle iletişim araçlarının bu sonsuz evreninden son derece olumsuz olarak etkilenmektedirler. Bilinçsiz teknoloji kullanımı sonucunda bağımlılığa varacak düzeyde teknolojik cihazların kölesi haline gelen çocukları bu bağımlılıktan kurtarmak da zorlaşmaktadır. Aileler daha önce teknoloji kullanımlarını sınırlamadıkları çocuklara sınır getirdiklerinde ve bu cihazları ellerinden almak istediklerinde çocuklar öfke nöbetleri geçirmekte, ağlama krizlerine girmektedirler. Covid 19 salgın hastalığı döneminde eve kapanmalar ve uzaktan eğitim sürecine geçilmesi ile beraber daha önce telefon, bilgisayar ve tablet gibi cihazlardan daha uzak tutulan çocuklara bu defa bu teknolojik aletleri vermek neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Bu durum da son yıllarda çocuklar arasında teknoloji bağımlılığının daha fazla artmasında etkili olmuştur. Yapılan bir araştırmaya göre Covid-19 salgın hastalık sürecinde öğrencilerin büyük kısmında, salgından önceki duruma göre teknolojik cihazlarda (bilgisayar, telefon, tablet) ve sosyal medya platformlarında geçirdikleri sürelerin arttığı saptanmıştır. Bu durum çocukların önemli bir kısmının sosyal ve fiziksel yaşantısını olumsuz yönde etkilemiştir. İlerleyen yıllarla bu durumunun etkilerinin olacağı öngörülmektedir (Karakaya, 2021).

Sosyal medya platformlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması ile beraber internet ortamındaki zorbalık türleri de çeşitlenmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalara göre 13 farklı siber zorbalık tipleri şunlardır (Aslan, 2023):

1-Dışlama: Kişiyi bilinçli olarak grubun dışında tutmaktır.

2-Taciz: Sürekli olarak kişiyi rahatsız edici çevrimiçi mesajların yollanmasıdır.

3-İfşa: Birisini utandırmak ve küçük düşürmek için ona ait kişisel bilgilerin, görüntü ve videoların başkalarıyla paylaşılmasıdır.

4-Hile: Zorba kişinin karşısındakine güven vermesi yoluyla bu durumu kötüye kullanması olarak tanımlanabilir.

5-Siber Takip: Kişiyi sosyal medya hesapları üzerinden sürekli olarak takip etme, yanlış suçlama ve tehditlerle kişiyi rahatsız etme durumudur.

6-Fraping: Kişiye ait sosyal ağ hesaplarını uygunsuz içerikler yayınlamak için kullanma durumudur.

7-Maskeleye: Sahte bir e-posta ve sosyal medya hesabı oluşturmaya denir.

8-Trolleme: Karşıdaki kişiye sosyal medya hesapları üzerinden kışkırtıcı ve alaycı yorumlar yaparak zarar verme şeklidir.

9-Flaming: Çevrimiçi oyunlarda ve sosyal ağlarda diğer katılımcılara yönelik rahatsız edici ve saldırganca yorumlarda bulunma durumudur.

10-Catfishing: Zorba tarafından mağdurun kişisel verileriyle sosyal ağ hesabı açılması olayıdır.

11-Şantaj: Kişiye ait bilgi, belge ve görüntülerin sosyal medya üzerinden paylaşılacağı yönünde gelen tehditlerdir.

12-Sexting: Müstehcen fotoğraf, video ve mesajların zorba tarafından mağdura gönderilmesidir.

13-Karalama: Mağdur kişi hakkında söylenti ve gerçek olmayan iddiaların ortaya atılmasıdır.

Kitle iletişim araçları ve teknoloji bağımlılığı çocukların suça sürüklenmelerine de neden olabilmektedir. Özellikle son yıllarda ergenler arasında artan siber zorbalık vakaları bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Çocukların ve ergenlerin teknolojiyi bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanmaları ileride ortaya çıkabilecek siber zorbalık olaylarını azaltmaya yardımcı olacaktır.

Araştırmamızın deney grubunda bulunan öğrencilere güvenli ve bilinçli teknoloji kullanımı hakkında bilgilendirme yapılmış olup örnek olaylar öğrencilere anlatılmıştır.

2.5.7. Hayır demenin önemi

Toplum içinde yaşayan bireyler olarak, sürekli çeşitli talep ve isteklerle karşı karşıya kalırız. Bu taleplere karşı durmak, kendi sınırlarımızı çizmek ve hayır diyebilmek, kişisel gelişimimiz ve sosyal ilişkilerimiz açısından oldukça önemlidir. Günümüzde sıkça karşılaşılan akran zorbalığı karşısında hayır deme becerisi, bireyin kendini koruması ve psikolojik sağlığını koruması için kritik bir öneme sahiptir.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde daha önemli hale gelen arkadaşlık ilişkileri ve bir gruba ait olabilme durumu, ergenlik döneminde ortaya çıkan romantik ilişkilerin varlığı kişileri akran

zorbalığı ve istismar tehdidine karşı açık duruma getirir (Bee ve Boyd, 2020, akt., Çelik, 2021). Çocukların ve ergenlerin istismar ve akran zorbalığı gibi durumlarla başa çıkabilmeleri için “hayır diyebilme” becerileri kazanmaları önemlidir (Bozkurt, 2020).

Akran zorbalığını önleyebilmek için öğrencilere hayır diyebilme becerisini kazandırmak önemlidir. Okullarda zorbalığı önlemeye yönelik yapılacak uygulamalarda çocuklara, akran baskısıyla baş edebilme ve hayır diyebilme becerilerinin kazandırılması önerilmektedir (Tatlilioğlu, 2016).

Konu ile ilgili alanyazın da dikkate alınarak deney grubunda bulunan öğrencilere hayır demenin önemi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Hayır demenin farklı yöntemleri öğrencilere anlatılmıştır. Hayır diyebilme ile ilgili olarak öğrencilere bilgi verildikten sonra sınıftaki gönüllüler arasından öğrenciler tahtaya çıkartılarak örnek olaylar karşısında nasıl hayır denebileceği ile ilgili rol yapmaları istenmiştir.

Tablo 2.2. Hayır demenin önemi örnek senaryolar

SENARYO 1	Ali ve Mehmet aynı okulun farklı sınıflarında okuyan komşu çocuklarıdır. Ali bugün matematik sınavını olmuş, Mehmet ise matematik sınavına yarın girecektir. Ali ve Mehmet okuldan evlerine dönerken Ali bugün yaptıkları matematik sınavının çok iyi geçtiğini Mehmet'e anlatmaktayken mahalleden arkadaşları olan Onur'u görmüşlerdir. Onur, onları internet kafeye bilgisayar oyunu oynamaya davet etmiştir. Ali hemen teklifi kabul etmiş Mehmet ise yarınki matematik sınavına çalışacağını belirterek teklifi reddetmiştir. Ancak bu sefer de devreye Ali girmiş ve Mehmet'i ısrarla internet kafeye davet etmektedir. Mehmet'in bu teklife hayır demesi lazım ama nasıl?....
SENARYO 2	Birsen ortaokul 7.sınıfta okumaktadır. Sınıf arkadaşları Esmâ ve Tülin'i parkta sigara içerken görmüştür. Esmâ ve Tülin, Birsen'in kendilerini gördüğünü fark edince onu yanlarına çağırmışlar ve Birsen'e de sigara teklif etmişlerdir. Birsen bu teklifi reddetse de Esmâ ve Tülin bir kereden bir şey olmaz diyerek onu ikna etmeye çalışmışlardır. Birsen bu ortamdan uzaklaşmak istemektedir ama nasıl?....
SENARYO 3	Okan sınıfa yeni geldiği için arkadaşları tarafından dışlanmakta ve özellikle Kadir tarafından zorbalık görmektedir. Okan durumu sınıf öğretmenine ve okul idaresine anlatmış ve öğretmenleri Kadir ile konuşmuş ve onu uyarılmışlardır. Bu duruma daha da sinirlenen Kadir, Okan'dan intikam almak istemektedir. Bunun için de sıra arkadaşı Kenan'ı Okan'a vurmaya için kışkırtmaktadır. Eğer Okan'a vurmazsa aralarındaki kankalığı bitireceğini ve bir daha onu oyunlara almayacağını söylemiştir. Kenan oyun oynamayı çok sevmektedir ancak Okan'ın da canını yakmak istememektedir. Kenan bu durumla nasıl başa çıkmalıdır?....

2.6. İstatistiksel Veri Analizi

Veriler IBM SPSS Statistics Standard Concurrent User V 26 (IBM Corp., Armonk, New York, ABD) istatistik paket programında analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler birim sayısı (n), yüzde (%), minimum, maksimum, ortalama \pm standart sapma değerleri olarak verilmiştir. Sayısal değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile değerlendirilmiştir. Zorbalık Ölçeği alt boyutlarına ait verilerin normal dağılıma uymadığı belirlenmiş olup ($p < 0,05$), tüm karşılaştırmalarda non-parametrik testler kullanılmıştır. Buna göre, iki grubun karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi, ikiden fazla kategorili değişkenlerin karşılaştırılmasında ise Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılık saptanan değişkenler için Dunn-Bonferroni testi çoklu karşılaştırma yöntemi olarak kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmanın Bulguları

Tablo 3.1. Öğrencilere ait tanıtıcı istatistikler

	İstatistikler
Sınıf	
7/A	27 (19,57)
7/B	31 (22,46)
7/C	27 (19,57)
7/D	25 (18,12)
7/E	28 (20,29)
Grup	
Deney	54 (39,13)
Kontrol	84 (60,87)
Cinsiyet	
Kız	65 (47,1)
Erkek	73 (52,9)
yaş	
11	5 (3,62)
12	88 (63,77)
13	41 (29,71)
14	4 (2,9)
VKI	
Zayıf	75 (54,35)
Normal	56 (40,58)
Hafif Şişman	6 (4,35)
Orta Derecede Şişman	1 (0,72)
Yaşıta göre fiz. durum	
Yaşıtlarımdan daha zayıfım	19 (13,77)
Yaşıtlarıma göre ortalama durumdayım	98 (71,01)
Yaşıtlarıma göre daha iriyim	21 (15,22)
Akademik başarı durumu	
Kötü	2 (1,45)
Orta	50 (36,23)
İyi	59 (42,75)
Çok İyi	27 (19,57)
Okulu sevme	
Evet seviyorum	124 (89,86)
Hayır sevmiyorum	14 (10,14)
Anne-baba durumu	
Her ikisi de hayatta ve beraber yaşıyorlar	123 (89,13)
Her ikisi de hayatta ancak ayrılır	12 (8,7)
Babam vefat etti	3 (2,17)

Sosyo ekonomik	
Kötü	5 (3,62)
Orta	47 (34,06)
İyi	73 (52,9)
Çok İyi	13 (9,42)
Kardeş sayısı	
Tek çocuk	5 (3,62)
2	54 (39,13)
3	56 (40,58)
4	18 (13,04)
5	3 (2,17)
6 ve daha fazla	2 (1,45)
Kardeş sırası	
İlk çocuğum	59 (42,75)
Ortanca çocuğum -2	37 (26,81)
Ortanca çocuğum-3	9 (6,52)
Son çocuğum	33 (23,91)
Hastalık engel	
Var	15 (10,87)
Yok	123 (89,13)
Kitap okuma saati	
Hiç okumam	10 (7,25)
Günde yarım saatten az	36 (26,09)
Yarım ila bir saat arası	57 (41,3)
1 ila 2 saat	30 (21,74)
3 saat	5 (3,62)
Teknoloji kullanımı	
Hiç	6 (4,35)
Günde yarım saatten az	16 (11,59)
Yarım ila bir saat arası	39 (28,26)
1 ila 2 saat	49 (35,51)
3 saat	19 (13,77)
4 saat ve daha fazla	9 (6,52)
Zorbalık tepkisi	
Hiçbir şey yapmam	9 (6,52)
Sınıf öğretmenimden yardım isterim	37 (26,81)
Rehberlik servisine durumu anlatırım	67 (48,55)
Okul idaresine durumu anlatırım	8 (5,8)
Okulda kimseye anlatmam ailemden yardım isterim	2 (1,45)
Kendi başımın çaresine bakarım bende o kişiye şiddet uygulayım	15 (10,87)
Toplam	138 (100)

Tablo 3.2. Ölçeklere ilişkin tanıttıcı istatistikler (Ön test)

	İstatistikler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Kurbanlık			
<i>Ort±SS</i>	19,25±3,71	8	0,496
<i>M (min-max)</i>	19 (9-5)		
Zorbalık			
<i>Ort±SS</i>	11,12±3,09	6	0,500
<i>M (min-max)</i>	10 (6-22)		
Yaşamdan Zevk Alma			
<i>Ort±SS</i>	9,45±2,36	5	0,392
<i>M (min-max)</i>	9 (5-18)		

Özet istatistikler *ortalama ± standart* ve *Medyan (minimum, maksimum)* değer olarak verilmiştir.

Tabloda Ön test sonuçlarına göre Zorbalık ölçeği 19 maddeden oluşmaktadır ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Kurbanlık alt boyutu toplam skor ortalaması 19,25±3,71'dir. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,496 olarak bulunmuştur. Zorbalık alt boyutu toplam skor ortalaması 11,12±3,09'dur. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,500 olarak bulunmuştur. Yaşamdan Zevk Alma alt boyutu toplam skor ortalaması 9,45±2,36'dır. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,392 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.3. Ölçeklere ilişkin tanıttıcı istatistikler (Son test)

	İstatistikler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Kurbanlık			
<i>Ort±SS</i>	19,57±4,31	8	0,598
<i>M (min-max)</i>	19 (9-36)		
Zorbalık			
<i>Ort±SS</i>	11±3,56	6	0,660
<i>M (min-max)</i>	10 (6-24)		
Yaşamdan Zevk Alma			
<i>Ort±SS</i>	9,32±2,64	5	0,466
<i>M (min-max)</i>	9 (5-18)		

Özet istatistikler *ortalama ± standart* ve *Medyan (minimum, maksimum)* değer olarak verilmiştir.

Tabloda Son test sonuçlarına göre Zorbalık ölçeği 19 maddeden oluşmaktadır ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Kurbanlık alt boyutu toplam skor ortalaması 19,57±4,31'dir. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,598 olarak bulunmuştur. Zorbalık alt boyutu toplam skor ortalaması 11,00±3,56'dır. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,660 olarak bulunmuştur. Yaşamdan Zevk Alma alt boyutu toplam skor ortalaması 9,32±2,64'tür. Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,466 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.4. Ön testte göre sınıf ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	7/A	7/B	7/C	7/D	7/E	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	18,48±3,61 _a	18,77±3,73 _a	21,22±4,48 _b	18,84±3,51 _a	19±2,61 ^a	2,536	0,043^ε
Zorbalık	11,19±2,9 ^a	10,74±3,08 _a	13,11±3,63 _b	10,12±2,35 _a	10,46±2,59 _a	12,397	0,015^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,04±2,83 ^a	9,35±2,14 ^a	10,96±2,44 _b	8,76±1,48 ^a	9,11±2,15 ^a	13,379	0,010^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile sınıfları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,05$).

Tüm alt boyutlarda 7/C ile diğer sınıflar arasında farklılık vardır ve 7/C sınıfının alt boyut ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksektir.

Tablo 3.5. Son testte göre sınıf ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	7/A	7/B	7/C	7/D	7/E	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	19,93±4,21 ^a _b	19,35±4,16 ^a _b	21,33±5,09 _a	19,48±4,52 ^a _b	17,82±2,86 _b	2,453	0,049^ε
Zorbalık	11,63±3,78 ^a	11±4,38 ^a	12,63±3,68 _b	9,92±1,98 ^a	9,79±2,87 ^a	14,588	0,006^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,33±2,18	8,85±2,62	10,41±3,13	8,8±2,33	9,18±2,67	5,918	0,205 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık ve zorbalık alt boyutları ile sınıfları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,05$).

Kurbanlık alt boyutunda 7/C ile 7/E sınıfları arasında farklılık vardır ve 7/C en yüksek kurbanlık puanına sahipken 7/E en düşük puana sahiptir. Zorbalık alt boyutunda 7/C ile diğer sınıflar arasında farklılık vardır ve 7/C sınıfının alt boyut ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksektir.

Tablo 3.6. Ön testte göre cinsiyet ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Kız	Erkek	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,63±3,87	18,92±3,57	-1,030	0,303 [†]
Zorbalık	11,48±3,61	10,81±2,51	-0,612	0,541 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	9,42±2,46	9,48±2,28	-0,147	0,883 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.7. Son testte göre cinsiyet ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Kız	Erkek	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,25±4,12	19,86±4,48	-0,920	0,357 [†]
Zorbalık	11,21±3,64	10,81±3,5	-0,522	0,602 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	9,44±2,51	9,21±2,76	-1,071	0,284 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.8. Ön testte göre yaş ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	11	12	13	14	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	15,2±2,68 ^a	19,01±3,42 ^b	20,54±3,9 ^b	16,5±4,2 ^{ab}	11,228	0,011^ε
Zorbalık	11,4±2,79 ^{ab}	10,56±2,92 ^a	12,2±3,34 ^b	12,25±1,26 ^b	8,793	0,032^ε
Yaşamdan Zevk Alma	8,2±1,79 ^a	9,13±2,22 ^b	10,02±2,2 ^b	12,25±4,65 ^{ab}	8,775	0,032^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^εKruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır (p<0,05).

Kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyutlarında 11 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında farklılık vardır ve 11 yaşındaki bireylerin kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyut puanları diğer yaşlara göre daha düşüktür. Zorbalık boyutunda 12 yaş ile 13 ve 14 yaş arasında farklılık vardır ve 12 yaşındaki bireylerin zorbalık alt boyut puanları diğer yaşlara göre daha düşüktür.

Tablo 3.9. Son testte göre yaş ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	11	12	13	14	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	21,2±2,68	19,36±4,24	19,79±4,77	20±3,37	1,811	0,613 ^e
Zorbalık	11,2±2,49	11,13±3,6	10,84±3,79	9,5±1,29	1,427	0,699 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	10,4±4,51	9,55±2,67	8,66±2,29	9,5±1,73	4,656	0,207 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.10. Ön testte Göre VKI ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Zayıf	Normal	Hafif Şişman	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,89±3,6	19,63±4,01	20,33±1,97	2,170	0,538 ^e
Zorbalık	10,56±2,72	11,8±3,45	11,33±3,01	5,516	0,138 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,21±2,38	9,75±2,26	9,67±3,2	4,006	0,261 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile VKİleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.11. Son testte göre VKI ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Zayıf	Normal	Hafif Şişman	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,95±3,88	20,47±4,87	19,4±3,44	2,913	0,405 ^e
Zorbalık	10,91±3,17	10,89±3,81	14±5,83	3,045	0,385 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,43±2,72	9,08±2,42	10,6±3,78	1,334	0,721 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile VKİleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.12. Ön testte göre fiziki durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Yaşıtlarımdan daha zayıfım	Yaşıtlarıma göre ortalama durumdayım	Yaşıtlarıma göre daha iriyim	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	19,37±3,5	19,01±3,68	20,29±4,06	1,450	0,484 ^ε
Zorbalık	11,68±3,15	10,95±2,94	11,43±3,75	0,773	0,679 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	8,89±1,91	9,56±2,36	9,43±2,71	2,139	0,343 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Fiziki Durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.13. Son testte göre fiziki durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Yaşıtlarımdan daha zayıfım	Yaşıtlarıma göre ortalama durumdayım	Yaşıtlarıma göre daha iriyim	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	17,89±4,14	19,63±3,8	20,9±6,11	2,552	0,279 ^ε
Zorbalık	10,89±3,7	10,77±3,16	12,2±4,96	0,991	0,609 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,47±3,12	9,21±2,49	9,7±2,92	0,121	0,941 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Fiziki Durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Fiziki Durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.14. Ön testte göre akademik başarı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	16,5±0,71	19,3±4,17	19,12±3,72	19,67±2,86	2,705	0,439 ^e
Zorbalık	13±0	11,26±3,22	10,9±3,13	11,22±2,9	1,879	0,598 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	10,5±3,54	9,4±2,48	9,34±2,29	9,7±2,28	0,799	0,850 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Akademik Başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.15. Son testte göre akademik başarı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	16±2,83	19,58±4,49	18,79±3,47	21,44±5,12	6,394	0,094 [†]
Zorbalık	8,5±0,71	11,27±3,29	10,11±3,14	12,56±4,38	6,145	0,117 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	7±1,41	9,31±2,51	9,07±2,6	10,04±2,9	4,659	0,199 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Akademik Başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.16. Ön testte göre okulu sevme ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Evet seviyorum	Hayır sevmiyorum	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,27±3,72	19,14±3,84	-0,543	0,587 [†]
Zorbalık	11,04±3,08	11,86±3,21	-0,987	0,324 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	9,55±2,36	8,57±2,21	-1,283	0,199 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Okulu Sevmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.17. Son testte göre okulu sevme ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Evet seviyorum	Hayır sevmiyorum	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,61±4,3	19,29±4,53	-0,478	0,632 ^e
Zorbalık	11,03±3,57	10,79±3,58	0,214	0,830 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,48±2,7	8±1,57	-2,126	0,033^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık alt boyutları ile Okulu Sevmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Yaşamdan zevk alma alt boyutu ile Okulu Sevmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır (p<0,05). Okulu Seven öğrencilerin yaşamdan zevk alma puan ortalamaları daha yüksektir.

Tablo 3.18. Ön testte göre anne-baba durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Her ikisi de hayatta ve beraber yaşıyorlar	Her ikisi de hayatta ancak ayrılır	Babam vefat etti	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,28±3,86	19,42±2,23	17,33±2,08	1,376	0,502 ^e
Zorbalık	11,04±3,07	11,5±3,12	13±4,36	1,061	0,588 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,44±2,39	9,25±2,22	10,67±1,53	1,717	0,424 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Anne-Baba Durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.19. Son testte göre anne-baba durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Her ikisi de hayatta ve beraber yaşıyorlar	Her ikisi de hayatta ancak ayrılır	Babam vefat etti	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	19,51±4,23	21±5,08	15,5±2,12	3,215	0,200 ^e
Zorbalık	10,95±3,51	11,82±4,42	9,5±0,71	0,427	0,808 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,33±2,64	9,73±2,53	6,5±2,12	3,115	0,211 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Anne-Baba Durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.20. Ön testte göre sosyoekonomik durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	22,6±7,09	19,11±3,55	19,11±3,67	19,31±2,59	1,634	0,652 ^e
Zorbalık	14±4,8	11,36±3,01	10,7±2,83	11,54±3,69	3,704	0,295 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	10,8±2,28	9,4±2,46	9,42±2,28	9,23±2,52	2,177	0,537 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Sosyoekonomik Durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.21. Son testte göre sosyoekonomik durum ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,4±3,29	19,45±4,05	19,45±4,13	21,08±6,26	0,581	0,901 ^e
Zorbalık	9,4±2,19	11,16±3,98	10,72±2,89	12,62±5,28	1,139	0,768 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	8,4±0,89	9,43±2,67	9,2±2,68	10±2,8	1,777	0,620 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Sosyoekonomik Durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.22. Ön testte göre kardeş sayısı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Tek çocuk	2	3	4	5	6 ve daha fazla	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	20,6±2,3	18,85±2,98	19,77±4,47	18,89±3,16	21±1,73	13±1,41	9,821	0,080 ^e
Zorbalık	12,8±3,77	10,52±2,6	11,16±3,33	11,83±3,54	13,33±1,15	12,5±2,12	6,615	0,251 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,6±2,51	8,96±2,08	9,57±2,32	9,61±2,38	13,33±4,04	11,5±3,54	8,180	0,147 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kardeş Sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.23. Son testte göre kardeş sayısı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Tek çocuk	2	3	4	5	6 ve daha fazla	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,2±1,64	19,71±4,16	18,96±4,33	20,65±5,27	23±2,65	21,5±3,54	6,342	0,274 ^ε
Zorbalık	10±2,35	11,21±3,81	10,35±3,08	12,59±4,42	12,33±2,52	10±1,41	5,248	0,386 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	7,8±2,28	9,44±2,55	9,13±2,49	9,94±3,58	9±1	10,5±2,12	3,504	0,623 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kardeş Sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.24. Ön testte göre kardeş sırası ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	İlk Çocuğum	Ortanca Çocuğum -2	Ortanca Çocuğum-3	Son Çocuğum	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	18,85±3,68	19,84±4,59	19,56±3,5	19,24±2,67	1,113	0,774 ^ε
Zorbalık	10,95±2,87	11,54±3,6	12,44±2,6	10,61±2,94	3,619	0,306 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,1±2,17	9,78±2,54	9,89±1,83	9,58±2,59	2,880	0,411 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kardeş Sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.25. Son testte göre kardeş sırası ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	İlk Çocuğum	Ortanca Çocuğum -2	Ortanca Çocuğum-3	Son Çocuğum	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	19,46±4,19	19,56±4,03	21,63±4,98	19,28±4,71	2,013	0,570 ^ε
Zorbalık	10,98±3,43	10,97±3,67	13,5±4,5	10,44±3,32	3,816	0,282 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,09±2,53	9,28±2,28	10,25±3,99	9,56±2,86	1,058	0,787 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kardeş Sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.26. Ön testte göre engel bir hastalık durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Yok	Var	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	12,84±4,32	14,73±6,67	-0,917	0,359 [†]
Zorbalık	8,60±3,83	7,07±2,22	-1,834	0,067 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	14,84±3,27	15,47±2,47	-0,563	0,573 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Engel Bir Hastalık Durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.27. Son testte göre engel bir hastalık durumu ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Yok	Var	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	13,97±6,07	11,57±3,65	-1,196	0,232 [†]
Zorbalık	8,18±3,37	10,36±6,18	-1,243	0,214 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	14,66±3,30	12,93±3,22	-1,854	0,064 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Engel Bir Hastalık Durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.28. Ön testte göre kitap okuma saati ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Hiç okumam	Günde yarım saatten az	Yarım ila bir saat arası	1 ila 2 saat	3 saat	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	18,3±3,1 6	19,03±3,92	19,26±3,42	19,53±3,95	21±5,61	2,283	0,684 ^ε
Zorbalık	11,9±3,1 4	11,53±3,54	10,67±2,71	11,1±2,81	12±5,24	2,059	0,725 ^ε
Yaşamdan Zevk Alma	9,1±2,02	10,08±3,18	9,19±1,99	9,33±1,79	9,2±2,9 5	1,378	0,848 ^ε

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^ε Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kitap Okuma Saati arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.29. Son testte göre kitap okuma saati ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Hiç okumam	Günde yarım saatten az	Yarım ila bir saat arası	1 ila 2 saat	3 saat	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	19,9±4,12	18,86±4,95	19,93±4,45	19,76±3,65	19±1,58	3,488	0,480 ^e
Zorbalık	10,5±3,21	9,89±2,83	11,89±4,21	10,66±2,93	12,2±2,86	6,127	0,190 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	8,2±2,3	8,69±2,39	9,7±2,83	9,93±2,56	8,4±2,19	6,573	0,160 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Kitap Okuma Saati arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.30. Ön testte göre teknoloji kullanımı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Hiç	Günde yarım saatten az	Yarım ila bir saat arası	1 ila 2 saat	3 saat	4 saat ve daha fazla	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	19,33±4,27	17,81±4,07	18,77±3,86	20,27±3,64	19,79±3,15	17,22±2,05	2,742	0,226 ^e
Zorbalık	12±3,1	10,56±2,22	10,72±3,58	11,08±2,88	12±3,35	11,67±2,83	4,030	0,545 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9,83±1,94	9,06±2,54	9,13±2,24	9,86±1,96	9,58±3,49	8,78±1,99	6,178	0,289 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Teknoloji Kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.31. Son testte göre teknoloji kullanımı ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Hiç	Günde yarım saatten az	Yarım ila bir saat arası	1 ila 2 saat	3 saat	4 saat ve daha fazla	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	21±6,42	20,06±5,21	19,08±4,72	19,94±3,85	18,11±2,87	20,89±4,2	5,195	0,393 ^e
Zorbalık	12,5±3,94	10,38±3,5	10,64±3,71	11,55±3,73	9,79±1,96	12,22±4,18	6,792	0,237 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	10,67±4,23	9,63±3,48	8,89±1,85	9,43±2,95	9,16±2,17	9,44±1,67	1,166	0,948 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Teknoloji Kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.32. Ön testte göre zorbalık tepkisi ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Hiçbir şey yapmam	Sınıf öğretmenimden yardım isterim	Rehberlik servisine durumu anlatırım	Okul idaresine durumu anlatırım	Okulda kimseye anlatmam ailemden yardım isterim	Kendi başımın çaresine bakarım bende o kişiye şiddet uygularım	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	17,67±5,05	19,11±3,62	19,22±3,18	21,5±6,46	19,5±3,54	19,47±3,56	2,472	0,781 ^e
Zorbalık	11,67±4	10,16±2,27	11,16±2,85	13,13±5	11±4,24	11,93±3,63	5,014	0,414 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	10,44±3,75	8,24±1,4	9,58±1,98	10,25±2,25	9±2,83	10,87±3,54	4,142	0,215 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Zorbalık Tepkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.33. Son testte göre zorbalık tepkisi ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Hiçbir şey yapmam	Sınıf öğretmenimden yardım isterim	Rehberlik servisine durumu anlatırım	Okul idaresine durumu anlatırım	Okulda kimseye anlatmam ailemden yardım isterim	Kendi başımın çaresine bakarım bende o kişiye şiddet uygulam	Test İstatistikleri	P
Kurbanlık	21±3	19±5,16	20,28±4,08	15,88±2,85	20,5±2,12	18,79±3,58	3,830	0,117 ^e
Zorbalık	11,67±2,65	10,74±4,07	11,11±3,51	9,25±2,31	10±2,83	11,86±3,72	4,720	0,451 ^e
Yaşamdan Zevk Alma	9±2,24	9,46±3,08	9,52±2,42	7,5±1,31	9±0	9,36±3,23	6,624	0,250 ^e

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. ^e Kruskal-Wallis testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Zorbalık Tepkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.34. Ön testte göre gruplar ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Ön Test	Deney	Kontrol	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,78±3,14	19,56±4,03	-1,430	0,153 [†]
Zorbalık	10,85±2,76	11,3±3,29	-0,622	0,534 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	9,09±2,5	9,68±2,24	-1,765	0,078 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.35. Son testte göre gruplar ile zorbalık ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılması

Son Test	Deney	Kontrol	Test İstatistikleri	p
Kurbanlık	18,91±3,72	20,03±4,64	-1,375	0,169 [†]
Zorbalık	10,78±3,42	11,15±3,67	-0,339	0,735 [†]
Yaşamdan Zevk Alma	9,3±2,42	9,34±2,79	-0,439	0,661 [†]

Sayısal değişkenler ortalama±standart sapma olarak verilmiştir. [†]Mann-Whitney U testi

Son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Araştırma Tartışma Verileri

Araştırmamızın bu bölümünde akran zorbalığını önleme programının akran zorbalığını önlemeye etkisi ve çeşitli değişkenler ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiler araştırmamızdaki bulgular ve ilgili alanyazın ışığında değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Akran zorbalığı, çocuklarda olumsuz etkilere neden olan ve travmatik sonuçlara yol açabilen davranışlardır. Akran zorbalığının olumsuz etkileri bireylerde çok uzun yıllar boyunca sürebilir. Akran zorbalığı, eğitim, psikoloji, sosyoloji gibi alanları ilgilendiren multidisipliner bir konu olmasının yanında, akran zorbalığı sonucu meydana gelebilecek birçok adli vakaya neden olmasından dolayı adli bilimlere de yakından ilgilendirir. Zorbalık nedeniyle sonuçları ölüm ve intiharlara ulaşacak seviyede birçok adli vaka meydana gelebilir. Zorbalık nedeniyle meydana gelebilecek yaralanmalar, psikolojik travmalar ve ihlal edilen birçok yasal hak sonucu zorbalık adli bir boyut kazanacaktır. Ayrıca yapılan çalışmalar akran zorbalığının etkilerinin yıllar boyunca sürdüğünü, okulda zorbalık yapan öğrencilerin ileriki yıllarda suça karışma oranlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Akran zorbalığının neden olduğu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için zorbalığı önlemek atılacak en önemli adımdır. Zorbalığı önlemek amacıyla oluşturulan ve bir farkındalık eğitimi çalışması olan zorbalık önleme programı ortaokul 7.sınıf öğrencileri üzerinde sınanmıştır. 138 öğrencinin katıldığı çalışmada katılımcılara "Kişisel Bilgi Formu" ve "Zorbalık Ölçeği" uygulanmıştır. Akran zorbalığı ile ilişkili olabilecek çeşitli değişkenlere yönelik olarak da araştırmamızda çalışma yapılmıştır.

- Araştırmamıza katılan 138 öğrenciden 65'i kız, 73'ü erkektir. Araştırmamızda ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Bu öğrencilerden 5'i 11 yaşında, 88'i 12 yaşında, 41'i 13 yaşında ve 4'ü 14 yaşındadır. Araştırmamızın ön test sonuçlarına göre öğrencilerin yaş değişkenleri arasında bir anlamlılık tespit edilmiştir. Zorbalık Ölçeği'nin kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyutlarında 11 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında farklılık vardır ve 11 yaşındaki bireylerin kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyut puanları diğer yaşlara göre daha düşüktür. Aynı yaş gurubunun en altında bulunan 11 yaşındaki öğrencilerin aynı sınıf seviyesindeki diğer yaş gruplarına göre kurbanlık puanları daha düşüktür.
- Öğrencilerin boy ve kilo bilgilerine göre vücut kitle indeksleri hesaplanmıştır. Vücut kitle indeksi bireyin kilogram (kg) cinsinden olan ağırlığının yine kişinin metre cinsinden olan boy uzunluğunun karesine bölünmesi ile bulunur ($VKI = \text{kilo(kg)} / \text{boy(m)}^2$). Bu hesaplama göre VKİ'i; 18,5 altında olanlar zayıf,

18,5-24,9 arasında olanlar normal kilolu,

25-29,9 arasında olanlar fazla kilolu,

30- 34,9 arası olanlar orta derecede şişman obez (I) olarak sınıflandırılır (Riewald, 2008). Yaptığımız çalışmaya katılan öğrencilerden 75'i zayıf, 56'sı normal, 6'sı hafif şişman, 1'i orta derecede şişman obez (I)'dir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile VKİ'leri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

- Öğrencilere kendilerini fiziksel olarak algılama durumları sorulmuş ve buna göre öğrencilerden 19'u yaşlılarımdan daha zayıfım, 98'i yaşlılarıma göre ortalama durumdayım, 21'i de yaşlılarıma göre iriyim yanıtını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile "Algıladıkları Fiziksel Durumları" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Öğrencilere akademik durumları sorulmuş ve 2 öğrenci kötü, 50 öğrenci orta, 59 öğrenci iyi ve 27 öğrenci çok iyi cevabını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile "Algıladıkları Akademik Başarıları" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Okulu sevip sevmeme durumuna ise öğrencilerden 124 'ü okulu sevdiğini, 14'ü ise sevmediğini belirtmiştir. Ön test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile "Okulu Sevmeleri" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak araştırmamızın son test sonuçlarına göre öğrencilerin yaşamdan zevk alma alt boyutu ile "Okulu Sevmeleri" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Okulu seven öğrencilerin yaşamdan zevk alma puan ortalamaları daha yüksektir.
- Anne- baba durumu sorulduğunda öğrencilerden 123'ü her ikisi de hayatta ve beraber yaşıyorlar, 12'si her ikisi de hayatta ancak ayrılır ve 3'ü ise babam vefat etti yanıtını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile "Anne-Baba Durumları" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Öğrenciler sosyoekonomik durumlarını ise şu şekilde cevaplandırmışlardır. 5'i kötü, 47'si orta, 73'ü iyi ve 13'ü çok iyi yanıtını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile "Sosyoekonomik Durumları" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Kardeş sayısına yönelik soruya öğrencilerden 5 tanesi tek çocuk olduğunu belirtirken, 54 öğrenci 2 kardeş olduklarını, 56'sı 3, 18'i 4, 3'ü 5 ve 2 öğrenci ise 6 ve daha fazla kardeşi olduğunu belirtmiştir.
- Kardeşleri arasında kaçınıcı sırada olduklarına yönelik soruya öğrencilerden 59'u ilk çocuk olduğunu, 37'si 2. ortanca çocuk olduğunu, 9'u 3. ortanca çocuk olduğunu ve 33'ü

son çocuk olduğunu belirtmiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile “Kardeş Sayısı” ve “Kardeş Sırası” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

- Herhangi bir süreğen hastalık ve engel durumu olup olmadığına yönelik soruya ise 15 öğrenci “var”, 123 öğrenci “yok” cevabını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin zorbalık, kurbanlık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile “Engelli Olma, Süreğen Hastalığı Olma Durumu” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden 10’u günde hiç kitap okumadığını, 36’sı günde yarım saatten az kitap okuduğunu, 57’si yarım saat ile 1 saat arasında kitap okuduğunu, 30’u 1-2 saat arasında kitap okuduğunu ve 5 öğrenci ise 3 saat kitap okuduğunu belirtmiştir.
- Öğrencilere günlük teknoloji kullanımları sorulmuş olup 6’sı “Hiç”, 16’sı “Günde yarım saatten az”, 39’u “Yarım ila bir saat arası”, 49’u “1 ila 2 saat”, 19’u “3 saat”, 9’u “4 saat ve daha fazla” yanıtını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile “Kitap Okuma Saati” ve “Günlük Teknoloji Kullanım Süreleri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.
- Öğrencilere, kendilerine ya da başka birisine zorbalık yapılırsa tepkin ne olur sorusu sorulmuş ve öğrencilerden 9’u “hiçbir şey yapmam”, 37’si “ Sınıf öğretmenimden yardım isterim”, 67’si “ Rehberlik servisine durumu anlatırım”, 8’i “ Okul idaresine durumu anlatırım”, 2’si “ Okulda kimseye anlatmam ailemden yardım isterim”, 15 ‘i ise “ Kendi başımın çaresine bakarım bende o kişiye şiddet uygulamam” yanıtını vermiştir. Araştırmamızın ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile “Zorbalık Tepkileri” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Öğrencilerin 48,55’inin zorbalık durumunu “rehberlik servisine” anlatırım cevabı önemlidir. Okullarda öğrencilerin psikolojik, akademik, sosyal ve ailesel durumlarda yardım aldıkları rehberlik servisleri akran zorbalığının çözümü ve tespiti noktasında önemli bir yere sahiptir. Ancak bu sorunu sadece rehberlik servislerinin işi gibi görüp yapılacak programları da sadece rehberlik servisleri üzerinden yürütmek de uygulanacak olan programların benimsenmesini ve verimliliğini olumsuz olarak etkileyecektir. Okullar tüm paydaşlarıyla beraber akran zorbalığı konusu ele almalı ve uygulanacak olan zorbalık önleme ve azaltma programlarına herkes gerekli desteği vermelidir.

Araştırmamızdan elde edilen en önemli sonuç ise; ön test ve son test sonuçlarına göre öğrencilerin kurbanlık, zorbalık ve yaşamdan zevk alma alt boyutları ile Deney ve Kontrol Grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmamasıdır. Yaptığımız “Akran Zorbalığını Önleme Programı” bir farkındalık programıdır. Velilerle bir oturum yapılsa da en önemli hedef kitle öğrencilerdir. Bu sonucun ortaya çıkmasında aşağıdaki durumların etkisinin olduğu düşünülebilir.

1-Çalışmanın tüm okula yayılmaması, sadece 2 sınıfı ve belli bir süreyi kapsamış olması,

2-Öğretmenlerin ve okul idarecilerinin programa dahil edilmemesi,

3-Programda “zorba” ve “kurbanlık” puanları yüksek çıkan öğrencilerle özel bir çalışmanın yapılmamış olması, sadece genele hitap edilmiş olması.

Araştırmamızda uygulanan “Akran Zorbalığını Önleme Programı”nın deney ve kontrol grupları arasında akran zorbalığı yönünden anlamlı bir değişiklik ortaya çıkarmamış olmasının önemli sonuçları vardır. Zorbalıkla mücadele için öğrencilere sadece farkındalık eğitimi uygulamanın sorunu çözmede yeterli olmayacağı araştırmamız sonucunda ortaya çıkmıştır.

Ülkemiz okullarında resmi olarak uygulanan belirli bir zorbalık programı yoktur. Bunun yerine Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖRGM)’nce hazırlanmış “Akran Zorbalığı Farkındalık Programı” isimli bir kitapçık olsa da bu programın uygulanması okulların inisiyatifine bırakılmıştır. Diğer ülkelerde uygulanan programlar gibi ülkemiz okullarında resmi olarak uygulanan ve müfredatta yer alan bir zorbalık programının olmayışı, onun yerine her okulda görülen bu soruna gününbirlik müdahalelerle çözüm üretilmeye çalışılmasını doğurmaktadır. Kimi okullar tamamen rehberlik servislerinin inisiyatifiyle farkındalık veya psikoeğitim oturumları yaparken, birçoğu da bu sorunu bireysel görüşmeler, uyarılar, veli görüşmeleri ve disiplin yaptırımları ile çözme yoluna gitmektedir.

Aksoy (2019)’un yaptığı çalışmada okul yöneticileri ve öğretmenlerin akran zorbalığına şu şekilde müdahalelerde buldukları tespit edilmiştir.

1-Zorbalık yapan öğrencilerle ve velileriyle görüşme,

2-Zorbalık yapan öğrenciyi okul rehberlik servisine yönlendirme,

3-Zorba öğrenciyi okul disiplin kuruluna yönlendirme,

Yalçıntaş Sezgin (2017)’in yaptığı çalışmada ise öğretmenler, akran zorbalığı davranışını gözlemlediklerinde en çok başvurdukları yöntemin “zorbalık yapan öğrenci ile davranışı hakkında konuşma yapma” olduğunu belirtmişlerdir.

Çinkır ve Kepenekçi (2003) ’nin araştırmasında öğretmenler, akran zorbalığı vakalarını bireysel yöntemlerle önlemeye çalıştıklarını; okul yöneticileri ise zorbalık yapan öğrencilere karşı en çok sözlü uyarılarda bulduklarını belirtmişlerdir.

Ülkemiz okullarında sınıf rehber öğretmenleri ve psikolojik danışmanlar tarafından uygulanan (uzmanlık gerektiren etkinlikleri psikolojik danışman/rehber öğretmenler uygulamaktadır) rehberlik etkinlikleri kitapçıkları içinde de akran zorbalığına yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Ancak bazı sınıf kademelerinde rehberlik dersi için okul programlarında gerekli saatlerin olmaması, etkinliklerin uygulanmasının öğretmenlerin inisiyatifine bırakılması da bu etkinliklerin sınırlı şekilde uygulanmasına sebebiyet vermektedir.

Araştırmamızda uyguladığımız ve akran zorbalığını önleme konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı zorbalık önleme programı dahi maalesef ülkemizdeki çoğu okulda uygulanmamaktadır. Akran zorbalığı konusunda vakit kaybetmeden tüm paydaşların katılımıyla ulusal bir zorbalık önleme programını oluşturmak için çalışma yapılmalıdır. Hazırlanacak programın uygulanabilir ve ölçülebilir olması gerekmektedir. Akran zorbalığına karşı ulusal bir program oluşturmak, bu programı sınamak ve uygulamak bir süreç işidir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde uygulanan programları hazır şekil getirip eğitim sistemimize dahil etmek faydalı sonuçlar çıkartmayabilir. Her ülkenin kültürü, sosyoekonomik durumu, toplum dinamikleri, okul içi faktörleri ve eğitim sistemi birbirinden farklıdır. Bu veriler göz önüne alınarak kapsayıcı bir akran zorbalığı müdahale planı oluşturulması ve bunu uygulamak için gerekli altyapının sağlanarak programın hayata geçirilmesi elzemdir (Doğan, 2022).

Yaptığımız çalışmaya benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar alanyazında mevcuttur ancak genel olarak, uygulanan zorbalık müdahale programlarının akran zorbalığını azaltmada önemli bir role sahip olduğunu gösteren çalışmalar daha fazladır.

Brezilya'nın Sao Paulo kentinde bulunan 30 devlet okulunda 4030 öğrencinin (1727 5. sınıf ve 2303 7. sınıf) katılımıyla akran zorbalığına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Deney grubunda bulunan öğrencilere zorbalık konusunda eğitilmiş polis memurları tarafından 10 oturumluk PROERD dersi verilmiş kontrol grubuna ise hiçbir müdahalede bulunulmamıştır. Brezilya'nın Uyuşturucu ve Şiddete Direnme Eğitim Programı (PROERD), ABD'nin DARE/Keepin' it REAL programının bir uyarlamasıdır. Yapılan çalışmada öğrencilere eğitime katılmadan önce ve eğitimden sonraki 9 aylık takip döneminde akıllı telefonlar üzerinden anketler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Zorbalığı azaltmayı ve önlemeyi amaçlayan bu çalışmanın Brezilya'da yapılan araştırmada etkili sonuç vermediği, sadece farkındalık programları ile akran zorbalığını önlemenin amacına ulaşmayacağı sonucuna varılmıştır (Ferreira-Junior, 2023).

Dölek (2002) tarafından yapılan çalışma 5. sınıf öğrencilerine ön test, son test modeline göre hazırlanıp uygulanmıştır. 5. sınıfa devam eden öğrencilere 10 haftalık süre boyunca uygulanan program zorbalığın tanımı, empati kavramı, problem çözme ve zorbalığa karşı neler yapılacağını içermektedir. Yapılan araştırma, uygulanan bu programın zorbalık yapma ve zorbalıkla baş etme becerilerine bir etkisinin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Araştırmacı, okuldaki küçük bir grupla yapılan bu çalışmanın istenilen etkiyi vermemesini programın okulun geneline uygulanmamasına bağlamıştır.

Miyazaki vd. (2016)'nın yaptığı çalışmada 22 kız ve 19 erkek öğrenciye zorbalığı önlemek için eğitim programı uygulanmıştır. Toplam 41 öğrencinin katıldığı çalışma toplamda 3 ay sürmüştür. Eğitim programı öncesi öğrencilere ön test yapılmış ardından 10 oturumluk eğitim programı uygulanmıştır. Son test sonuçlarına göre programın kızlarda işe yaradığı ancak erkeklerin zorbalık davranışlarını azaltmada etkili olamadığı tespit edilmiştir.

Nix (2013)'in 2. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, deney grubunda yer alan öğrencilere zorbalık ile ilgili bilgilendirmeler içeren kitaplar okunmuş ve tartışılmıştır. Kontrol grubundaki öğrencilere ise içeriği zorbalıktan farklı olan 3 kitap okunmuş ve tartışılmıştır. 10 gün süren çalışmada öğrencilerin zorbalık ve çatışma çözme düzeyleri ön test ve son test yöntemiyle ölçülmüştür. Deney ve kontrol grubu arasında zorbalık düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Çatışma çözme düzeylerinde ise deney grubu lehine anlamlı bir farklılık meydana gelmiştir.

Yahşi (2022) tarafından yapılan çalışmada çatışma çözme programının ortaokul öğrencilerinin çatışma çözme becerilerine, akran ilişkilerine ve akran zorbalığına etkisi araştırılmıştır. Öğrencilere uygulanan psikoeğitim programının deney grubunda zorbalık konusunda bir farklılık ortaya çıkarmadığı tespit edilmiştir. Akgün ve Karadağ (2007), Kılıçarslan ve Atıcı (2015), Türkten (2013) tarafından yapılan çalışmalarda uygulanan zorbalık azaltma ve önleme programlarının etkililiğinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak alanyazın incelendiğinde genellikle uygulanan müdahale programlarının fayda sağladığı tespit edilmiştir.

Akran zorbalığını önlemek için bazı okullarda etkililiği sınanmamış zorbalık önleme programları kullanılmaktadır. Bir araştırmaya göre bu şekilde uygulanan programların da akran zorbalığını azaltmada %20'lik bir katkı sağladığı tespit edilmiştir (Ttofi ve Farrington, 2011, akt., Doğan, 2022). Ancak bu durumun tersini savunan çalışmalar da mevcuttur. Bazı araştırmacılar okullar tarafından araştırılması yapılmadan rastgele uygulanan akran zorbalığını önleme programlarının önemli bir kısmının faydalı bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir (Doğan, 2022).

Farrington ve Ttofi (2009) tarafından yapılan çalışmada okullarda uygulanan zorbalık karşıtı programların etkililiği değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu programların işe yaradığı ve zorbalık oranlarını ortalama olarak %20 oranında azalttığı ortaya çıkmıştır. 1983-2009 yılları arasında 16 farklı ülkede yapılan 44 farklı çalışma değerlendirilerek bu sonuca ulaşılmıştır. İncelenen çalışmaların genel olarak zorbalığı %20 - %23 ve mağduriyeti ise %17 - %20 azalttığı tespit edilmiştir.

Mutlu vd. (2018) tarafından yapılan araştırmaya yaşları 11-14 arasında değişen 760 öğrenci katılmıştır. Öğrencilere ilk olarak zorbalık ile ilgili ön test yapılmış ardından da öğretmenlere ve her sınıftan alınan 2 öğrenciye (toplamda 48) küçük gruplar halinde akran zorbalığı ile ilgili eğitim verilmiştir. Eğitim alan tüm öğretmenler ve öğrencilerle beraber akran zorbalığı konusunda farkındalık yaratmak amacıyla etkinlikler düzenlenmiştir. Çocuklara ve velilerine zorbalık ile ilgili broşürler dağıtılmıştır. Eğitimden 3 hafta sonra son test uygulandığında ise mağdur öğrenci oranı %43,2'den %30,4'e; zorba öğrenci oranı %23,4'ten %21,7'ye düşmüştür. Yine aynı çalışmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise akran zorbalığına katılmayan öğrencilerin yaşam kalitesinin daha yüksek olduğudur.

Kutlu ve Karaca (2021) tarafından ülkemizde yapılan çalışmada Akran Zorbalığı Farkındalık Eğitim Programının ilköğretim 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinde akran zorbalığına ilişkin görüşlerine etkisi değerlendirilmiştir.2019-2020 Eğitim öğretim yılında üç devlet okulundan öğrencilerin katılımıyla yapılan çalışmaya 96 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın verileri açık uçlu sorulara alınan yanıtlardan elde edilmiştir. Hazırlanan öğrenci görüş formları farkındalık eğitiminden önce ve sonra öğrencilere uygulanarak meydana gelen değişimler incelenmiştir. Öğrenciler zorbalığı en çok okul bahçesinde ve okula gelip gelirken gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin zorbalığa karşı en çok uyarıp, kızarak müdahalede buldukları öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Genel olarak program sonucunda öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalıklarının arttığı görülmüştür.

Gökkaya ve Tekinsav Sütçü (2018) tarafından ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada Bilişsel Davranışçı tekniklerin akran zorbalığını azaltmaya etkisi araştırılmıştır. Çalışmada 20 öğrenci deney grubunda, 16 öğrenci plasebo kontrol grubunda ve 18 öğrenci de hiçbir müdahaleyi almayan kontrol grubunda yer almıştır. Toplam 54 öğrencinin katılımıyla yapılan ve 13 hafta süren çalışma sonuçlarına göre deney ve plasebo kontrol grubunda son testte zorbalık puanının düştüğü bulunmuştur.

Uysal Toraman vd. (2021) tarafından yapılan çalışmada okul tabanlı akran zorbalığını önleme programları ele alınmıştır. 2016 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Ocak ayı arasında yapılan 51 çalışma incelenmiştir. İncelenen müdahale çalışmalarında araştırmacılar akran zorbalığına çözüm bulabilmek için akran eğitimleri, iletişim becerisini artırma, ebeveynleri eğitime dahil etme, öğretmenleri eğitim sürecine alma, oyun temelli programlar ve akran zorbalığını önlemek için bir modele dayalı programları çalışmalarında kullanmışlardır. Araştırmadan elde edilen verilere göre farklı kültürlerde ve farklı eğitim sistemlerinde yapılan akran zorbalığını önlemeye yönelik programların zorbalığı önlemede etkili olduğu bulunmuştur.

Albayrak vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada, okullarda akran zorbalığını önlemek için yaşları 12-15 arasında olan 583 öğrenciye Davranışsal-Ekolojik Model (DEK) ve Neuman Sistemler Modeli'ne (NSM) uygun olarak hazırlanan program uygulanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre mağdur öğrencilerin %32.1'inin uğradıkları zorbalığı kimseye söylemedikleri, %37.2'sinin durumu bir arkadaşına anlattığı, %30.1'inin durumu ebeveynlerine açıkladığı ve %12.1'inin durumu sınıf rehber öğretmenlerine açıkladıkları bulunmuştur. Ayrıca öğrenciler zorbalığa en çok öğretmen sınıfta yokken sınıfta, okul koridorunda, okul tuvaletlerinde ve okul bahçesinde uğradıklarını belirtmişlerdir.

Evgin ve Bayat (2020) tarafından yapılan çalışmaya katılan 83 öğrenciye (deney grubu 43, kontrol grubu 40) akran zorbalığı konusunda yaratıcı drama temelli 9 oturumluk çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde deney grubundaki öğrencilerin zorbalık puanlarında olumlu yönde bir azalma görülmüştür. Yapılan bu çalışmaya göre drama eğitiminin zorbalığı önlemede etkili olduğu ve akran zorbalığını önlemek için hazırlanacak programlara dahil edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Williford vd. (2012) tarafından yapılan çalışma zorbalığı önlemenin kişilerin hayatlarında başka olumlu gelişmelere de neden olduğunu ortaya koymuştur. Finlandiya’da yapılan çalışmaya göre okullarda zorbalığı önlemek için kullanılan KiVa programının sadece zorbalığı azaltmakla kalmadığı aynı zamanda kişilerin anksiyete ve depresyon sorunlarını da azaltmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Özbek ve Taneri (2022) tarafından yapılan çalışma akran zorbalığını önlemek için geliştirilen müdahale programları değerlendirildiğinde daha özgün bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışmada 2019-2020 eğitim öğretim yılında 590 ilkokul öğrencisine bibliyoterapi ve yaratıcı drama temelli akran zorbalığı müdahale programı uygulanmıştır. İlkokulun dört sınıf kademesine de uygun olan resimli hikaye kitapları haftalık ikişer saat olacak şekilde 4 hafta boyunca öğrencilere okutulmuştur. Ülkemizde ilkokul düzeyinde geliştirilmiş ve bibliyoterapi temelli olan ilk akran zorbalığını önleme programı olan bu çalışma neticesinde çocukların sınıf öğretmenlerinden dönütler alınmıştır. Buna göre öğrencilerde akran zorbalığı konusunda bir farkındalık geliştiği ve zorbalıkla baş etmede yeni çözümler geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sarıcı Bulut (2008) tarafından Ankara’da yapılan bir çalışmada çözüm odaklı grupla psikolojik danışmanın öğrencilerde sınav kaygısı, saldırganlık yönelimi ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Deney ve kontrol gruplu olarak yürütülen çalışmada deney grubunda bulunan öğrencilere 7 oturumluk çözüm odaklı grupla psikolojik danışma yapılmıştır. Grup oturumlarından sonra programın etkililiği değerlendirilmiş ve deney grubunda yer alan öğrencilerin sınav kaygısı ve saldırganlık eğilimlerinde düşüş olduğu, problem çözme becerilerinin arttığı tespit edilmiştir. Aradan bir süre geçtikten sonra yapılan izleme ölçümünde de saldırganlık eğiliminde yaşanan olumlu gelişmenin devam ettiği ancak problem çözme ve sınav kaygısı konusunda yaşanan olumlu etkinin ortadan kalktığı tespit edilmiştir. Araştırmacı saldırganlık konusunda etkinin sürmesini çözüm odaklı terapide yer alan olumlu yönlerin vurgulanmasına, grup içindeki etkileşimlerde hakim olan saygı ve sevgi iklimine bağlamıştır.

Barkoukis vd. (2016) tarafından yaşları 16 ve 18 arasında değişen ergenler arasında yapılan çalışmaya 355 kişi katılmıştır. Ergenlerin siber zorbalık davranışlarını önlemeyi amaçlayan çalışmanın deney grubunda 212, kontrol grubunda 143 öğrenci yer almıştır. Deney grubundaki öğrencilere 8 haftalık farkındalık eğitimi verilmiştir. Yapılan çalışma sonrası deney grubunda yer alan öğrencilerin empati, ahlaki kavram ve sosyal bilişlerinde olumlu şekilde anlamlı bir değişim olduğu tespit edilmiştir.

Clarkson vd. (2016) tarafından yapılan çalışma KİVA eğitim programının etkililiğini denemeyi amaçlamıştır. 10 okulun deney, 10 okulun kontrol grubunda yer aldığı çalışmaya 20 okul katılmıştır. Çalışmanın toplam örneklem büyüklüğü 1070 öğrencidir. Deney grubuna 1 yıl boyunca KİVA eğitim programı uygulanmış ve sonuçta KİVA’nın akran zorbalığını azaltmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Olatunbosun (2016) tarafından yapılan çalışmada Olweus eğitim programının zorbalık konusundaki etkililiği sınanmıştır. Yarı deneysel tarzda yapılan ve 90 kişinin (45 deney ,45 kontrol) katıldığı çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerine 6 hafta boyunca Olweus zorbalık eğitim programı uygulanmıştır. Uygulanan çalışma sonucunda öğrencilerdeki zorbalık davranışının azaldığı tespit edilmiştir.

Doğan vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada ViSC eğitim programının ülkemizdeki etkililiği sınanmıştır. 6 okul ve 26 sınıfın katıldığı çalışma yarı deneysel yöntemle gerçekleştirilmiştir. 5. sınıfa devam eden 642 öğrencinin yer aldığı çalışma neticesinde iki deney grubunun son test ölçümlerine göre zorbalık ve mağduriyet durumlarının arttığı ancak sonraki yapılan izleme testine göre azalmanın olduğu görülmüştür. Buna göre ViSC programının kısa sürede etkili olmadığı ancak etkisini uzun vadede gösterdiği bulunmuştur.

Akran zorbalığı ile mücadelede dünyada pek çok program kullanılmaktadır. Bu programlardan KiVa, OLWEUS (OBPP), No Trap, ViSC'in diğerlerine göre gerek daha uzun süreli olması gerekse örneklem büyüklüğünün daha fazla olması bu programları diğerlerinden bir adım öne çıkarmaktadır (Uysal Toraman vd., 2021).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Akran zorbalığını önleme noktasında yapılan klasik akran zorbalığı farkındalık eğitimlerinin bir benzeri olarak tarafımızca hazırlanmış ve uygulanmış olan Akran Zorbalığı Önleme Programı'nın etkililiği araştırmamızca ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel yöntemle sınanmış olup elde edilen verilere göre deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Yapılan çalışma akran zorbalığını önlemede öğrenci ve velilere konu ile ilgili farkındalık eğitimleri vermenin tek başına yeterli olmadığını ortaya koymuştur.

Yaptığımız araştırmada, çeşitli değişkenlerle akran zorbalığı arasında ilişki olup olmadığı da incelenmiştir. Buna göre "Cinsiyet, Vücut kitle indeksi, Algılanan Fiziksel Durum, Algılanan Akademik Başarı, Anne-Baba Durumları, Sosyoekonomik Durumlar, Kardeş Sayısı, Kardeş Sırası, Engelli Olma- Süreğen Hastalığı Olma Durumu, Kitap Okuma Saati, Günlük Teknoloji Kullanım Süreleri ve Zorbalık Tepkileri" ile Zorbalık Ölçeği'nin alt boyutları olan "zorbalık, kurbanlık ve yaşamdan zevk alma" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Yaş ve zorbalık arasındaki ilişkide ise aynı sınıf kademesinde bulunan farklı yaşlardaki öğrencilerden en alt yaş grubunda bulunanların zorbalık mağduriyetleri daha düşük olarak bulunmuştur. Buna göre, aynı sınıf düzeyinde öğrenim gören çocuklarda, küçük yaşta olmak tek başına zorbalığa maruz kalma riski oluşturmamaktadır.

Okulu sevme durumu ve Zorbalık Ölçeği'nin alt boyutları arasındaki duruma bakıldığında, zorbalık ve kurbanlık boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak yaşamdan zevk alma boyutu konusunda okulu seven öğrencilerin daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Buna göre, okulu seven öğrencilerin yaşamdan daha fazla zevk aldıkları söylenebilir.

Öğrenciler zorbalık ile karşılaştıklarında en çok yardım istedikleri birimin Okul Rehberlik Servisleri olduğunu belirtmişlerdir. Okul rehberlik servislerinin akran zorbalığının önlenmesi noktasında önemli bir role sahip olduğu çalışmamızda ortaya çıkmıştır.

Öneriler

1. Zorbalığı önleme programlarının tüm okulu kapsayacak şekilde yapılması,
2. Ülkemiz eğitim sistemi ihtiyaçlarına cevap verecek ulusal bir zorbalık müdahale programının oluşturularak okullarda uygulamaya geçilmesi,
3. Yapılan zorbalık eğitimlerinin etkililiğinin çalışma bittikten sonra da takip edilmesi zaman zaman gerekli değerlendirmelerin yapılması,

4. Nicel ölçümlerin yanında çalışmanın verimliliğini ölçmek için nitel ölçümlerin de yapılması,
5. Her okulda öğrenci sayısına bakılmaksızın en az bir rehberlik servisinin olması ve rehberlik servislerinin etkin bir şekilde çalışmaları için gerekli adımların atılması,
6. Rehberlik ders saati olmayan sınıfların programına rehberlik ders saati eklenmesi, rehberlik ders saatlerinin etkili ve amacına uygun şekilde değerlendirilmesi ve rehberlik saatlerinde yapılan çalışmaların denetlenmesi,
7. Öğrencilere zorbalık konusunda sadece toplu şekilde farkındalık eğitimi vermenin yanında zorba ve kurban öğrencilere yönelik olarak grupla psikolojik danışma oturumlarının da yapılması,
8. Okullardaki disiplin kurullarının daha işlevsel olması ve disiplin kurullarının her ay okuldaki olaylardan bağımsız olarak en az bir kez toplanmaları, alternatif disiplin yaptırımlarının da hayata geçirilmesi,
9. Öğretmenlerin ve okul idarelerinin akran zorbalığı konusunda bilgilendirilmeleri, akran zorbalığını önleme sürecine dahil edilmeleri ve etkin rol almaları için gereken adımların atılması,
10. Zorbalık yapan öğrencinin bir bütün şeklinde (aile, çevre vb.) ele alınması ve öğrenciye ilişkin zorbalığı önleme adına rehabilite edici somut adımların atılması,
11. Zorbalığı önleme noktasında akran arabuluculuğu ve akran danışmanlığı vb. yaklaşımların okullarda uygulanması ve sonuçlarının ölçülmesi,
12. Zorbalık eğiliminin yüksek düzeyde olduğu düşünülen öğrencilerin, çeşitli spor, sanat vb. aktivitelere yönlendirilmesi önerilebilir.
13. Çalışma, örneklem genişletilerek ve Akran Zorbalığı Önleme Programı içerik olarak daha da zenginleştirilerek geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Açıköz, T. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula karşı tutum (Kartepe ilçesi örneği)*(Yüksek lisans tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Açıköz, Ü. K. (2003). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Akgün, S., ve Karadağ, A. A. (2007). Anlaşmazlıklarımızı çözebiliriz: ilköğretim öğrencilerine yönelik bir çatışma çözümü eğitimi ve psiko-sosyal etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), 43-67.
- Akman, D. (2024). *Manisa'da bir merkez ilçede ilköğretim 5. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve etkileyen faktörler* (Yüksek lisans tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Aksoy, G. (2019). *Okullarda yaşanan akran zorbalığının nedenlerine ve müdahale yöntemlerine ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Aktan, H.Y. (1981). Suç ve Suçluluk Nedenlerine Kriminolojik Bir Yaklaşım. *Adalet Dergisi*, 2.
- Alavi, N., Reshetukha, T., Prost, E., Antoniak, K., Patel, C., Sajid, S., & Groll, D. (2017). Relationship between bullying and suicidal behaviour in youth presenting to the emergency department. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26(2), 70.
- Albayrak, S. (2012). *Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisi* (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Albayrak, S., Yıldız, A., & Erol, S. (2016). Assessing the effect of school bullying prevention programs on reducing bullying. *Children and youth services review*, 63, 1-9.
- Aricak, O.T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6):10-12.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., & Saygın, Y. (2010). Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-388.
- Aslan, M., & Polat, M. O. (2023). Tüm Boyutlarıyla Akranlar Arası Zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 43-82.
- Aslan, M. (2024). *Geleneksel akran zorbalığını ve siber akran zorbalığını deneyimleyen erkek lise öğrencilerinin depresyon-kaygı-stres düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi.
- Atasoy Karakaya, Z. (2023). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve intihar olasılığı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Atik, G. ve Güneri, O. Y. (2013). Bullying and victimization: Predictive role of individual, parental, and academic factors. *School Psychology International*, 34(6), 658-673.
- Avcı, F. (2009). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin arkadaş ilişkileri ve cinsiyete göre öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Ayas, T. (2018). *Okullarda Yaygın Sorun Olan Zorbalığı Önlemek* (3. baskı). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Ayaz Alkaya, S. ve Avşar, F. (2017). Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları ile atılma düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(3).
- Baldry, A. C. ve Farrington, D. P. (2005). Protective factors as moderators of risk factors in adolescence bullying. *Social Psychology of Education*, 8(3), 263-284.
- Balkaya, F. (2001). Öfke : Temel Boyutları, Nedenleri ve Sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*, IV,7, 21-45.
- Balo, Y. (2019). *Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*. İstanbul: Seçkin Yayınları.

- Barkoukis, V., Lazuras, L., Ourda, D., ve Tsorbatzoudis, H. (2016). Tackling psychosocial risk factors for adolescent cyberbullying: *Evidence from a school-based intervention*. *Aggressive Behavior*, 42(2), 114-22 . <https://doi.org/10.1002/ab.21625>
- Baş, E. (2021). Ortaöğretimde akran zorbalığı, zorba/mağdur olmayı etkileyen kişisel ve çevresel unsurlar - Samsun örneği (Yüksek Lisans Tezi). Sinop: Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Başgeçmez, A. C. ve Özerk, H. (2021). İnsanın Saldırgan ve Şiddet İçeren Davranışlarını Psikoterapi Kuramlarının Ele Alış Biçimlerinin Değerlendirilmesi. *OPUS- Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(44), 8475-8499. DOI:10.26466//opus.942149.
- Bee, H. & Boyd, D. (2020). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bektaş, M. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okul zorbalığının yordanması* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bernhardt, P. C. (1997). Influences of serotonin and testosterone in aggression and dominance: Convergence with social psychology. *Current Directions in Psychological Science*, 6(2), 44-48.
- Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*. Philadelphia: Open University Press.
- Boccio, C. M., Leal, W. E., & Jackson, D. B. (2022). Bullying victimization and nicotine and marijuana vaping among Florida adolescents. *Drug and alcohol dependence*, 237, 109536.
- Bozkurt, S. (2020). *Son çocukluk çağındaki (9-11 yaş) çocuklarda hayır diyebilme ve atılganlık beceri sıklığı ve kullanılan ölçeklerin tanımlama yeterliliği* (Yüksek lisans tezi). Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bronfenbrenner U (1986) Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Dev Psychol* 22: 723 742.
- Bronfenbrenner U (1989) Ecological systems theory. *Annals of Child Development* 6 içinde, R. Vasta (ed) JAI, Greenwich, CT. s:187-251.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Can, M. F. (2024). *Evden okula uzanan şiddet: ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının aile içi şiddet bağlamında incelenmesi*, (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Clarkson, S., Axford, N., Berry, V., Edwards, R.T., Bjornstad, G., Wrigley, Z., Charles, J., Hoare, Z., Ukoumunne, O.C., Matthews, J., ve Hutchings, J. (2016). Effectiveness And Micro-Costing Of The Kiva School-Based Bullying Prevention Programme In Wales: Study Protocol For A Pragmatic Definitive Parallel Group Cluster Randomised Controlled Trial. *BMC Public Health*, 1(16), 104. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-2746-1>
- Coloroso, B. (2003). *The Bully, The Bullied And The Bystander*. New York: HarperResource.
- Crapanzano, A. M., Frick, P. J., Childs, K., & Terranova, A. M. (2011). Gender Differences In The Assessment, Stability, And Correlates To Bullying Roles In Middle School Children. *Behavioral Sciences & the Law*, 29(5), 677-694.
- Crick, N. R., & Dodge K. A. (1994). A Review And Reformulation Of Social Information-Processing Mechanisms In Children's Social Adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Çelik, B. (2021). *Yüksek ve düşük düzeyde hayır diyebilme becerisine sahip olan öğrencilerin sosyal anksiyete ve bilgisayar oyun bağımlılığı açısından incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Çınkır, S. ve Kepenekçi, Y. K. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236- 253. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/108438>.

- Davis, T. C., Byrd, R. S., Arnold, C. L., Auinger, P., & Bocchini Jr, J. A. (1999). Low literacy and violence among adolescents in a summer sports program. *Journal of Adolescent Health*, 24(6), 403-411.
- Dodge, K. A. (1986). A social information processing model of social competence in children. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 17(3), 149-162.
- Doğan, A., Keser, E., Şen, Z., Yanagida, T., Gradinger, P., ve Strohmeier, D. (2017). Evidence based bullying prevention in Turkey: implementation of the ViSC social competence program. *International Journal of Developmental Science*, 11(3-4), 93-108. <https://doi.org/10.3233/DEV-170223>
- Doğan, Ş. (2022). Okul Temelli Zorbalık Önleme Programlarının İncelenmesi. *Journal of Social Reserch and Behavioral Sciences*, 8(16).
- Doğan Ateş, A., & Yağmurlu, B. (2010). Examining victimization in Turkish schools. *European Journal of Educational Studies*, 2(1), 31-37.
- Dolgun, G. (2018). Akran Zorbalığını Önlemede Hemşirenin Rolü/Role of Nurse in Peer Bullying Prevention. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 95-101.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. (Tez No. 320413), (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Endresen, I.M. ve Olweus, D. (2001). Self-reported empathy in Norwegian adolescents: Sex differences, age trends, and relationship to bullying. In A. Bohart ve D. Stipek (Eds.), *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school & society* (147-165), Washington, DC: American Psychological Association.
- Erdoğan, Z. (1989). *Elazığ Çocuk Islah Evindeki Hükümlü Erkek Çocukların Suç İşleme Sebepleri Konusunda Bir Sosyolojik Araştırma*. Elazığ: Gaye Matbaa ve Yayıncılık.
- Ergül, A. (2009). *Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: Katılımcı rolü gruplarında tepkisel-amaçlı saldırganlık ve toplumsal konum* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergün, D. (2011). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ortaöğretim 6.,7., 8. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı yaygınlığı ve risk faktörlerinin belirlenmesi*, (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Ertan, D. (2012). *Akran zorbalığında aileye ve okula ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesi*, (Yüksek lisans tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evgin, D., ve Bayat, M. (2020). The Effect of Behavioral System Model Based Nursing Intervention on Adolescent Bullying. *Florence Nightingale Journal Of Nursing* (Online), 28(1), 71-82. <https://doi.org/10.5152/FNJN.2020.18061>
- Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2009). School-Based Programs To Reduce Bullying And Victimization. *Campbell Systematic Reviews*, 5(1), i-148.
- Ferreira-Junior, V., Valente, J. Y., Andreoni, S., & Sanchez, Z. M. (2023). Effectiveness of DARE/Keepin'it REAL bullying prevention program among Brazilian students. *Journal of Adolescence*, 95(2), 311-321.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., Turner H. A. (2009)- A Pathways to poly-victimization. *Child Maltreatment*, 14(4):316-329.
- Fitzgerald, D. (1999). *Bullying in our schools-understanding and tackling the problem: A guide for schools*. Dublin: Blackhall Publishing.
- Geen, R. G., & Donnerstein, E. D. (Eds.). (1998). Geen, R. G., & Donnerstein, E. (Eds.). (1998). *Human aggression: Theories, research, and implications for social policy*. Academic Press.

- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*, (Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gizli Çoban, Ö. ve Önder, A. (2021). Suça Sürüklenen Çocuklarda Akıllı Telefon Bağımlılığı, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Değerlendirilmesi. *Akadeniz Tıp Dergisi*,7(3): 430-435.
- Gökkaya, F. ve Tekinsav Sütçü, S. (2018). İlköğretim Öğrencilerinde Zorbalık Eğilimini Azaltmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Bir Müdahale Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(193),91-108. doi: 10.15390/EB.2018.6731.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gruen, A. (2015). *Normalliğin Deliliği* (Çev. İ. İgan). İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Gür, N., Eray, Ş., Makinecioğlu, I., Siğirli, D., & Vural, A. P. (2020). Akran Zorbalığı ile Aile Duygu Dışa Vurumu ve Psikopatoloji Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 77-86.
- Gürhan, N. (2017). Her Yönü İle Akran Zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.
- Hansen, B., Sabia, J. J., & Schaller, J. (2024). In-person schooling and youth suicide: Evidence from school calendars and pandemic school closures. *Journal of Human Resources*, 59(S), S227-S255.
- Hasta, D. & Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 64-104.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Corwin Press.
- Horzum, M. B., Ayas, T., Randler, C., ve Düşünceli, B. (2021). The effects of empathy and circadian preference on cyberbullying of adolescents in Turkey. *Biological Rhythm Research*, 52(5), 781-794.
- İçli T.G. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- İpek, Z., Yeşilmen, M. ve Kayan Ocağolu, B. (2022). *Ergen Bireylerde İntihar Davranışının Çok Yönlü İncelenmesi: Batman İli Örneği*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- İrfaner, S. (2009). *Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Juvonen, J., ve Graham, S. (2014). Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims. *Annual Review of Psychology*, 65, 159-185.
- KADEM, (2024). *Medyada kadına yönelik şiddet ve izleyici farkındalığı: yerli diziler üzerine inceleme*. Kadem.org.tr. https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2024/11/medya_ve_kadina_yonelik_siddet_digital.pdf
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Üskül, A. (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim.
- Kantarıcı, B. (2018). *8. sınıf öğrencilerinde teknoloji kullanımının benlik saygısı ve aile tutumu eksenli incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakaya, E.N. (2021). *Covid-19 sürecinde eğitimine evde devam eden ortaöğretim öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karakaya, Z. A. (2023). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve intihar olasılığı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Karaman Kepenekçi, Y., & Çınkır, Ş. (2006). Bullying Among Turkish High School Students. *Child Abuse & Neglect*, 30, 193-204.

- Karataş, Z., & Mavili, A. (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 1013-1043.
- Kelly, E.V., Newton, N.C., Stapinski, L.A., Slade, T., Barrett, E.L., Conrod, P.J. ve Teesson, M. (2015). Suicidality, Internalizing Problems and Externalizing Problems Among Adolescent Bullies, Victims and Bully-Victims. *Preventive Medicine*, 73, 100-105.
- Kılıçarslan, S., ve Atıcı, M. (2015). Çatışma çözüm eğitim programının ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme davranışları üzerindeki etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 137-158.
- Kim, M. J., Catalano, R. F., Haggerty, K. P., & Abbott, R. D. (2011). Bullying at elementary school and problem behaviour in young adulthood: A study of bullying, violence and substance use from age 11 to age 21. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 136-144.
- Kunt, V. (2003). *Suç ve çocuk*, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler*, (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kutlu, F. (2005). *The effect of bullying management training on bullying behaviors of elementary school students*, (Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, M., ve Karaca, NH. (2021). Akran Zorbalığı Farkındalık Eğitim Programının 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Akran Zorbalığına Yönelik Görüşlerine Etkisinin İncelenmesi, *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(8), 18-45.
- Lee, C., ve Shin, N. (2017). Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in human behavior*, 68, 352-358.
- Lereya, S. T., Samara, M., & Wolke, D. (2013). Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child abuse & neglect*, 37(12), 1091-1108.
- Lorenz, K. (2008). *İşte İnsan. Saldırganlığın Doğası Üzerine* (Çev. E. T. Güney). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları (Orijinal eser 1963 yılında basılmıştır).
- Lowry, R., Powell, K. E., Kann, L., Collins, J. L., & Kolbe, L. J. (1998). Weapon-carrying, physical fighting, and fight-related injury among US adolescents. *American journal of preventive medicine*, 14(2), 122-129.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, O Akınhay. D Kömürcü (Çevirenler). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Mathews, V., Kronenberger, W. G., Wang, Y., Lurito, J. T., Lowe, M. J., ve Dunn, D. W. (2005). Media violence exposure and frontal lobe activation measured by functional magnetic resonance imaging in aggressive adolescents. *J Computer Assisted Tomography* 4(29), ss.287-292.
- Maviş, V. (2021). Ceza Hukuku Boyutuyla Siber Zorbalık. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(3), 2455-2500.
- May, R. (2019). *Güç ve masumiyet* (Çev. M. Doğan). İstanbul: Okuyan Yayınları (Orijinal eser 1972 yılında basılmıştır).
- McBurnett, K., Lahey, B., Rathouz, P. J. ve Loeber, R. (2000). Low salivary cortisol and persistent aggression in boys referred for disruptive behavior. *Archives of General Psychiatry*, 57(1), 38-43.
- MEB. (2013). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18812&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)

- Menesini, E., Sanchez, V., Fonzi, A., Ortega, R., Costabile, A. ve Lo Feudo, G. (2003). Moral emotions and bullying: A cross-national comparison of differences between bullies, victims and outsiders. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 29(6), 515-530.
- Mitsopoulou, E., & Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression And Violent Behavior*, 21, 61-72.
- Miyazaki, S., Abe, T., Iimura, K., Waki, H., Okuma, K., ve Mukainov, Y. (2016). Graded meridian test program to prevent bullying: preliminary study. *Traditional & Kampo Medicine*, 3(1), 50-58. <https://doi.org/10.1002/tkm2.1038>
- Mutlu, B., Sapmaz, Ş. Y., Özyurt, B. C., Şenel, İ., Metin, E., Sargut, M., ... & Ulman, C. (2018). The Effect of Prevention For Peer Bullying in Secondary School. *Turkish Medical Student Journal*, 5(3), 64-68.
- Nair, B. (2014). *Ergenlerin saldırganlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Nix, N. (2013). *Effects of Bibliotherapy on Second Grader's Conflict Resolution Related to Bullying*, (Doctoral dissertation). Auburn University.
- Olatunbosun, I. (2016). Efficacy of cognitive behaviour therapy on reducing bullying behaviour among secondary school students in ikwerre local government area. *Academia Journal of Educational Research*, 4(1), 001-007. <https://doi.org/10.15413/ajer.2015.0125>
- Olukçu, G. (2024). *Bağımlılık yapıcı ilaç ve madde kullanımı ile risk faktörlerinin araştırılması: Hitit Üniversitesi örneği*. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Olweus, D. (1987). Testosterone and adrenaline: Aggressive antisocial behavior in normal adolescent males. S. A. Mednick, T. E. Moffitt ve S. A. Stack, (Ed.), *The causes of crime* (263-282). Cambridge: Cambridge University Press.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal Of Psychology Of Education*, 12, 495-510.
- Olweus D. (1999). Sweden. In: Smith PK, Morita Y, Junger-Tas J, Olweus D, Catalano R, Slee P, editors. *The nature of school bullying: a cross-national perspective*. London and New York: Routledge. p 2-27.
- Özdiñer Arslan, S., & Savaşer, S. (2009). Okulda Zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(184), 218-227.
- Özdeşçiler, M. (2016). Şiddet davranışının nedenlerini açıklamada biyolojik temelli kuramların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 16-28.
- Özbek, Ö. . Y., & Taneri, P. O. (2022). İlkokullar İçin Akran Zorbalığı Önleme Modülünün Tanıtımı / Introduction of the Prevention of Peer Bullying Module for Primary Schools. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87. <https://doi.org/10.54558/jiss.995077>
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, canlıları olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156). 175-189.
- Polat Külcü, D. (2015). *Çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Radliff, K. M., Wheaton, J. E., Robinson, K., & Morris, J. (2012). Illuminating the relationship between bullying and substance use among middle and high school youth. *Addictive behaviors*, 37(4), 569-572.
- Reiter, S., & Lapidot-Lefler, N. (2007). Bullying among special education students with intellectual disabilities: Differences in social adjustment and social skills. *Intellectual And Developmental Disabilities*, 45(3), 174-181.

- Riewald, S. (2008). Does the body mass index accurately reflect percent body fat in athletes?. *Strength & Conditioning Journal*, 30(1), 80-81.
- Roland, E. (2002). Bullying, depressive symptoms and suicidal thoughts. *Educational Research*, 44(1), 55-67. <https://doi.org/10.1080/00131880110107351>.
- Sarıcı Bulut, S. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınav kaygıları, saldırganlık eğilimleri ve problem çözüme becerilerindeki yetersizliklerin sağaltımında grupla çözüm odaklı kısa terapinin etkileri*, (Tez No. 262171), (Yüksek lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Schulz, K. P., Halperin, J. M., Sharma, J. H. ve Gabriel, S. (1997). Plasma cortisol and aggression in boys with ADHD. *Acad Child Adolesc Psychiatry*, 36, 605-609.
- Seçer, İ. (2014). *Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algılamaları ve kullandıkları başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisinin incelenmesi*, (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sezgin, S. (2023). *Akran zorbalığını önlemeye yönelik psikoeğitim programının zorbalık düzeyi ve problem çözüme becerisi üzerindeki etkisi*, (Yüksek lisans tezi). Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sharp, S. & Smith, P. (2002). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Newyork: Routledge.
- Silva, M. E. B., Raposo, J., Barbosa, A. T., Menezes, V., Colares, V., da Franca, C., & de Godoy, F. (2023). Association between adolescents who are victims of bullying and weapon possession. *Jornal de Pediatria*, 99, 335-340.
- Smith, R. G., & Gross, A. M. (2006). Bullying: Prevalence and the effect of age and gender. *Child & Family Behavior Therapy*, 28(4), 13-37.
- Spiel, C., Salmivalli, C. ve Smith, P. K. (2011). Translational research: National strategies for violence prevention in school. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 381.
- Srabstein, J. C. (2013). News reports of bullying-related fatal and nonfatal injuries in the Americas. *Revista panamericana de salud publica*, 33, 378-382.
- Stalenheim, E. G., von Knorring, L. ve Wide, L. (1998). Serum levels of thyroid hormones as biological markers in a Swedish forensic psychiatric population. *Biological Psychiatry*, 43(10), 755-761.
- Storey, K., Slaby, R., Adler, M., Minotti, J. ve Katz, R. (2013). *The Eyes on Bullying Toolkit Education Development Center, Inc.*
- Su, P. Y., Wang, G. F., He, H., Han, A. Z., Zhang, G. B., & Xu, N. (2019). Is involvement in school bullying associated with increased risk of murderous ideation and behaviours among adolescent students in China?. *BMC psychiatry*, 19, 1-10.
- Sullivan, G., Cleary, M., & Sullivan, K. (2005). *Bullying in Secondary Schools: What It Looks Like and How to Manage It*. Paul Chapman Publishing.
- Şenol, F.B., & Metin, E.N. (2019). Okul öncesi dönem çocukları için sosyal bilgi işleme süreci testi: Türkçe'ye uyarılma geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 27(4), 1445-1456. doi:10.24106/kefdergi.2829
- Şirvanlı Özen, D. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-94.
- Tapan, F. (2019). *Suçta sürüklenen çocuklarda aidiyet duygusu: Adana örneği*, (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tarhan, N. (2010). *Toplum Psikolojisi: Sosyal, Şizofreniden Toplumsal Empatiye*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatlıoğlu, K. (2016). Okullarda Şiddet ve Zorbalık: Risk Faktörleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri: Konya Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Busbed)*, 6(12), 209-232.

- Temel, F. ve Aksoy, A. (2001). *Ergenlik ve gelişimi: Yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tezcan, T. (2015). *Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları. Erişim tarihi: 24.04.2024, <http://genchayat.org/wpcontent/uploads/2015/11/AkranZorbaligiRapor.09.10.15.pdf>
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: A systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 7(1), 27-56. <https://doi.org/10.1007/s11292-010-9109-1>
- Türk Dil Kurumu. (2024, 05 15). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 25611). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> (18 Kasım 2024' de ulaşıldı).
- Türkkan, Ş. (2013). *Zorbalıkla baş etmeye yönelik akran destek programının ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin zorbalıkla baş etme becerilerine etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi)(Yayın no: 322034), Anadolu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Türnüklü, A. (2002). *Öğrenciler Arasındaki Çatışmaların Çözümünde Problem Çözme ve Arabuluculuk* (Editör: E. Karip). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- UNESCO. (2017). *School violence and bullying: Global status report*. Erişim tarihi: 24.04.2024, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>
- Ural, B., & Özteke, N. (2010). *Okulda Zorbalık*. Kök Yayıncılık.
- Usta, A. (2013). *Lise öğrencilerinin öfke düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uysal Toraman, A., Dağhan, Ş., & Kısa, Ö. (2021). Akran zorbalığını önlemede okul tabanlı müdahale programları: Sistematik derleme. *Humanistic Perspective*, 3(2). <https://doi.org/10.47793/hp.936791>
- Vaillancourt, T., Brittain, H., Bennett, L., Arnocky, S., McDougall, P., Hymel, S., ... & Cunningham, L. (2010). Places to avoid: Population-based study of student reports of unsafe and high bullying areas at school. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 40-54.
- Van Geel, M., Goemans, A., Toprak, F., & Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality And Individual Differences*, 106, 231-235.
- Viding, E., Simmonds, E., Petrides, K. V., & Frederickson, N. (2009). The contribution of callous-unemotional traits and conduct problems to bullying in early adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(4), 471-481.
- Williford, A., Boulton, A., Noland, B., Little, T.D., Kärnä, A., & Salmivalli, C. (2012). Effects of the KiVa anti-bullying program on adolescents' depression, anxiety, and perception of peers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40, 289-300.
- Yahşi, K. (2022). *Çatışma çözme programının ortaokul öğrencilerinin çatışma çözüm becerilerine, akran ilişkilerine ve akran zorbalığına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Yalçıntaş Sezgin, E. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Algı ve Görüşleri: Zorbalık Davranışları Tespitleri, Zorbalık Davranışları Karşısında Uyguladıkları Stratejiler ve Aldıkları Önlemler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 85-104.doi: 10.30794/pausb.425988.
- Yenisey, F. (2007) *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar*, https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_basvuru/mukayeseli hukukta.pdf, (Erişim:12.05.2024).

Yeşilyaprak, B., & Dursun Balanuye, İ. (2012). A Scale for Teacher Attitudes toward School Bullying. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(37), 38-48. <https://doi.org/10.17066/pdrd.65324>

Yuan, M. Y., Li, Y. H., Chang, J. J., Zhang, T. T., Wang, G. F., & Su, P. Y. (2022). Exploring the correlates of homicidal ideation in Chinese early adolescents: a network analysis. *Journal of affective disorders*, 314, 241-248.

Yurttaş, A. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul ili Kadıköy ilçesi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.

Zhang, G. B., Wang, G. F., Han, A. Z., Xu, N., Xie, G. D., Chen, L. R., & Su, P. Y. (2019). Association between different stages of precollege school bullying and murder-related psychological behaviors among college students in Anhui Province, China. *Psychiatry research*, 282, 112593.

Zhang, Y., Li, Z., Tan, Y., Zhang, X., Zhao, Q., & Chen, X. (2021). The influence of personality traits on school bullying: a moderated mediation model. *Frontiers in psychology*, 12, 650070.

Zych, I., Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (2017). School bullying and cyberbullying: Prevalence, characteristics, outcomes, and prevention. *Handbook of behavioral criminology*, 113-138.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler, Aşağıda bir araştırmada kullanılmak üzere size yöneltilen sorular bulunmaktadır. Soruların cevaplarında doğru ya da yanlış cevap yoktur. Size en uygun yanıtları vermeniz araştırmamızda doğru sonuçları bulmamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle lütfen açıklamaları ve soruları dikkatlice okuyunuz ve içtenlikle yanıtlayınız. Araştırmama katıldığınız için teşekkür ederim.

Doğum tarihi:.....

1-Sınıfınız:

7-A 7-B 7-C 7-D 7-E

2-Cinsiyet:

Kız Erkek

3-Yaş:

11 12 13 14

4-Kilo:.....kg

5-Boy:.....cm

6-Yaşlıtlarıma göre fiziksel durumum:

1- Yaşlıtlarımdan daha zayıfım

2- Yaşlıtlarıma göre ortalama durumdayım

3- Yaşlıtlarıma göre daha iriyim

7-Akademik Başarı Durumu: Kötü Orta İyi Çok İyi

8- Okulu seviyor musun?

1-Evet seviyorum

2-Hayır sevmiyorum

9-Anne baba durumu:

Her ikisi de hayatta ve beraber yaşıyorlar

Her ikisi de hayatta ancak ayrılar

Annem vefat etti

Babam vefat etti

Her ikisi de vefat etti

10-Sosyoekonomik Durumunuz:

Kötü Orta İyi Çok iyi

11-Sen dahil kaç kardeşsiniz?

Tek Çocuğum 2 3 4 5 Daha fazla

12- Kardeşlerin arasında sen kaçınıcı çocuksun?

İlk Çocuğum Ortanca Çocuğum-2 Ortanca Çocuğum -3 Son Çocuğum

13-Süregelen hastalığın ya da bir engelin var mı? Varsa açıklayınız

Var Yok

14- Günde kaç saat kitap okursun?

1-Hiç okumam

2- Günde yarım saatten az

3- Yarım ila bir saat arası

4- 1 ila 2 saat

5- 3 saat

6- 4 saat ve daha fazla

15- Günde kaç saat teknolojik cihazlarla vakit geçirirsin?

1-Hiç

2- Günde yarım saatten az

3- Yarım ila bir saat arası

4- 1 ila 2 saat

5- 3 saat

6- 4 saat ve daha fazla

16-Okulda sana ya da bir arkadaşına zorbalık yapıldığını görersen ne yaparsın?

1-Hiçbir şey yapmam

2-Sınıf öğretmenimden yardım isterim

3-Rehberlik servisine durumu anlatırım

4-Okul idaresine durumu anlatırım

5-Okulda kimseye anlatmam ailemden yardım isterim

6-Kendi başımın çaresine bakarım bende o kişiye şiddet uygularım

EK 2: Zorbalık Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket ilköğretim öğrencilerinin arkadaşlarıyla ve çevresiyle ilişkilerinde ne tür davranışlar yaptıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin her maddesinde bir durum verilmiştir. Kendinizi düşünerek verilen durumların, size ne kadar uyduğunu ya da uymadığını, başında verilmiş olan

“1- Hiç Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Karasızım, 4- Katılıyorum, 5- Tümüyle Katılıyorum” seçeneklerinden birini seçip o madde için verilen sayıyı işaretleyin. Unutmayın bu bir doğru-yanlış testi değildir. Önemli olan sizin gerçek düşünce ve duygularınızı belirtmenizdir.

Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Tümüyle Katılıyorum
1- Diğer çocuklar bana yumruk atar/vurur.	1	2	3	4	5
2- Şarkı söylemeyi severim.	1	2	3	4	5
3- Diğer çocuklar bana kızar/öfkelenir.	1	2	3	4	5
4- Müzik dinlemeyi severim.	1	2	3	4	5
5- Ben diğer çocuklara yumruk atarım/vururum.	1	2	3	4	5
6- Diğer çocuklar benim oyunumu bozar.	1	2	3	4	5
7- Film seyretmeyi severim.	1	2	3	4	5
8- Diğer çocuklar benim giysilerim ve/veya eşyalarımın alay eder.	1	2	3	4	5
9- Diğer çocuklar beni tehdit eder.	1	2	3	4	5
10- Diğer çocuklar bana küfür eder.	1	2	3	4	5
11- Arkadaşlarıma espri yapmayı severim.	1	2	3	4	5
12- Diğer çocukları istediklerimi yaptırmak için tehdit ederim.	1	2	3	4	5
13- Diğer çocuklar beni oynadıkları oyuna katmazlar.	1	2	3	4	5
14- Diğer çocuklara küfür ederim.	1	2	3	4	5
15- Sınıf aktivitelerine katılmayı severim.	1	2	3	4	5
16- Diğer çocuklar beni iter/çelme takar.	1	2	3	4	5
17. Kavga çıkarırım.	1	2	3	4	5
18- Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	1	2	3	4	5
19- Diğer çocukları iterim/çelme takarım.	1	2	3	4	5

EK-3. Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzni

T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-43436584-605.01-94267537
Konu :Çalışma Talebi (Gökhan TURGUT)

12.01.2024

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı yazısı. (Genelge 2020/2)
b) Valilik Makamının 22.08.2023 tarihli ve E-43436584-51.99-81832164 sayılı oluru
c) Hitit Üniversitesi Rektörlüğü'nün 05.01.2024 tarihli ve E-45161535-300-2400001281 sayılı yazısı

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 210421010 numaralı Öğrencisi Gökhan TURGUT ile sorumlu araştırmacı olarak Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE'nin "Akran Zorbalığını Önleme Programının Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Etkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Sultan Abdülhamid Han Ortaokulu'nda bilimsel araştırma yapmak istediğine dair talebi ilgi (c) yazıda bildirilmiştir.

Söz konusu çalışma ilgi (b) Valilik Makamının olurunda görevli komisyon üyelerince değerlendirilmiş olup, çalışmanın yapılması uygun görülmüştür.

Yapılacak olan çalışmanın; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak yürürlükte olan tüm yasal düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, gönüllülük esası ve ekte gönderilen komisyon tutanağı içeriğinde belirtilen hususlar dahilinde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Cihan TÜRKMEN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR

Abdullah KODEK
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-İlgi (a) Genelge (3 Sayfa)
- 2-İlgi (c) Yazı ve Diğer Dokümanlar (24 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No :

Bilgi için:

E-Posta:

Unvan : Öğretmen

Keş Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5aa0-a2ad-3178-9fa6-7818 kodu ile teyit edilebilir.

EK 4: Zorbalık Ölçeği İzin Maili

Gökhan Turgut

Alici: [Redacted]

12 Eyl 2023 13:13

İyi günler. İsmim Gökhan TURGUT, Meb'de psikolojik danışman olarak görev yapmaktayım ve Hitit Üniversitesi'nde Adli Bilimler alanında yüksek lisans yapmaktayım. Tez çalışmamda kullanmak için hazırlamış olduğunuz Akran Zorbalığı Ölçeği'ni kullanmak istiyorum. Uygun görürseniz ölçeğin uygulamaya hazır halini göndermenizi rica ederim. İyi çalışmalar dilerim.

2

Funda Kutlu

Alici: ben ▾

13 Eyl 2023 10:35

merhaba Geliştirmiş olduğum Akran Zorbalığı Ölçeğini tez çalışmanızda referans vererek kullanabilirsiniz.

iyi çalışmalar dileğiyle

EK 5: Etik Kurul İzin Belgesi

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 2023-305

07/12/2023

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

Sayın Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet KUTLU
Başkan

Başvuru Numarası	2023-385
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Faruk GÖKMEŞE
Araştırma Başlığı	Akran Zorbalığını Önleme Programının Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Etkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi
Toplantı Tarihi	01.12.2023
Karar Numarası	2023-19

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzni/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir.*
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

